

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Veronika Sossa

Jezikovna kultiviranost športnih besedil Primorskega dnevnika

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Veronika Sossa

Mentorica: izr. prof. dr. Monika Kalin Golob

Somentorica: asist. dr. Nataša Gliha Komac

Jezikovna kultiviranost športnih besedil Primorskega dnevnika

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

Hvala mentorici izr. prof. dr. Moniki Kalin Golob, ki me je podpirala pri izbiri teme diplomskega dela.

Za vso pomoč, nasvete, potrpežljivost in zaupanje se iskreno zahvaljujem somentorici asist. dr. Nataši Glihi Komac.

Iskrena zahvala gre teti, profesorici Majdi Cibic, ki me je vseskozi spodbujala, da sem zaključila delo. Hvala za lekturo in koristne nasvete pri oblikovanju dela.

Hvala Gregorju za pomoč pri angleškem prevodu.

Hvala tudi mami, tatku in Ivani, ki so verjeli vame.

Noni Anici, nontu Darkotu, noni Genki in nontu Genotu

JEZIKOVNA KULTIVIRANOST ŠPORTNIH BESEDIL PRIMORSKEGA DNEVNIKA

Mediji v slovenskem jeziku Slovincem v Italiji omogočajo vsakodnevni stik s slovenščino. Poleg informativne vloge imajo namreč tudi izobraževalno; ena njihovih temeljnih nalog je skrb za slovenski jezik. Jezikovna kultiviranost besedil (tudi športnih) je poglavitna, če manjšina želi, da je jeziku kot glavnemu dejavniku vitalnosti izbrane skupnosti omogočeno ne le preživetje, ampak tudi razvoj in posodabljanje.

Zaradi svoje razširjenosti ima Primorski dnevnik pri tem zelo pomembno vlogo. Analiza športnih besedil Primorskega dnevnika je pokazala na pogoste jezikovne težave in odstopanja. Nekatere napake izvirajo iz nepoznavanja pravopisnih in slovničnih pravil ter niso strogo športnoporočevalske, spet druge pa nastajajo pod vplivom večinskega italijanskega jezika. Zbirka napak in ustreznih rešitev, ki so zbrane v tem besedilu, je zametek priročnika za športne novinarje in sodelavce Primorskega dnevnika. Rešitve so ponujene s pomočjo priročnikov, slovarjev in spletnega korpusa Fidaplus.

Ključne besede: Slovenci v Italiji, jezikovna kultiviranost, mediji v slovenskem jeziku, športna besedila, jezikovne napake, Primorski dnevnik

LANGUAGE CULTURE OF SPORT ARTICLES IN THE PRIMORSKI DNEVNIK

The media in Slovenian language provide to Slovenian people living in Italy a daily contact with their native language. Their purpose is not only to offer information and education but especially to preserve the Slovenian language in Italy. The linguistic culture of the newspapers' articles (including sport's one) is crucial, if the Slovenian minority wants to preserve the language, as one of the most important element for it's vitality, but also to extend it and modernize.

Therefore the daily newspaper Primorski dnevnik plays very important rule. The analysis of sport articles of Primorski dnevnik show frequent language mistakes and deviations. Some of them are due to unfamiliarity with the spelling and grammatical rules, common problem even in non-sport articles, and to the usage of terms taken from the Italian language. The following text , with the collection of mistakes and their possible solutions, aims to be a draft manual for sport's journalist and for the collaborators of Primorski dnevnik. The solutions have been found with the help of manuals, dictionaries and of Fidaplus - web corpus portal of Slovenian language.

Key words: Slovenian minority in Italy, language culture, Slovenian language media, sport articles, language problems, Primorski dnevnik.

KAZALO

1 UVOD.....	8
1.1 Predmet, cilj in metodologija.....	9
1.2 Ključni pojmi.....	10
2 SOCIOLINGVISTIČNA IZHODIŠČA	13
2.1 Teorija o etnolingvistični vitalnosti.....	14
2.2 Jezikovno načrtovanje in jezikovna politika	17
2.2.1 Jezikovno načrtovanje	17
2.2.1.1 Jezikovna politika.....	19
2.3 Vloga manjšinskih medijev na jezikovno mešanih območjih	20
3 SLOVENCİ V ITALIJI	22
3.1 Poselitveni prostor	22
3.2 Številčnost slovenske manjšine v Italiji.....	23
3.3 Zgodovinski pregled.....	24
3.3.1 Obdobje po prvi svetovni vojni	25
3.3.2 Obdobje druge svetovne vojne	26
3.3.3 Obdobje po drugi svetovni vojni	27
3.4 Aktualni položaj	29
3.4.1 Prisotnost slovenskega jezika	31
3.4.1.1 V javni upravi.....	32
3.4.1.2 V izobraževalnih ustanovah	35
3.4.1.3 V drugih govornih položajih	37
4 MEDIJI, KI JIH SPREMLJAJO SLOVENCİ V ITALIJI.....	40
4.1 Mediji slovenske manjšine	41
4.1.1 Tisk.....	41
4.1.2 Radio.....	42
4.1.3 Televizija	43
4.2 Mediji iz Slovenije	44
4.3 Mediji v Tržaški pokrajini	46
4.4 Primorski dnevnik	47
5 JEZIKOVNE TEŽAVE SLOVENSКИH MANJŠINSKIH MEDIJEV V ITALIJI.....	50

5.1 Jezikovna kultiviranost in vpliv večinskega jezika v Primorskem dnevniku: primer športnih besedil	52
5.1.1 Napake in odkloni od pravopisne norme	55
5.1.1.1 Vezaj in pomišljaj	55
5.1.1.1.1 Vezaj pri zloženkah	56
5.1.1.2 Tri pike	58
5.1.1.3 Krajšave	58
5.1.1.3.1 Zapis	58
5.1.1.3.2 Spol	59
5.1.1.3.3 Sklanjanje	60
5.1.1.4 Števila: pike, presledki in vezaji	61
5.1.1.4.1 Števila in presledek	61
5.1.1.4.2 Zloženske in vezaj	61
5.1.1.4.3 Spol pri številih	62
5.1.1.5 Velika in mala začetnica	62
5.1.1.5.1 Imena pripadnikov društev in prebivalcev vasi	62
5.1.1.5.2 Stvarna imena	65
5.1.1.6 Sklanjanje	67
5.1.1.7 Vejice	68
5.1.1.7.1 Pojasnjevalno priredje ali »in sicer« ter »in to«	69
5.1.1.7.2 Protivno priredje in vejica	69
5.1.1.7.3 Vejica in večbesedni veznik	70
5.1.1.7.4 Vejica in lažni atraktorji	71
5.1.1.7.5 Levosmerna vejica	72
5.1.2 Terminološke zagate	73
5.1.2.1 Federacija ni federazione	74
5.1.2.2 Atlet, smučar, tekmovalec in odbojkar	76
5.1.2.3 Ciliegina sulla torta ali smetana na torti	77
5.1.2.4 Giro d'Italia ni krožna dirka po Italiji	79
5.1.3 Tujke	80
5.1.3.1 Play-off in končnica (za napredovanje) ter play-out in končnica za obstanek	82
5.1.3.2 Play-maker in organizator igre, bek in branilec	83

5.1.3.3 Off-side, ofsajd ali prehitek	83
6 SKLEP	84
7 LITERATURA	87
PRILOGE	101
Priloga A: Imena klubov in njihovih članov	101
Priloga B: Nekatera pomembnejša športna tekmovanja.....	102

1 UVOD

Pomemben razločevalni element manjšinskih skupnosti je jezik, ki je bistvenega pomena za njihovo vitalnost in učinkovito delovanje. V življenju vsakega posameznika ima jezik identitetno razsežnost, saj mu pomaga pri iskanju lastne identitete, pri opredeljevanju mesta v skupnosti in izraža njegovo osebno, kulturno, etnično, socialno in vsakršno drugo identiteto (Šabec 2002, 7).

Vsak manjšinski jezik je brez pravega načrtovanja podvržen asimilaciji in podlega vplivu večinskega jezika. Med osrednjimi nosilci jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike so manjšinski mediji. Slovenska jezikovna manjšina v Italiji razpolaga z različnimi mediji, osrednji pa je Primorski dnevnik, ki izhaja že od leta 1945. Primorski, kot ga imenujejo bralci, ima še danes vlogo glavnega informatorja pripadnikov manjšine, istočasno pa je tudi povezovalac znotraj manjšine in ohranjevalec slovenskega jezika. Ker novinarji poročajo predvsem o lokalni, italijanski družbeno-politični realnosti, je stik z dominantnim italijanskim jezikom neizbežen. Tudi dane priložnosti rabe slovenskega jezika v različnih govornih položajih, kjer prevladuje italijanščina, vplivajo na jezik manjšinskih medijev, ki je čedalje bolj prežet z italijanskim besediščem. Jezikovna kultiviranost novinarjev je torej v okoljih, kjer je slovenski jezik ogrožen, nujna.

V nalogi bom obravnavala vpliv večinskega okolja na jezik športnih besedil v Primorskem dnevniku; pozornost bo usmerjena k jezikovnim težavam, ki se pojavljajo pod vplivom italijanskega jezika, nakazane pa bodo možne rešitve.

Ustrezna skrb za jezik v medijih bi nedvomno pripomogla k splošnemu razvoju slovenskega jezika med pripadniki slovenske jezikovne manjšine. Le tako bi bilo jeziku kot glavnemu dejavniku vitalnosti izbrane skupnosti omogočeno ne le preživetje, ampak tudi razvoj in posodabljanje.

1.1 PREDMET, CILJ IN METODOLOGIJA

Predmet diplomske naloge je jezikovna kultiviranost športnih besedil Primorskega dnevnika. Osredotočila se bom na športna besedila v Primorskem dnevniku, ker se s športnim novinarstvom redno ukvarjam od junija 2007. Obenem predpostavljam, da imajo športne strani osrednjega medija med Slovenci v Italiji največ bralcev: poročajo namreč o različnih športnih dogodkih, na katerih sodelujejo starejši in mlajši pripadniki manjšine, v nasprotju z ostalimi stranmi Primorskega dnevnika, ki v prispevkih redkokdaj zajamejo tako široko paleto različnih bralcev.

Predmet bom uokvirila s prikazom slovenske jezikovne manjšine v Italiji s poudarkom na priložnostih, v katerih pripadnik manjšine lahko uporablja slovenski jezik, nato pa orisala medijski prostor v obravnavani skupnosti.

V teoretičnem delu je predstavljena sociolingvistična teorija, ki se ukvarja z razmerjem med jezikoma (jeziki) v danem okolju pripadnikov dveh ali več jezikovnih skupnosti. Prvo poglavje *Sociolingvistična izhodišča* s pomočjo teorije etnolingvistične vitalnosti prinaša teoretična izhodišča za ponazoritev položaja in vloge slovenskega jezika v izbrani jezikovni skupnosti ter ključne pojme s področij jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike. Sledi prikaz vloge manjšinskih medijev na jezikovno mešanih območjih.

Poglavje *Slovenci v Italiji* sloni na sociolingvističnem orisu slovenske jezikovne manjšine v Italiji s poudarki na izbranih elementih, ki v prejšnjem poglavju določajo predstavljeno etnolingvistično vitalnost neke skupnosti. Analizo izbrane govorne skupnosti začnem z opisom poselitvenega prostora, sledijo podatki o številčnosti in zgodovinski pregled po obdobjih. V zadnje podpoglavje *Aktualni položaj* sem vključila pregled priložnosti, ko pripadniki manjšine lahko uporabljajo slovenski jezik v Italiji. Podrobneje obravnavam prisotnost slovenskega jezika v javni upravi in v izobraževalnih ustanovah.

Četrto poglavje je namenjeno medijem, ki jih pripadniki slovenske jezikovne manjšine v Italiji lahko dnevno spremljajo. Po predstavitvi manjšinskih medijev izpostavljam podatke o dosegljivosti spremljanja medijev iz Slovenije. Zadnje podpoglavje namenjam izključno Primorskemu dnevniku, ker sem iz njega črpala prispevke za svojo raziskavo.

V petem poglavju je primer raziskave jezikovne kultiviranosti športnih besedil Primorskega dnevnika. Z analizo 28 nedeljskih in torkovih športnih strani Primorskega

dnevnika, ki so najobsežnejše (od 5 do 12 strani), iz leta 2006 sem izbrala najpogostejše napake. Analiza prispevkov je pokazala, da moram napake obravnavati na različnih ravneh: nekatere izvirajo iz nepoznavanja pravopisnih in slovničnih pravil ter niso strogo športnoporočevalske, ostale pa so nastajajo pod vplivom večinskega italijanskega jezika. S pomočjo priročnikov, slovarjev in spletnega korpusa Fidaplus so ponujene ustrezne rešitve. V nalogi so le nekatere napake in odstopanja, ki sem jih izbrala glede na njihovo pogostost in na podlagi tega, katere so najhitreje odpravljive.

Cilj naloge je, da potrdim hipotezo, da okolje in jezikovna vitalnost manjšine vplivata na jezik manjšinskih medijev. V tem diplomskem delu želim ponuditi uporabnikom slovenskega jezika, zlasti novinarjem, ustrezne rešitve, da bi se napake ne ponavljale več. Zadnji del naloge predstavlja zametek manjšega priročnika, ki bo lahko v pomoč športnim novinarjem in sodelavcem pri poročanju o različnih športnih dogodkih.

Z načrtnim razvojem, premišljeno rabo in ustrezno jezikovno kultiviranostjo slovenskih manjšinskih medijev je mogoče okrepiti in izboljšati rabo slovenskega jezika v Italiji. S tem bo slovenski jezik v Italiji dosegal in izkazoval določen status, bralci pa bodo lahko širili svoje jezikovno znanje preko manjšinskih medijev.

1.2 KLJUČNI POJMI

Pojem **jezikovna kultiviranost**, ki ga uporabljam tudi v naslovu svoje naloge, povzemam po opredelitvi M. Kalin Golob (1996) kot rezultat podprte nege slovenskega knjižnega jezika. To se izraža v poznavanju in upoštevanju pravopisnih, slovničnih in pravorečnih pravil slovenskega jezika in hkratnemu poznavanju posebnosti funkcijske zvrsti, znotraj katere posamezni uporabniki jezika delujejo (Kalin Golob 1996, 11). V svoji nalogi pojem povezujem s športnimi stranmi Primorskega dnevnika oziroma z novinarji, ki te strani pišejo. Nega jezika mora biti novinarjem prvenstvena naloga, saj, kot ugotavlja T. Verovnik (2005, 113), je prav publicistika¹ najvplivnejši tvorec norme knjižnega jezika.

¹ Pojem publicistika povzemam po razlagi M. Kalin Golob (2005, 87). Gre za vsa besedila, ki so namenjena javnosti, torej so besedila množičnih medijev (dnevnik, tednik, mesečnik, radio, televizija, plakat ...), ki imajo značilnosti znanstvenih oz. poljudnoznanstvenih podzvrsti (nezaznamovanost jezikovnih sredstev, objektivnost), segajo pa tudi v umetnostno zvrst (čustvena zaznamovanost, raba tropov in figur).

Pojem **manjšina** razumem kot skupino, ki prebiva na ozemlju določene države, je številčno inferiorna preostali populaciji v državi in je v nedominantem položaju. Njeni člani so državljani te države in se od večine razlikujejo po kulturi, jeziku ali veri in to skušajo tudi ohraniti. Razlaga izhaja iz definicije, ki jo je Parlamentarna skupščina Sveta Evrope zapisala v priporočilu št. 1201 leta 1993 (Roter 2005, 165).

Glavni razločevalni element slovenske jezikovne skupnosti, ki živi v deželi Furlaniji - Julijski krajini, je jezik. Italijanska državna zakonodaja (italijanska ustava v 6. členu govori o varstvu jezikovnih manjšin, podobno tudi zakon št. 482 o zaščiti zgodovinskih jezikovnih manjšin in Zaščitni zakon – zakon št. 38, ki pravno urejujejo položaj Slovencev v Italiji) opredeljuje slovensko manjšino kot jezikovno skupnost, zato v nadaljevanju uporabljam besedno zvezo **slovenska jezikovna manjšina v Italiji**².

Na večjem delu ozemlja, kjer živi slovenska jezikovna manjšina v Italiji (na Tržaškem, Goriškem in v Videmski pokrajini), živita skupaj dve (ali več) jezikovnih skupnosti, gre torej za **jezikovno mešano ozemlje**, za katero je značilna **dvojezičnost**. Dvojezičnost označuje znanje in redno rabo dveh jezikov. Bilingvizem ali dvojezičnost pa ima različne definicije. Maksimalistična definicija utemeljuje, da je dvojezičnost popolno obvladovanje dveh jezikov. Minimalistična pa opredeljuje dvojezičnost kot le delno rabo enega od dveh jezikov okolja govorca (Prebeg-Vilke 1995, 74). Znanje in posledična uporaba obeh jezikov je različna: vsak dvojezični govorec navadno uporablja dominantni jezik, drugega jezika pa se manj poslužuje. Absolutna dvojezičnost je namreč redka, saj ponavadi prevladuje en jezik. Ni pa rečeno, da isti jezik prevladuje celo življenje. V odraslosti lahko prevlada drugi jezik, odvisno od vpliva različnih okoliščin, npr. službe in novonastale družine (Pertot 2005, 20). Izbiro jezika pogojujejo tudi različne situacije. Gre za odločitev dvojezičnega posameznika, ki se zavestno ali nezavestno odloči, kateri jezik bo uporabljal pri sporazumevanju v dvo(več)jezikovni skupnosti.

Razlikujemo eno- in obojestransko dvojezičnost. O obojestranski dvojezičnosti govorimo pri skupnostih, kjer je večina pripadnikov skupaj živečih skupnosti dvojezičnih, torej obvladajo oba jezika. Pri opazovanju slovenske jezikovne manjšine v Italiji govorimo o enostranski dvojezičnosti, saj samo pripadniki manjšine obvladajo oba jezika, pripadniki večinskega naroda pa so enojezični. V tem primeru govorimo o

² Za slovensko jezikovno manjšino v Italiji uporabljamo kot ustaljen naziv te skupnosti tudi izraz *narodna manjšina*, ker manjšina predstavlja del slovenskega »naroda« v sosednji državi.

slovenskem jeziku kot o manjšinskem jeziku ali jeziku manjšinske skupnosti, ki se razlikuje od večinskega jezika/jezika večinske skupnosti po številu govorcev in/ali statusu. V našem primeru je torej slovenščina **manjšinski**, italijanščina pa **večinski jezik**.

Pri opisu slovenske jezikovne manjšine v Italiji izhajam iz teorije o **etnolingvistični vitalnosti**. Pojem etnolingvistična vitalnost, ki so ga uvedli Giles in dr. (1977), opredeljujem kot lastnost neke jezikovne manjšine, ki se v medskupinskih razmerjih obnaša kot posebna in razvidna kolektivna celota (Nećak Lük 1996, 134). Na večjo ali manjšo vitalnost vsake skupnosti vplivajo po izbrani teoriji tri skupine dejavnikov, ki jih podrobneje predstavljam v teoretičnem okviru. Skupine z večjo vitalnostjo imajo večjo možnost za razvoj in preživetje, skupine z manjšo vitalnostjo pa izgubljajo možnost razlikovanja od drugih skupin in so tako podvržene asimilaciji, torej opuščanju jezika.

2 SOCIOLINGVISTIČNA IZHODIŠČA

Na položaj, razvoj in rabo jezika v določeni družbi vplivajo različni dejavniki, npr. ekonomski in družbeni status manjšine ter odnos, ki ga ima večinska skupnost do manjšinske. (Nećak Lük 1996, 132). Širjenje in ohranjanje oziroma opuščanje določenega jezika je odvisno od prestiža, ki ga ta jezik ima v lokalnem in mednarodnem okolju. Kulturni razvoj jezikovne manjšine in vpliv večinskega jezika sta dejavnika, ki pogojujeta razvoj neke skupnosti in jezika (Pogorelec 1989, 179). Na te procese vpliva tudi izobrazbena stopnja pripadnikov manjšine. Gre torej za dejavnike, ki so lahko posledica dolge zgodovinske poti – ali pa na novo vzpostavljenih političnih razmer (Pogorelec 1989, 191).

Sociolingvistična literatura s primeri dokazuje, da je v veliki meri tudi od manjšine same, od njene etnolingvistične vitalnosti odvisno, ali se bo ohranila ali pa se bo asimilirala z večino. Obstoj jezikovne manjšine ni odvisen samo od posameznega pripadnika manjšine, njegove narodne zavesti in jezikovne lojalnosti, ampak tudi od skupnosti kot celote in njene volje za jezikovno preživetje in jezikovno reprodukcijo, ki se kaže v jezikovni politiki (Bernjak 2005, 243; Kaučič Baša 1993, 61).

»Znano je namreč, da manjšine, ki pojmujejo svoj jezikovni položaj kot danost in si v zvezi z njim ne postavljajo nikakršnih ciljev, zagotovo izgubijo jezik in nekoliko za njim tudi identiteto. Manjšine, ki jim je glavni cilj ekonomski napredek, ohranjanje jezika in identiteto nekoliko dlje, a ju sčasoma izgubljajo« (Kaučič Baša 1995, 49). M. Kaučič Baša (1993, 61) in E. Bernjak (2005, 240) menita, da se ohranjajo le tiste manjšine, ki v splošni načrt za razvoj skupnosti vključujejo tudi načrtovanje svojega jezika in so pri tem deležne najširše institucionalne podpore. Po poročilu skupine strokovnjakov EU (Nelde – Strubell – Williams 1996 v Bernjak 2005, 240) o možnostih ohranjanja manjšinskih jezikovnih skupin imajo pri reprodukciji jezikovne skupnosti posebno vlogo družina, šola in skupnost kot celota.

V nadaljevanju predstavljam teorijo etnolingvistične vitalnosti, ki so jo utemeljili Giles in dr. (1977 v Nećak Lük 1996). Model vključuje tri sklope spremenljivk, ki učinkujejo na vitalnost jezika in skupnosti. Teorijo sem izbrala kot teoretično izhodišče za nadaljnjo ponazoritev položaja in vloge slovenskega jezika v obravnavani jezikovni skupnosti.

2.1 TEORIJA O ETNOLINGVISTIČNI VITALNOSTI

Teorija o etnolingvistični vitalnosti upošteva *teorijo o jezikovnem prilagajanju* (akomodaciji)³ in teorije *o medskupinskih odnosih*⁴ (Nećak Lük 1996, 134; Komac 2002, 23). Utemeljili so jo Giles in dr. v delu *Towards a Theory of Language and Ethnic Group Relations* (1977), kjer so jezikovno vitalnost (language vitality) opredelili kot rezultat učinkovanja treh (zunanjih) dejavnikov na jezik in na položaj etničnih skupin v večjezikovni skupnosti.

Model sestavljajo tri skupine dejavnikov.

Dejavniki statusa (ekonomski, socialni, pravni, družbeno-zgodovinski in jezikovni status), ki jih utemeljuje Giles in dr. (1977 v Brezigar 2004, 52) določajo, kakšen je status manjšinskega jezika v primerjavi z večinskim. V primeru manjšinskih jezikov je to ključno vprašanje, saj so manjšinski jeziki praviloma v položaju, ki je podrejen večinskemu jeziku.

Ekonomski status jezika je npr. odraz brezposelnosti, povprečnega dohodka, ekonomskega napredka njegovih govorcev. Če se manjšina srečuje z večjo stopnjo brezposelnosti in nižjim povprečnim dohodkom svojih pripadnikov v primerjavi s pripadniki večinske jezikovne skupnosti, govorimo o nižjem ekonomskem statusu pripadnikov manjšine. Ekonomski razvoj manjšine pa nasprotno omogoča ohranjanje in razvoj manjšine, posledično tudi razvoj jezika.

Socialni status manjšinskega jezika je povezan z ekonomskim statusom in je pomemben pri ohranjanju jezika. Če se raba jezika povezuje z višjo stopnjo brezposelnosti ali revščine, lahko zaradi tega upade socialni status jezika kot merilo družbene in politične moči posameznih pripadnikov manjšine. Socialni status jezika je v določeni meri posledica ekonomskega.

³ Govorci prilagajajo sogovorniku izbiro jezikovnih sredstev in način sporočanja ter ustrezno modificirajo svoje govorno obnašanje; gre za nezaveden pojav v smeri premikanja (konvergence) ali odmikanja (divergence) od govora sogovornika. V večjezikovnih okoljih se tako odraža tudi percepcija odnosov med etnijami v stiku (La Page, Tabouret Keller 1985 v Nećak Lük 1996, 134–135; Komac 2002, 23). Pozitiven odnos do njihove raznolikosti vodi pripadnike manjšinske skupnosti k obnašanju, ki poudarja jezikovne značilnosti, negativen odnos do sebe pa lahko vodi tudi k asimilaciji.

⁴ Teorija o medskupinskih odnosih je grajena na podmeni, da pripadniki skupin primerjajo svoj družbeni položaj s položajem pripadnikov drugih skupin in želijo biti pri tem pozitivno ovrednoteni kot posebna skupina. Gre za iskanje pozitivnih značilnosti, ki pripadnike manjšinske skupnosti razlikujejo od večinske. Pripadniki družbeno podrejenih skupin želijo vzpostaviti pozitivno identiteto bodisi z asimilacijo, redifinicijo lastnih vrednot (zamenjava vrednot, ki bo omogočila ponovno pozitiven odnos do teh) ali s tekmovalnostjo (kar lahko privede tudi do večjih konfliktov z dominantno skupino) (Tajfel 1978 v Nećak Lük 1996, 135).

Pri družbeno-zgodovinskem statusu jezika gre za zgodovinsko in kulturno dediščino skupin v stiku, ki vpliva na pripadnost določeni skupnosti. V manjšinskih skupnostih je generacijsko podajanje kulturne in zgodovinske dediščine bodočim generacijam ključnega pomena za vitalnost.

Jezikovni status opredeljuje status jezika znotraj in zunaj skupnosti. Gre za pravni status in prestiž, ki ga ima jezik v lokalnem in mednarodnem okviru. Prestiž jezika je lahko tisti dejavnik, ki vpliva na pogostost in družbeno rabo manjšinskega jezika, torej na ohranjanje jezikovne skupnosti in njeno širitev. Odvisen je od številnih dejavnikov: družbenega, ekonomskega in delno tudi zgodovinskega razvoja skupnosti ter od truda, ki ga skupnost vlaga v promocijo tega. Pri opredeljevanju prestiža moramo upoštevati dva segmenta: prestiž manjšinskega jezika pri pripadniku manjšinske jezikovne skupnosti in prestiž manjšinskega jezika pri pripadniku večinske jezikovne skupnosti.

Jezikovni status opredeljuje tudi stopnja standardizacije jezika, pri čemer gre za razvoj jezika v manjšinski skupnosti, ki je zaradi drugačnih potreb postal »drugačen« od jezika v državi matičnega naroda. Različen družbeno-politični sistem v »drugi« državi pogojuje tudi razvoj korpusa. Slovenska jezikovna manjšina v Italiji je morala zaradi tega prilagoditi slovenski jezik potrebam italijanskega družbenega, ekonomskega in političnega sistema.

Druga skupina dejavnikov, ki jih Giles in dr. (1977 v Brezigar 2004, 53) navajajo, so *demografski dejavniki*. Mednje sodita število pripadnikov jezikovne manjšine in zemljepisna razpršitev skupine. Pomembna je tudi gostota in razmerje pripadnikov jezikovne manjšine glede na število pripadnikov večinske jezikovne skupine. Možnost ohranjanja jezika v manjšinah, kjer je višja gostota pripadnikov, ki govorijo manjšinski jezik, je seveda večja. Manjšine, ki so številčno šibke, imajo manj priložnosti za razvoj in ohranjanje manjšinskega jezika. Vitalnost jezika se ohranja tudi v razmerah, ko je število govorcev jezika skromno, njihova teritorialna poselitev pa je omejena in nerazpršena, kar omogoča redne medsebojne stike. Za ohranjanje manjšinskega jezika v takšnih okoliščinah je obstoj kulturnega in družbenega delovanja v manjšinskem jeziku ključnega pomena. Skupnost se mora v medskupinskih razmerjih obnašati kot posebna in razvidna kolektivna celota, saj le tako ima večjo možnost preživetja in razvoja. Skupine s šibko vitalnostjo izgubljajo zmožnosti razlikovanja od drugih skupin.

Na zmanjševanje pripadnikov manjšinske skupnosti vplivajo tudi socialno-družbeni dejavniki, kar sili mlajše pripadnike manjšinske skupnosti k emigraciji v

države, kjer so delovni in ekonomski pogoji boljši. To pomeni, da se manjšina številčno zmanjšuje.

Na etničnost večjezikovne ali večetnične skupnosti vplivajo tudi rodnost, emigracija in imigracija ter mešani zakoni, ki so pomemben dejavnik vitalnosti manjšinskega jezika. Za dolgoročno ohranjanje jezikovne skupnosti je »prenos« jezika v družinskem okolju eden izmed ključnih dejavnikov ohranjanja jezika. Pogosto se dogaja, da večinski jezik izpodrine manjšinskega, saj družinski član – pripadnik večinske skupnosti ne obvlada manjšinskega jezika, zato se socializacija v družini, kjer je le en član pripadnik manjšine, omeji na uporabo večinskega jezika.

Tretji sklop dejavnikov, ki jih navajajo Giles in dr. (1977 v Brezigar 2004, 55) se nanaša na *institucionalno podporo manjšinskemu jeziku*. Ta sklop zajema obseg in način rabe manjšinskega jezika v ustanovah, s katerimi so pripadniki jezikovne manjšine v neposrednem in posrednem stiku. To so ustanove na državni, regionalni in lokalni ravni, verske in kulturne organizacije, izobraževalne ustanove, sredstva množičnega obveščanja in ustanove proizvodnih dejavnosti.

Med institucionalne spremenljivke vključujemo tudi možnost manjšinske skupnosti, da soodloča o lastnem položaju in nadzoruje organe odločanja. Institucionalna podpora državnih, krajevnih in lokalnih organov je ključnega pomena za ohranjanje specifičnosti določene skupnosti.

Nezanemarljiv vpliv na vitalnost jezika ima tudi interakcija pripadnikov jezikovne manjšine z državo matičnega naroda, tj. državo, kjer je manjšinski jezik uradni jezik države. Stalni stiki z državo matičnega naroda in njegovim jezikom krepijo manjšinski jezik in njegovo rabo.

Giles in dr. s konceptom etnolingvistične vitalnosti opozarjajo na tri temeljne skupine spremenljivk, ki vplivajo na vitalnost jezika. Omeniti pa moramo, da je z metodološkega vidika opredelitev vitalnosti manjšinske skupnosti največkrat težavna. Že sam demografski dejavnik oz. število pripadnikov manjšine je za raziskovalce pogostoma nerešljiva uganka, saj definicija pripadnika manjšine ni točno določena in tudi številčni podatki manjšin največkrat niso dosegljivi.

Oris sociolingvističnih izhodišč nadaljujem s pojasnjevanjem pojmov »načrtovanje jezika in jezikovna politika«.

2.2 JEZIKOVNO NAČRTOVANJE IN JEZIKOVNA POLITIKA

2.2.1 Jezikovno načrtovanje

Manjšinski jezik in identiteta se brez posebnih ukrepov ohranjata le v izoliranih ruralnih manjšinskih skupnostih. Manjšine v urbani družbi se lahko ohranjajo samo tako, da načrtujejo rabo svojega jezika. Jezik ni samo razpoznavni znak manjšine, ni samo simbol manjšinske etnične identitete, ampak je tudi pogoj za njen obstoj.

Potrebno je torej načrtovanje jezika. Termin v sociolingvistiki uporabljamo v zvezi z jezikovno politiko. Predmet načrtovanja jezika in jezikovne politike je jezik javnega sporočanja⁵. Nekateri avtorji menijo, da je jezikovno načrtovanje posebna dejavnost jezikovne politike, torej razumejo slednjo kot nadrejen pojav (Pogorelec 1993, 3; Štrukelj 1993, 42). Drugačno razdelitev pa sprejema J. Dular (1988 v Kalin Golob 2003, 256) v 80. letih: jezikovno načrtovanje uporablja kot nadrejeni pojem, ki združuje dve dejavnosti, jezikovno kulturo in jezikovno politiko. To je tudi splošno sprejeta definicija jezikovnega načrtovanja, ki jo uporablja M. Kalin Golob (2003). S pojmom jezikovna kultura M. Kalin Golob (2003, 256) utemeljuje teoretično podprto nego knjižnega jezika, pri katerem je v ospredju delo strokovnjakov jezikoslovcev. Cilj jezikovne kulture je vsestransko razvit knjižni jezik in jezikovna kultiviranost uporabnikov knjižnega jezika. Tako si razlaga ožji pomen jezikovne kulture že A. Vidovič Muha (1991 v Kalin Golob 2003, 256). Na uspešnost jezikovnega načrtovanja pa vpliva tudi jezikovna politika, ki bi morala tesno sodelovati z jezikovno kulturo in pri kateri je v ospredju vloga političnih institucij pri razvoju jezika (Kalin Golob 2003, 256–258).

Po H. Klossu (v Štrukelj 1993, 41) načrtovanje jezika vključuje *načrtovanje jezikovnega statusa* in *načrtovanje jezikovnega korpusa*.

Načrtovanje statusa predstavlja segment načrtovanja, ki se ukvarja z določanjem odnosa med jeziki/zvrstmi, ki jih določena družba uporablja, ter opredeljevanjem, kateri izmed jezikov/zvrsti se bodo pojavljali v različnih oblikah sporočanja. Gre za načrtovanje družbenega statusa oziroma družbenih razmerij do jezika in njegovega položaja v družbeni organizaciji. Načrtovanje statusa zajema napor, usmerjen v uveljavljanje »uradne rabe« jezika, rabo manjšinskega jezika v pravu in rabo jezika v političnih in vladnih ustanovah, rabo jezika in pridobivanje jezikovnega znanja v jaslih, vrtcu, osnovni in srednji šoli, na tečajih, v višjem in visokem šolstvu in rabo jezika na

⁵ Ta se razlikuje od jezika zasebnega sporočanja, ki poteka po neformalnih kanalih in brez nadzora družbe.

različnih strokovnih področjih. Pri tem je pomemben tudi *prestíž jezika*. To je odnos, ki ga imajo prebivalci jezikovno mešanega območja do manjšinskega jezika, kar dokaj vpliva na njihovo motivacijo za rabo in učenje manjšinskega jezika. Raba manjšinskega jezika je odraz določenih ekonomskih, oprijemljivih koristi, ki jih ima prebivalec jezikovno mešanega ozemlja, in predpostavlja, da je pripadnik lojalen do manjšinskega jezika, tj. da je v dani situaciji pripravljen govoriti manjšinski jezik (da se tega ne sramuje in da ga ni strah).

Načrtovanje korpusa jezika predvideva prilagajanje jezika novim razmeram in potrebam. Korpus jezika se mora torej spremeniti ali dopolniti, da lahko ustreza novim (pridobljenim) družbenim potrebam. To narekuje standardizacijo jezika na novih področjih rabe manjšinskega jezika in modernizacijo jezika na področjih, kjer to zahteva tehnološki napredek. Tak primer so na primer izrazi e-mail, cd, okno ... – termini, ki odražajo nove razmere v jeziku.

Pri klasičnih manjšinah, ki obstajajo kot »odrezan« del naroda v tujerodni državi, se s korpusom jezika ukvarja predvsem matični narod. Načrtovanju korpusa se mora posvečati tudi jezikovna manjšina, saj mora jezik prilagajati okolju, v katerem živi, in ga usposablja za rabo v okolju, ki je drugačno od okolja, v katerem živi matični narod. Slovenski jezik v Italiji se mora na primer prilagajati družbeno-pravnemu sistemu Republike Italije v tistih segmentih, kjer se razlikuje od družbeno-pravnega sistema Republike Slovenije. Če jezikovna manjšina tega ne počne, se zmanjša uporabnost in posledično tudi raba manjšinskega jezika. Proces normiranja omogoča učinkovito javno sporočanje na ozemlju države in krepi zavest o narodni pripadnosti.

M. Kaučič Baša (1993) je v načrtovanje jezika po Cooperjevem modelu vključila tudi *načrtovanje pridobivanja znanja manjšinskega jezika*. Pri tem je pomembno, da načrtovanja jezika ne omejimo zgolj na učenje manjšinskega jezika v vzgojnoizobraževalnih ustanovah, ampak je pri pridobivanju znanja in ohranjanju manjšinskega jezika pomemben tudi prenos jezika v družini.

V načrtovanje jezika vključujejo še *načrtovanje posameznikove rabe jezika in priložnosti rabe jezika* pri kulturnih dejavnostih, v prostem času, pri medsebojnih stikih in v skupnosti. Ohranjanje jezika je odvisno od posameznikove izbire jezika: Slovenec v Italiji lahko spregovori slovensko ali italijansko, vendar je možnosti, da bo spregovoril italijansko, veliko več. Pripadnik večinskega naroda namreč ne obvlada manjšinskega

jezika, velika večina le v pasivni obliki. Govorna situacija, v kateri nastopata Slovenec in Italijan, se neizbežno spremeni v pogovor v italijanskem jeziku (Brezigar 2004, 70).

2.2.1.1 Jezikovna politika

M. Kalin Golob (2003, 256) vključuje jezikovno politiko med dejavnosti jezikovnega načrtovanja, drugi pa opredeljujejo jezikovno politiko kot načrtovanju jezika hierarhično nadrejen pojav. Širše jo lahko opredelimo kot celokupnost raznih idej, dejavnosti in postopkov, s katerimi se država in druge politične sile trudijo doseči svoje cilje. Njeni cilji so v funkciji skupine in se izvajajo s pomočjo političnih institucij, zato se bistveno ne razlikuje od drugih oblik politik (Štrukelj 1993, 42).

A. Nećak Lük (1990, 106) utemeljuje jezikovno politiko v narodnostno mešanih območjih kot »sestavni del političnih odločitev določene družbe oziroma države o razmerjih med različnimi etnijami, ki sodijo pod njeno zakonodajo, in torej reflektira stališča te družbe in države do posameznih skupin«.

Na jezikovno politiko vpliva več dejavnikov, ki ne pripadajo jezikovnemu sistemu, ampak so družbenega značaja. Mednje uvrščamo demografski dejavnik, ki je povezan s številom, razmerjem in distribucijo govorcev različnih jezikov na območju, na katerem se izvaja določena jezikovna politika. Na oblikovanje jezikovne politike in na vzpostavljanje ustrezne institucionalne infrastrukture za njeno izvajanje vpliva tudi ekonomska moč manjšine. Pri kulturnem kontekstu jezikovne politike moramo upoštevati različne indekse: pismenost/nepismenost, zastopanost jezika/jezikov v vzgojnoizobraževalnem procesu ter sredstvih javnega obveščanja, njegovo/njihovo ustreznost za rabo v književnosti in znanosti ter obvladanje kulturnih, znanstvenih, tehničnih ali obče civilizacijskih dosežkov v širšem smislu.

V sam vrh dejavnikov, ki vplivajo na jezikovno politiko, uvrščamo pravne vidike, torej pravno ureditev vsake države o jeziku/ih ter različne zakone in predpise, ki implicitno obravnavajo jezikovno dejavnost in javno sporočanje. Zelo pogosto pa se dogaja, da se realno stanje v javnem sporočanju razlikuje od pravne ureditve (Štrukelj 1993, 44).

Vse te dejavnike lahko prenesemo tudi na manjšinsko realnost oz. manjšinsko jezikovno politiko. Na ohranjanje in razvijanje manjšinskega jezika neposredno vpliva demografsko stanje, manjšinski izobraževalni sistem, sredstva javnega sporočanja, status manjšinskega jezika z vidika socialne mobilnosti, legitimiranje in institucionaliziranje

rabe manjšinskega jezika, ki so v veliki meri odvisni od odnosa dane države do vprašanja zaščite manjšinskega jezika, in ekonomsko (gospodarsko) stanje manjšine (Bernjak 2005, 221; Pogorelec 1994, 129).

Pri opredeljevanju pojmov jezikovno načrtovanje in jezikovna politika se zastavlja vprašanje nosilcev oziroma akterjev, ki oblikujejo politiko in načrtovanje. Pri slovenski jezikovni manjšini v Italiji, kjer država ne skrbi za načrtovanje manjšinskega jezika, se pojavljajo nosilci znotraj skupnosti, ki poskušajo izvajati lastno jezikovno politiko. To so šole, raziskovalni inštituti ter slovenska kulturna in športna društva. Pomemben nosilec jezikovnega načrtovanja v manjšini so tudi mediji. Njihovo vlogo bom izpostavila v naslednjem poglavju.

Politiko in načrtovanje oblikuje tudi Republika Slovenija prek dosegljivih storitev, kot so predavatelji, učitelji, mediji, ki jih lahko sama nudi »drugi« državi.

2.3 VLOGA MANJŠINSKIH MEDIJEV NA JEZIKOVNO MEŠANIH OBMOČJIH

Za jezikovno vitalnost neke skupnosti je eden izmed najpomembnejših dejavnikov informiranje v maternem jeziku. To velja tako za večinsko kot za katerokoli manjšinsko skupnost, katere posamezniki lahko izbirajo med mediji manjšine, mediji večine in mediji matičnega naroda.

Manjšinski mediji imajo funkcijo sporočilne namembnosti, tj. vlogo obveščanja o družbenopolitičnem, kulturnem, gospodarskem ipd. dogajanju v državi, v kateri manjšina živi, o življenju matičnega naroda ter o problemih sobivanja večinske in manjšinske skupnosti na ožjem jezikovno mešanem območju. Obveščajo o dogajanjih, ki zadevajo manjšino, so glavni posredniki lokalnih novic, informacij o življenju pripadnikov manjšine, o prireditvah ter kulturnih in drugih dogodkih. Povezujejo bralce, gledalce in poslušalce v komunikacijsko mrežo, tako da se prek medijev ljudje prepoznavajo kot pripadniki manjšine in govorci manjšinskega jezika. Manjšinski mediji imajo pomembno povezovalno vlogo, hkrati pa pripomorejo k razvoju jezikovnih navad bralcev.

Manjšinski mediji so tudi posredniki kulturnih vrednot. Krepijo narodno zavest in odnos do lastne kulturne dediščine. Mediji lahko pripomorejo, da se manjšinska kultura dvigne na enakovredno raven kot večinska in se odlepi od zgolj folklornega prenašanja nekaterih kulturnih vzorcev. Pri tem igrata pomembno vlogo odnos večinskega naroda

do manjšinske kulture in njegova pripravljenost za vključevanje kulturno-umetniških dosežkov manjšine v lastne medije ter odnos matičnega naroda do manjšinskih dosežkov in njegovo promoviranje. Tudi med pripadniki slovenske jezikovne manjšine v Italiji bi promoviranje manjšinskih kulturno-umetniških dosežkov v večinskem in matičnem družbenem prostoru omogočilo razpoznavnost manjšine in večjo jezikovno lojalnost. S tem bi se najbrž izkoreninilo prepričanje o manjšinski »manjvrednosti« in nasploh o manjvrednosti slovenskega jezika pri pripadnikih slovenske jezikovne manjšine v Italiji.

Manjšinski mediji imajo posebno pomembno vlogo na tistih jezikovno mešanih območjih, kjer manjšinski jezik ne vstopa v formalne govorne položaje. To vrzel naj bi zapolnjevali prav množični mediji s poročanjem, kar posledično pomeni, da zahteva informiranje v manjšinskem jeziku dovolj visoko funkcionalnost jezika (Beltram in dr. 1988, 13). Ker množični mediji poročajo tudi o sferah življenja, kamor manjšinski jezik nima dostopa, omogočajo razvoj dodatnega besedišča in terminologije, ki ga sicer pripadniki manjšine ne bi poznali. Imajo torej poglobljeno vlogo pri načrtovanju korpusa jezika manjšine.

3 SLOVENCİ V İTALİJİ

Pri predstavitvi slovenske jezikovne manjšine v Italiji so poudarjeni dejavniki, ki vplivajo na jezikovno vitalnost. Pregled začnem z opisom poselitvenega prostora in številčnosti manjšine. Sledi zgodovinski pregled in prikaz aktualnega položaja izbrane jezikovne manjšine z opisom priložnosti za rabo slovenskega jezika v javni upravi, izobraževalnih ustanovah in drugih govornih položajih.

3.1 POSELITVENI PROSTOR

Slovenci v Italiji poseljujejo območje, ki zajema tri od štirih pokrajin Furlanije - Julijske krajine (FJK): Tržaško in Goriško na jugovzhodu dežele ter Videmsko pokrajino na severu. Po M. Kaučič Baša (2004, 13) se poselitveno ozemlje razteza na približno 30 km širokem pasu ob vsej italijansko-slovenski meji od Avstrije do Jadranskega morja in meri približno 1524 km². V teh pokrajinah je 36 občin s slovenskim prebivalstvom.

V Tržaški pokrajini živijo Slovenci v tržaškem mestnem jedru, čeprav je odstotek pripadnikov slovenske jezikovne skupnosti v primerjavi z odstotkom večinske italijanske skupnosti zelo majhen. Največji odstotek Slovencev živi v okoliških vaseh tržaške občine in v okoliških občinah (Repentabor, Dolina, Zgonik, Devin Nabrežina).

Na Goriškem živi slovensko govoreče prebivalstvo v goriškem mestnem jedru, na robu mesta, predvsem pa v okoliških občinah Števerjan, Sovodnje ob Soči in Doberdob⁶. Slovenci živijo tudi na območju občine Tržič.

V Videmski pokrajini živijo Slovenci na treh geografskih območjih: v Kanalski dolini, Beneški Sloveniji ali Benečiji, ki jo sestavljata dolini ob Nadiži (Nadiške doline) in ob reki Ter (Terska dolina), in Reziji.

Naselitveno ozemlje slovenske jezikovne manjšine torej zajema celotno Tržaško pokrajino, skoraj polovico Goriške pokrajine (8 občin na 25) ter manjši del Videmske pokrajine, ob katerem se v zadnjih letih omenja še »območje nove slovenske poselitve v Furlanski nižini« (Strajn 1999, 13), z jedrom v trikotniku, ki ga tvorijo mesta Videm, Čedad in Čenta (približno 331 km²).

⁶ V teh občinah je po oceni V. Valenčič (2003, 47) 85–90 % slovenskega prebivalstva.

V Tržaški in Goriški pokrajini sta v stalnem stiku dva jezika: večinski italijanski jezik in manjšinski slovenski jezik. Italijanščino obvladajo vsi prebivalci, slovenščino pa večinoma samo pripadniki slovenske jezikovne skupnosti.

V Videmski pokrajini je več jezikov v stalnem stiku. »V Kanalski dolini na italijansko-slovensko-avstrijski tromeji živi govorna skupnost, katere pripadniki razpolagajo z znanjem italijanskega, slovenskega, nemškega in furlanskega jezika« (Komac 2004, 277). Mlajše generacije vedno pogosteje uporabljajo samo še italijanščino (Vavti 2007, 167; Komac 2004, 277).

V Režiji govorijo italijanščino, furlanščino in slovensko rezijansko narečje, ki se je razvilo zaradi zaprtosti in nepovezanosti z drugimi slovenskimi enotami v Italiji in Sloveniji (Steenwijk 2008).

Beneška Slovenija je trojezična: ob večinskem italijanskem jeziku sta razširjeni še furlanščina in slovenščina.

3.2 ŠTEVILČNOST SLOVENSKE MANJŠINE V ITALIJI

V skladu z mednarodno-pravnimi akti število pripadnikov manjšine ni kriterij opredeljevanja obstoja narodne skupnosti in prav tako ni kriterij določanja pravic, ki pripadajo manjšini in njenim pripadnikom. Kljub temu število pripadnikov manjšine predstavlja določeno moč in legitimnost v boju za obstoj in uresničevanje pravic.

Natančnih podatkov o številu Slovencev v Italiji nimamo, saj se slovenska manjšina upira preštevanju s popisovanjem: v popisnih rezultatih je bilo namreč število Slovencev vedno veliko manjše od dejanskega. Zadnje italijansko štetje prebivalstva, ki je vključevalo vprašanje o maternem jeziku oziroma o etnični pripadnosti prebivalstva v treh obmejnih pokrajinah, je potekalo leta 1921 (Kaučič Baša 2004, 13, 18)⁷. Italijanski popisi enačijo narodno pripadnost z jezikom, ki se ga posameznik poslužuje v družini, zato podatki popisov ne morejo biti kazalec etnične pripadnosti; med Italijane so tako vključeni Slovenci, katerih jezikovna sposobnost v slovenskem jeziku upada in zato

⁷ Ljudsko štetje decembra 1921 (Rapalska pogodba je prisodila Italiji mesti Trst in Gorico z zaledjem, ki je segalo globoko v ozemlje današnje Republike Slovenije, ter Kanalsko dolino; na ta način je pripadlo Italiji ozemlje, na katerem je živela približno tretjina slovenskega naroda) je naštel 271.035 prebivalcev s slovenskim pogovornim jezikom. O pristranskosti italijanskega štetja pričajo na novo odkriti podatki v arhivu Engelberta Besednjaka. Slovenski duhovniki so namreč po župnijah leta 1934 tajno naštel 343.684 Slovencev. Štetje je vključevalo vse takratno italijansko ozemlje, ki je segalo v notranjost slovenskega ozemlja (Kacin Wohinc in Pirjevec 2000, 27–28).

govorijo italijansko, a se čutijo še pripadniki slovenske skupnosti, kot tudi tisti, ki slovenščino dobro obvladajo, pa je v družini (npr. v mešanih zakonih) ne govoriyo.

Demografski podatki o sedanjem številu so torej samo ocene.

V skladu z oceno manjšine naj bi ob popisu prebivalstva leta 1981 na avtohtonem slovenskem ozemlju v Italiji živelo kakih 85.000 Slovencev, in sicer v Tržaški pokrajini do 49.000 (17 % celotnega prebivalstva pokrajine), v Goriški pokrajini do 15.000 (16 %), v Videmski pokrajini pa okrog 21.000 (40 %). Oceno je izdelal SLORI 1985 (Strajn v Kaučič Baša 2004,13).

Po oceni M. Komaca (2005/06, 65) je število pripadnikov slovenske manjšine v Italiji med 60.000 in 120.000.

Na podlagi raziskave, ki jo je opravil Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) v Trstu v sodelovanju z agencijo za raziskovanje javnega mnenja SWG iz Trsta, je pripadnikov slovenske narodne manjšine približno 95.000, govorcev slovenskega jezika 100.000, medtem ko 183.000 ljudi slovenščino razume (Bogatec 2004).

3.3 ZGODOVINSKI PREGLED

Na rabo in ohranjanje slovenskega jezika na območju, kjer živi slovenska jezikovna manjšina v Italiji, so neposredno vplivale zgodovinske razmere.

Do konca prve svetovne vojne so Slovenci iz današnje Tržaške in Goriške pokrajine ter iz Kanalske doline delili politično usodo z ostalimi deli slovenskega naroda v Avstro-Ogrski. Pravni status slovenskega jezika je bil tu enak kot drugod, kjer so živeli Slovenci, z razliko, da sta bila npr. v Ljubljani – enako je bilo v Kanalski dolini – dva uradna jezika, nemščina in slovenščina, na Tržaškem in Goriškem pa trije – nemščina, italijanščina in slovenščina (Kaučič Baša 1994, 132). S šolsko reformo Marije Terezije leta 1774 je bil uveden pouk v osnovnih šolah v krajevnih jezikih (Kaučič Baša 2004, 14).

Beneška Slovenija in Rezija sta se od enotnega slovenskega prostora odcepili še pred razpadom Avstro-Ogrske in se leta 1866 priključili Italiji. Italijanska oblast jima je odvzela pravico do slovenskih šol, odpravila cerkvene dvojezične izobraževalne krožke, poitalijančila vsa zemljepisna imena in izrinila slovenščino tudi iz javnih uprav. Slovenski jezik se je ohranjal samo po družinah, pri verskih obredih in s prebiranjem knjig Mohorjeve družbe (Kaučič Baša 1994, 132; Komac 2003, 22).

3.3.1 Obdobje po prvi svetovni vojni

Do prelomne spremembe v statusu slovenskega jezika na Tržaškem, Goriškem in v Kanalski dolini je prišlo po prvi svetovni vojni s priključitvijo tega ozemlja Italiji, ki jo je določala Rapalska pogodba⁸. Čeprav je Rapalska pogodba zagotavljala popolno zaščito italijanske manjšine v Kraljevini SHS, polmilijonske jugoslovanske manjšine v Italiji sploh ni omenjala in jo celo obsodila na italijanizacijo ali na nacionalno smrt (Kacin Wohinc in Pirjevec 2000, 33). V Kanalsko dolino na italijansko-slovensko-avstrijsko tromejo se je začelo priseljevati italijansko govoreče prebivalstvo (Šumi v Komac 2003, 23).

Prihod Italije je pomenil tudi začetek raznarodovalne fašistične politike. »Mejni fašizem – fascismo di frontiera« je postal gospodar političnega položaja na vzhodni meji. Prva fašistična akcija, ki je simbolizirala dotedanje in bodoče odnose italijanske države do manjšine, je bil požig osrednjega sedeža slovenskih društev, in sicer Narodnega doma v Trstu, 13. julija 1920 (Kacin Wohinc in Pirjevec 2000, 29).

Javni in kulturni prostor slovenskega jezika se je z vzponom fašistične oblasti začel krniti. Cilj raznarodovalne politike je bila jezikovna asimilacija Slovencev in prek te sprememba identitete slovenskega prebivalstva (Pogorelec 1993, 5). Raba slovenščine v šoli⁹ in v javnosti je bila prepovedana. Z Gentilejevo reformo iz leta 1923 je bila v Kanalski dolini v šolah ob slovenščini izrinjena tudi nemščina (Komac 2002, 36). Poleti 1927 so bila ukinjena vsa slovenska društva in kulturne ustanove¹⁰, naslednje leto tudi politične stranke in periodični tisk. Založbe¹¹ so bile edine slovenske ustanove, ki jih je

⁸ Rapalska pogodba (12. 11. 1920) je prisodila Italiji poleg Goriško-Gradišćanske dežele, Trsta in Istre tudi širok pas Notranjske iz dežele Kranjske, vključno z mesti Idrija, Vipava, Senožeče, Postojna, Št. Peter na Krasu in Ilirska Bistrica, na severu Kanalska dolina s Trbižem od dežele Koroške, ki jo je Italiji 10. novembra 1919 prisodila Senžermenska mirovna pogodba. Italija si je takrat priključila ne samo Slovence v narodno mešanih mestih, marveč tudi povsem slovenska ozemlja, celo tista, ki so bila zunaj pojma Julijske krajine (Kacin Wohinc in Pirjevec 2000, 35).

⁹ Leta 1923 je bila v Italiji vpeljana Uredba šolskih stopenj in učnih programov ljudskošolskega pouka, katere 4. člen je določal, da se v šolskem letu 1923–1924 uvede v prve razrede neitalijanskih osnovnih šol italijanski učni jezik, v naslednjih letih pa postopoma v višje razrede. Pouk slovenščine je bil možen le v dodatnih urah na posebno prošnjo staršev, a je bil že novembra 1925 ukinjen. Kasneje so fašistične oblasti ukinile tudi vse slovenske šole (v Furlaniji - Julijski krajini je bilo dotelj 464 slovenskih šol) (Kacin Wohinc in Pirjevec 2000, 53, 55; Komac 2004, 23).

¹⁰ Do razpusta vseh slovenskih društev leta 1927 je delovalo 48 slovenskih kulturno-prosvetnih in drugih društev (Kacin Wohinc in Pirjevec 2000, 57).

¹¹ V dvajsetih letih je v Trstu in Gorici delovalo sedem slovenskih in ena hrvaška založba ter tri tiskarne. Do leta 1933 je izšlo od 20 do 70 knjig letno, leta 1935 pa le 8. Knjižne izdaje so vsebovale politično, znanstveno, domačo leposlovno in prevedeno literaturo, učbenike, priročnike, pesmarice, koledarje, molitvenike itd. (Kacin Wohinc in Pirjevec 2000, 59).

oblast še dopuščala do leta 1939, prevzeti pa so morale italijanska imena. Knjižni produkti so bili cenzurirani in zaplenjeni, vsebovati pa niso smeli političnih in nacionalnih vsebin. Cerkvene oblasti so pod pritiskom Mussolinijeve vlade preganjale duhovščino, ki se ni hotela prilagoditi raznarodovalni politiki in je zato ohranjala slovenski jezik pri verskih obredih. V Beneški Sloveniji je fašistični oblasti uspelo izgnati slovenščino iz cerkvenih obredov leta 1933, kar je posledično potisnilo slovenski jezik izključno med domače zidove. Slovencem so v tem obdobju odvzeli tudi gospodarski kapital, ki jim je pred prvo svetovno vojno omogočal zaposlovanje v slovenskem jezikovnem okolju, obenem pa zagotavljal finančna sredstva za slovenske kulturne in politične dejavnosti (Kaučič Baša 1994, 133; 2004, 15–16, Kacin Wohinc in Pirjevec 2000, 53–63)

Taka politika je posledično pospeševala spoznanje drugorazrednosti slovenskega jezika pri njegovih govornikih, ki naj bi se zato odločali za večinski jezik (Pogorelec 1993, 6). Rezultat tega so danes številni Italijani, ki ne razumejo slovenščine, čeprav so bili njihovi starši ali stari starši Slovenci (Kaučič Baša 2004, 19).

3.3.2 Obdobje druge svetovne vojne

Med drugo svetovno vojno je imel pri uveljavitvi statusa slovenskega jezika tako v Sloveniji kot tudi v obmejnih pokrajinah poglavito vlogo jezik vojaškega, političnega in upravnega življenja v organizaciji narodnoosvobodilnega boja, ki je uveljavil slovenščino kot edino izrazno sredstvo (Bešter v Pogorelec 1993, 9). Spodbujevalec ohranitve slovenskega jezika sta bili tudi Cerkev in duhovščina. V Kanalski dolini je imela slovenščina pravico do javnosti le za cerkvenimi zidovi v Lipalji vasi, Ukvah, Ovčji vasi in Žabnicah. Edini učitelji slovenščine so bili duhovniki (Šumi in Venosi v Komac 2002, 36).

Smolej (1971 v Pogorelec 1993, 9) poudarja vlogo partizanskega šolstva na Primorskem in v Beneški Sloveniji¹². Partizanska oblast je obnavljala posvetno-kulturno delovanje s pevskimi zbori, igralskimi skupinami in »mitingi«, ki so vrnili na oder

¹² Ob koncu vojne (1943–44) je delovalo v ilegali več kot 300 slovenskih osnovnih šol (Kacin Wohinc in Pirjevec, 2000, 105).

slovensko besedo. Delovale so tudi tiskarne, ki so ob učbenikih in pesmaricah tiskale Partizanski dnevnik¹³ (Kacin Wohinc in Pirjevec 2000, 105).

3.3.3 Obdobje po drugi svetovni vojni

Po drugi svetovni vojni so dobili posamezni okraji, kjer so živeli Slovenci v Italiji, različen politični in pravni status. S Pariško mirovno pogodbo leta 1947 so Slovenci Kanalske doline, Rezijani in Slovenci v Benečiji ter goriški Slovenci prišli ponovno pod Italijo. Tržaški in istrski Slovenci so bili vključeni v Svobodno tržaško ozemlje (STO): Tržaška pokrajina v coni A je ostala pod začasno angloameriško vojaško upravo, v coni B (istrska obalna mesta od Kopra do Novigrada ter Buje z okolico) pa je poveljevala jugoslovanska vojaška uprava. Tržaška pokrajina (STO, cona A) je leta 1954 z Londonskim memorandumom¹⁴ pripadla Italiji, ki je prevzela tudi civilno upravo, angloameriške čete pa so se umaknile. Za Slovence v Italiji je pomembna priloga Londonskega memoranduma, t.i. Posebni statut, na podlagi katerega je slovenska jezikovna manjšina dobila nekaj pravic.

Dokončno mejo med Italijo in Jugoslavijo je določila pogodba med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in Republiko Italijo (*Trattato tra la Repubblica Italiana e la Repubblica Socialista Federativa di Jugoslavia*), ki je bila podpisana v Osimu 10. novembra 1975 (v nadaljevanju Osimski sporazum) (Kacin Wohinc in Pirjevec 2000, 121, 125; Repe 1996, 253).

Po dokončni priključitvi slovenskih ozemelj Italiji so se izoblikovali različni modeli zaščite slovenske jezikovne manjšine, kar je pogojevalo tudi priložnosti za rabo slovenskega jezika. Tržaški model je slonel na delnem izpolnjevanju določil Posebnega statuta na podlagi 8. člena Osimskega sporazuma¹⁵. Odlok za izvajanje tega člena ni bil nikoli izdan, kljub temu pa so slovenski jezik uporabljali v občinskih upravah manjših občin v Tržaški pokrajini (Devin Nabrežina, Dolina, Zgonik in Repentabor). Na sejah

¹³ Partizanski dnevnik je bil edini tiskani dnevnik v zaslužnji Evropi. Izhajal je od 26. novembra 1943 do 7. maja 1945.

¹⁴ Londonski sporazum je bil podpisan v Londonu med vladami Italije, Združenega kraljestva, Združenih držav Amerike in Jugoslavije (Memorandum di Londra).

¹⁵ Podpisniki Osimskega sporazuma Italija in Jugoslavija sta se domenili, da bosta v 8. členu ohranili zaščito v prid obema manjšinama (italijanski v Jugoslaviji in slovenski v Italiji), kot je bila predvidena z določbami Posebnega statuta. Osnutek odloka za izvajanje 8. člena je zagotavljal rabo slovenskega jezika na celotnem ozemlju Tržaške pokrajine brez kakršnekoli izjeme, ni pa vključeval Goriške in Videmske pokrajine. Deželni odbor je v skladu z zahtevami slovenskih predstavnikov zato odklonil osnutek predsednika republike (Bajc in Slavec 2001).

tržaškega in miljskega občinskega sveta ter na sejah tržaškega pokrajinskega sveta je bila raba slovenščine prepovedana. V omenjenih manjših občinah so slovenski jezik lahko uporabljali v organih Gorskih skupnosti in drugih združenj, v katerih so bile zastopane občine. Na območjih teh občin se je uveljavilo tudi izvajanje drugih določil Posebnega statuta, kot so dvojezični napisi uradov, toponomastika in obvestila (Šušmelj 2003, 4).

Na Goriškem je varstvo temeljilo na delnem izpolnjevanju 6. člena Ustave¹⁶, in to predvsem na področju manjšinskega šolstva, kjer je bil položaj podoben položaju šolstva v Tržaški pokrajini; v obeh pokrajinah se je slovensko šolstvo začelo obnavljati leta 1945¹⁷. Čeprav pravni okvir ni določal rabe manjšinskega jezika, so v Goriški pokrajini vseeno uporabljali slovenski jezik pri dvojezičnih krajevnih napisih in pri ustnih posegih v občinskih svetih. Pod pritiskom občinskih uprav so uveljavili rabo slovenskega jezika na sejah občinskih svetov in ob drugih priložnostih samo v občinah Sovodnje, Doberdob in Števerjan. Delno je bila raba slovenščine (toponomastika, javni napisi in obvestila) uveljavljena tudi v nekaterih predmestnih predelih Gorice, nikakor pa ne v mestu Gorica¹⁸. V obeh pokrajinah se je obnovilo gospodarsko in kulturno delovanje.

Videmski model varstva je slonel na neizpolnjevanju 6. člena Ustave Republike Italije, saj slednja ni priznavala obstoja slovenske manjšine v Videmski pokrajini vse do sprejema Zaščitnega zakona. V Beneški Sloveniji se je širilo psihološko in fizično nasilje¹⁹ nad pripadniki manjšine, ki je v ljudeh utrjevalo prepričanje, da je raba slovenščine v vseh njenih pojavnostih in položajih protidržavno dejanje. Rojeval se je strah pri uveljavljanju lastne identitete in njenega najvidnejšega pokazatelja, jezika (Gruden 1996, 153–154). Prepričanje naj bi opravičevalo odklanjanje vsakršnih manjšinskih pravic Slovencev v Videmski pokrajini.

Kljub oddaljenosti in nevpetosti v manjšinski kulturni in politični prostor z drugimi Slovenci v Italiji so pripadniki manjšine svojo identiteto izražali v okviru kulturnih društev in verskih obredov. V začetku 70. let so se začeli tudi prvi tečajji

¹⁶ 6. člen Ustave Republike Italije pravi: »Republika ščiti s posebnimi normami jezikovne manjšine« (Costituzione della Repubblica Italiana, 6. čl.).

¹⁷ Zavezniška anglo-ameriška vojaška uprava je obnovila slovenske šole, ki jih je fašistična oblast zatrla (Bogatec in Bufon 1996, 15).

¹⁸ Šele leta 1990 je državni zakon št. 142 ustanovil statutarno avtonomijo občin in pokrajin, kar je pomenilo pozitiven premik pri zagotavljanju pravic rabe slovenskega jezika. Občine Sovodnje, Doberdob in Števerjan so bile tako uvrščene med dvojezične občine (Šušmelj 2003, 4).

¹⁹ Šlo je za napade v časopisnih kampanjah, prirejanje nacionalističnih manifestacij in razširjanje protislovenskih tiskovin, pritisk na duhovnike, ki so pridigali v slovenščini, in na starše, ki so imeli otroke v slovenskih šolah v Gorici (Gruden 1992, 54).

slovenščine. V Kanalski dolini potekajo od leta 1976 bolj ali manj kontinuirano tečaji slovenskega jezika za otroke, dijake in odrasle v okviru SKS Planika (Komac 2002, 36). Zagon celotni Benečiji je prispeval Študijski center Nediža v Špetru, ki deluje od leta 1972. Tečaje slovenskega jezika je leta 1980 zamenjala privatna dvojezična osnovnošolska ustanova. Po sprejetju Zaščitnega zakona iz leta 2001 je šola postala državna ustanova, v šolskem letu 2007/08 pa so odprli prvi razred dvojezične nižje srednje šole.

3.4 AKTUALNI POLOŽAJ

Obstoj treh različnih režimov varstva slovenske jezikovne manjšine v Italiji, ki je veljal po drugi svetovni vojni, se je nadaljeval vse do sprejema dveh državnih zakonov: zakona št. 482 *Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche* (v nadaljevanju Zakon 482) (15. december 1999) in Zaščitnega zakona (zakon št. 38 *Norme per la tutela della minoranza linguistica slovena della regione Friuli - Venezia Giulia*²⁰, 23. februar 2001), ki je predstavljal mejnik v povojni zgodovini Slovencev v Italiji. Zaščitni zakon prinaša največ sprememb na področjih rabe jezika. To je prvi uradni akt, ki pravno urejuje položaj slovenske jezikovne manjšine na italijanskem ozemlju in izrecno navaja prebivalce vseh treh pokrajin, Tržaške, Goriške in Videmske. Zakon prvič obravnava Slovence v Italiji kot celoto.

Zakon 482 je bil sprejet zaradi dejstva, da bi na državni ravni bile zaščitene tudi manjšine, ki niso vključene v statute avtonomnih dežel. Med njimi je tudi slovenska manjšina²¹.

Zakon 482 izrecno ne navaja ozemlja, kjer naj bi se zaščita izvajala. Zaščitni zakon, na katerega so Slovenci v Italiji čakali trideset let, temelji na tem, da se določila izvajajo le na določenem ozemlju, ki ga z odlokom odobri predsednik republike. Zaradi političnih nasprotovanj²² je predsednik republike Giorgio Napolitano odobril ozemlje zaščite (seznam občin) šele 12. septembra 2007; v Uradnem listu je bil odlok objavljen

²⁰ Poslanska zbornica je zakon sprejela 12. julija 2000, senat pa 14. februarja 2001.

²¹ Zakon ščiti še albansko, katalonsko, nemško, grško in hrvaško skupnost ter skupnosti, ki govorijo francoski, franko-provansalski, furlanski, ladinski, okcitanški in sardinski jezik. Zagotavlja izobraževanje v zaščitnih jezikih, uporabo zaščitnih jezikov v javnih organih ter omogoča sklepanje posebnih konvencij z javno radiotelevizijsko službo za novinarske in druge sporede v zaščitnih jezikih v okviru deželnih radijskih in televizijskih sporedov, razvoj kulturnih ustanov in tiska.

²² Desnosredinske politične oblasti so nasprotovale, da bi se območje zaščite širilo tudi v mestnih središčih Trsta, Gorice in Čedad. Šlo je za stalno težnjo potiskanja manjšine na podeželje, čeprav imajo vse najpomembnejše manjšinske politične, kulturne, socialne in gospodarske ustanove sedež v mestih.

27. novembra 2007. Šele z odobritvijo seznama 32 občin²³, v katerega so naposled vključili tudi mesta Trst, Gorico in Čedad, so lahko uradno začeli izvrševati določila, ki jih zahteva zakon.

Oba zakona vnašata novosti na področju rabe jezika v javni upravi in v vidni dvojezičnosti. Na področju načrtovanja pridobivanja znanja in v šolstvu bistvenih novosti ni, saj sta zakona uredila že prej obstoječe stanje. Novost predstavlja poddržavljena šola v Špetru (Zakon 38/2001, 12. čl.), 4. člen Zakona 482 pa spodbuja uvajanje pouka slovenskega jezika v šole z italijanskim učnim jezikom.

Slovenska jezikovna manjšina v Italiji je oktobra 2007 dobila še Deželni zakon za zaščito slovenske manjšine št. 26, *Norme regionali per la tutela della minoranza linguistica slovena* (v nadaljevanju Deželni zakon št. 26)²⁴, ki urejuje odnose slovenske manjšine in dežele Furlanije - Julijske krajine (FJK). Določila veljajo za slovenski jezik, rezijanščino in ostala narečja Kanalske, Terske in Nadiških dolin²⁵. Zakon se v času pisanja naloge le delno izvršuje.

Zaščita slovenske jezikovne manjšine pa ni bila vključena v Statut dežele Furlanije - Julijske krajine. Leta 1963 je Italijanska republika deželi FJK podelila avtonomnost (ostalim deželam, tj. Aosti in tridentinskemu Gornjemu poadižju, kjer živijo jezikovne manjšine, je avtonomnost podelila že leta 1948). Pričakovati je bilo, da bo statut vseboval določila o manjšinskem jeziku, manjšinskem šolstvu in toponomastiki, tako kot to vključujeta statuta avtonomnih dežel s priznanimi manjšinami. V statutu FJK se

²³ Seznam občin v Tržaški pokrajini: Devin Nabrežina, Zgonik, Repentabor, Trst, Dolina in Milje; v Goriški pokrajini: Krmin, Števerjan, Gorica, Sovodnje ob Soči, Zagraj ob Soči, Doberdob, Ronke, Trzič; v Videmski pokrajini: Trbiž, Naborjet, Rezija, Bardo, Tipana, Neme, Ahten, Fojda, Tavorjana, Sovodnje, Podbonesec, Grmek, Dreka, Srednje, Šent Lenart – Podutana, Špeter Slovenov, Čedad in Praprotno (Tence 2007, 3)

²⁴ V Italiji varstvo manjšin urejajo tudi drugi mednarodni dokumenti: *Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih*, ki jo je sprejel Odbor ministrov Sveta Evrope 25. junija 1992, v veljavi od 1. marca 1998, ki pa jo Italija še ni ratificirala; *Okvirna konvencija o varstvu narodnih manjšin*, ki jo je Italija ratificirala z Zakonom št. 302 28. avgusta 1997 in ki je stopila v veljavo v Italiji 3. marca 1998; *II. Protokol h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in svoboščin*, ki ga je sprejel Svet Evrope 11. maja 1994, v veljavi od 1. novembra 1998 – Italija ga je ratificirala 1. oktobra 1997, v veljavo pa je stopil 1. novembra 1998.

²⁵ Deželni zakon št. 26 obravnava rabo slovenščine v odnosih do dežele FJK: državljani lahko komunicirajo z deželnimi organi v slovenščini in imajo pravico, da dobijo odgovore v slovenskem jeziku. Dežela se z zakonom obvezuje, da bo poslovala tudi v slovenskem jeziku. Zakon obravnava t. i. vidno dvojezičnost. Dežela se obvezuje, da bo rešila vprašanje sprejemnikov radijskih in televizijskih oddaj, saj večina pripadnikov manjšine ne vidi slovenskega programa. Zakon urejuje tudi podeljevanje finančnih prispevkov manjšinskim organizacijam.

Dežela omejuje na zaščito enakosti do vseh pripadnikov različnih jezikovnih manjšin z ozirom na njihove etnične in kulturne značilnosti²⁶.

3.4.1 Prisotnost slovenskega jezika

Raven pravne zaščite je po sprejetju Zakona 482, Zaščitnega zakona in njenega seznama občin, ki določa območje zaščite, ter Deželnega zakona št. 26 *de jure* lahko zadovoljiva. Vprašljivo pa je, kako se zakonodaja izvršuje. V nadaljevanju predstavljam priložnosti, v katerih lahko pripadnik slovenske jezikovne manjšine uporablja slovenski jezik, in kje je slovenski jezik prisoten.

V slovenskih kulturnih, gospodarskih in političnih organizacijah je glavni občevalni jezik slovenščina. Razvejana kulturna in gospodarska dejavnost slovenske jezikovne manjšine se odvija v okviru dveh krovnih organizacij, Slovenske kulturno-gospodarske zveze (SKGZ) in Sveta slovenskih organizacij (SSO), ki skrbita za povezavo med manjšinskimi ustanovami in z večinskim narodom. Obe krovni organizaciji že nekaj let sodelujeta in skupaj zastopata slovensko jezikovno manjšino v Italiji v posegih pri evropskih, državnih in deželnih organih ter na krajevnih upravah. Sodelujeta tudi s slovensko vlado pri oblikovanju skupne strategije do slovenske skupnosti izven domovine.

V Tržaški pokrajini deluje več kot 110 slovenskih društev in organizacij, na Goriškem približno 50, na Videmskem pa okoli 30. Najpomembnejše ustanove so *Slovensko stalno gledališče*, *Glasbena matica*, *Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI)*, ki deluje v Trstu in ima svojo podružnico v Gorici, ter *Narodna in študijska knjižnica (NŠK)* z odsekom za zgodovino in podružnico v Gorici. V manjšini delujejo štiri zveze društev: *Zveza slovenskih kulturnih društev (ZSKD)*, *Slovenska prosveta iz Trsta*, *Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici* ter *Zveza cerkvenih pevskih zborov*, ki imajo lastne poklicne strukture. Slovenska prosveta ima svojo Černetovo knjižnico in izdaja mesečnik *Mladika*. Bogato kulturno dejavnost dopolnjuje delovanje na političnem in gospodarskem področju²⁷. Manjšina goji tudi športne dejavnosti, v okviru katerih deluje

²⁶ V posebnem statutu FJK (Statuto speciale della regione autonoma Friuli – Venezia Giulia, 3. čl.) je v 3. členu napisano: »V deželi je priznana enakopravnost vsem državljanom ne glede na njihovo pripadnost ter zagotovljeno varstvo njihovih etničnih in kulturnih značilnosti«.

²⁷ Na gospodarskem področju deluje *Slovensko deželno gospodarsko združenje*, ki zastopa slovenske podjetnike in samostojne poklice v Italiji ter se zavzema za razvoj krajevnega gospodarstva. *Kmečka zveza*

59 športnih društev, ki so včlanjena v *Zvezo slovenskih športnih društev v Italiji* (ZSŠDI).

Pomembno vlogo pri ohranjanju jezika ima versko delovanje, ki ne deluje le v okviru Cerkve, ampak tudi na kulturnem področju (npr. *Zveza cerkvenih pevskih zborov*). Verska dejavnost v cerkvah poteka v slovenščini v okrajih, kjer je zadostno število slovenskih vernikov, kar omogoča, da pripadniki slovenske narodne skupnosti pri verskih obredih uporabljajo slovenski jezik .

Jezikovno mešani prostor sili slovenska društva, da sodelujejo z italijanskimi in širijo ponudbo na italijansko govoreče člane²⁸. V slovenska društva se pogosteje vključujejo italijansko govoreči člani, ki živijo v manjših občinah in zaselkih, kjer italijanskih kulturnih društev ni. To seveda vpliva na občevalni jezik, saj v pogovorih z italijanskimi člani slovenščino zamenjuje italijanščina, produkcija društev pa ostaja slovenska.

Raba slovenskega jezika v organizacijah slovenske jezikovne manjšine v Italiji je ključnega pomena za identiteto in vitalnost manjšine. Za prestiž jezika pa je pomembna tudi prisotnost jezika v javni upravi in organiziranem izobraževalnem procesu.

3.4.1.1 V javni upravi

Zakon 482, Zaščitni zakon in Deželni zakon so prinesli *de jure* največ sprememb na področju rabe slovenskega jezika v odnosu do oblasti, *de facto* pa se določila izvršujejo samo na določenih področjih. Pri analizi je nujno ločevati dve poti izvrševanja zakonskih določil: prva se uveljavlja v Tržaški in Goriški pokrajini, druga pa v Videmski pokrajini. V Tržaški in Goriški pokrajini se zaščita manjšine naslanja predvsem na Zaščitni zakon in Deželni zakon št. 26, v Videmski pokrajini pa je večina ukrepov sad izvrševanja Zakona 482.

V Tržaški in Goriški pokrajini je sprejem seznama občin, s katerim je bilo določeno območje zaščite, omogočil začetek izvrševanja določil Zaščitnega zakona. Prvi praktični učinek je bil začetek izdajanja dvojezičnih elektronskih osebnih izkaznic

skrbi za kmetijsko dejavnost. Edina slovenska politična stranka je Slovenska skupnost, drugi slovenski politični predstavniki pa so vključeni v italijanske stranke.

²⁸ Tak primer je Slovensko stalno gledališče, ki od sezone 2000–2001 nudi večinskemu prebivalstvu slovenske predstave z italijanskimi podnapisi, in tako svojo produkcijo ponuja tudi italijanskim gledališčkim navdušencem.

decembra 2007 v tržaški, goriški in miljski občini²⁹. Papirnate dvojezične izkaznice so že pred tem izdajali v goriški občini in vseh manjših slovenskih občinah, prebivalci tržaške občine pa so jih dobili šele decembra 2007.

Glede rabe slovenskega jezika so na potezi deželne, pokrajinske in občinske oblasti, ki morajo zagotoviti prebivalcem slovenske jezikovne manjšine izvajanje zakonov in uporabo slovenskega jezika v javni upravi³⁰.

V manjših občinah so slovenščino uporabljali pri razpravah v občinskih svetih že pred sprejemom Zaščitnega zakona (odborniki so večinoma pripadniki slovenske jezikovne manjšine, torej prevajalcev ne potrebujejo), sedaj pa naj bi se raba razširila na vse občine, ki so vključene v seznam. Zaradi pomanjkanja prevajalcev je občevalni jezik v občinskih svetih tržaške, miljske in goriške občine izključno italijanski. V tržaškem in goriškem pokrajinskem svetu ter v deželnem svetu lahko vsakdo poseže v slovenščini, saj tu deluje prevajalska služba. V goriškem pokrajinskem svetu se slovenski svetniki v glavnem ne poslužujejo pravice do rabe slovenskega jezika (tudi zaradi pogostega pomanjkanja prevajalcev). V deželnem svetu imajo Slovenci v Italiji dva izvoljena predstavnika, ki se poslužujeta pravice do uporabe slovenskega jezika.

Prebivalci manjših občin in okoliških tržaških vasi lahko dvojezične obrazce, listine in dokumente dobijo v občinskih uradih, v mestnih središčih Trsta in Gorice pa se lahko poslužujejo storitev v slovenščini na posebnem dvojezičnem okencu³¹ (kot določa Zaščitni zakon v 8. členu).

²⁹ V občinah, ki so vključene v seznam, izdajajo osebne izkaznice v slovenščini in italijanščini ali samo v italijanščini.

³⁰ Zaščitni zakon v 8. členu obravnava rabo slovenskega jezika v javni upravi in določa, da je »slovenski manjšini priznana pravica do rabe slovenščine v odnosih s krajevnimi in sodnimi oblastmi, kakor tudi s podjetji, ki na osnovi koncesij opravljajo storitve javne koristi« (prvi odstavek), razen v primeru oboroženih in varnostnih sil pri opravljanju institucionalnih dolžnosti (drugi odstavek). Pravico do odgovora v slovenskem jeziku imajo pripadniki slovenske jezikovne manjšine tudi v ustnih sporočilih, praviloma neposredno ali s tolmačem; pri dopisovanju pa vsaj s prevodom, ki je priložen italijanskemu besedilu (prvi odstavek). Raven izvajanja zakonskih določil ni enaka na celotnem ozemlju. Izvajanje dvojezičnosti v mestnih središčih Trsta, Gorice in Čedad poteka le v posebnih uradih (četrti odstavek 8. člena), kjer lahko predstavniki slovenske manjšine zaprosijo za vse informacije in javne storitve v slovenskem jeziku (t. i. dvojezična okenca). Na ostalem ozemlju, ki ga določa zakon, za to poskrbijo »zainteresirane uprave, vključno z državo, ki sprejmejo potrebne ukrepe in prilagodijo svoje urade, notranjo organizacijo in osebje« (četrti odstavek 8. člena). 9. člen obravnava rabo slovenskega jezika v izvoljenih telesih in določa, »da se v zbornih organih in v izvoljenih skupščinah /.../ uveljavlja pravica do rabe slovenskega jezika tako v ustni kot v pisni obliki« (prvi odstavek) ter »da člani organov in izvoljenih skupščin lahko na zahtevo zainteresiranih opravljajo javne funkcije /.../ tudi v slovenskem jeziku« (tretji odstavek).

³¹ To je urad, namenjen občanom, ki želijo uporabljati slovenski jezik v ustni ali pisni obliki pri stikih z občinskimi javnimi upravami in sodnimi oblastmi. Uslužbenci prevajajo italijanske dokumente v

Na pokrajinski ravni deluje slovenski urad samo v Goriški pokrajini. Pripadnikom manjšine omogoča ustno in pisno uporabo slovenščine ter furlanščine v stikih z uradi pokrajinske uprave, ponuja pa tudi prevode različnih dokumentov uprave in informacije o delovanju Pokrajine.

Na Deželi deluje Služba za jezikovne in kulturne identitete ter za deželne rojake po svetu (Servizio identità linguistiche, culturali e corregionali all'estero) v okviru Glavne direkcije za šolstvo, kulturo, šport in mir (Direzione centrale istruzione, cultura, sport e pace). Urad, ki deluje izključno v Trstu, posluje predvsem s slovenskimi društvi in ustanovami in jim podeljuje prispevke za njihovo delovanje. Posameznikom je na voljo urad za stike z javnostmi (Ufficio relazioni pubbliche) v Trstu, Gorici in Vidmu, kjer delujejo tudi slovenski uslužbenci.

V Trstu so decembra 2007 odprli splošno državno okence za Slovence, ki sodeluje z različnimi javnimi uradi³² in omogoča poslovanje v slovenskem jeziku.

V Videmski pokrajini je raba slovenskega jezika v stikih z javno upravo omejena. Zaščita slovenske jezikovne manjšine v Videmski pokrajini temelji na Zakonu 482. V okviru tega delujejo jezikovna okenca v občinah Špeter, Srednje, Fojda, Trbiž in v Gorski skupnosti za Guminsko, Železno in Kanalsko dolino³³. Občani, ki se na urad obrnejo v manjšinskem jeziku, dobijo v njem tudi zahtevani odgovor. Na Videmski pokrajini so v sklopu Urada za furlanski jezik in druge zgodovinske identitete (Unità Operativa Lingua Friulana e altre identità storiche) leta 2004 zaposlili pripadnike furlanske, slovenske in nemške manjšine, vendar so v letu 2005 in 2006 ukinili posrednike za slovensko in nemško manjšino.

Okrnjeno znanje slovenskega jezika (v Beneški Sloveniji se v okviru šole učijo slovenski jezik šele 25 let, v Kanalski dolini pa nimajo šolske ustanove, ampak se slovenščine učijo na izbirnih tečajih) onemogoča, da bi se pripadniki slovenske jezikovne manjšine posluževali javnih storitev v slovenskem jeziku³⁴.

slovenščino, tolmačijo iz italijanščine v slovenščino in obratno ter omogočajo poslovanje v slovenščini z ostalimi občinskimi uradi, kjer zaposleni ne znajo slovenskega jezika.

³² Npr. s Tržaško prefekturo in kvesturo, Deželnim šolskim uradom za FJK, Agencijo za prihodke in Agencijo za carino v FJK.

³³ Jezikovno okence je delovalo tudi v občini Grmek, vendar so ga ukinili. Okence gorske skupnosti za Guminsko, Železno in Kanalsko dolino deluje na Tablji in sodeluje z jezikovnimi okenci drugih manjšin v Italiji in nasploh v Evropi. Prevaja zahtevane dokumente in obrazce v zaščitene jezike, nudi informativno gradivo ter sodeluje s slovenskimi mediji in kulturnimi društvi v Videmski pokrajini.

³⁴ V občinskih uradih manjših občin Videmske pokrajine so uslužbenci tudi pripadniki slovenske manjšine, toda kljub temu le redki zahtevajo storitve v slovenskem jeziku.

V Videmski pokrajini se izvršujeta le dva člena Zaščitnega zakona, in sicer na področju šolstva (podržavljanje dvojezičnega šolskega centra v Špetru: 12. člen) in financiranja³⁵. Zaščitni zakon določa uvedbo dvojezičnega okenca v Čedadu, vendar v času pisanja naloge okence še ne deluje.

Analiza kaže, da so zakonska določila razširila domene rabe slovenskega jezika na področja, ki so bila doslej izključno »italijanska«. Izvajanja splošne zaščite pa ni mogoče terjati samo od oblasti, ampak jih mora z doslednim izkoriščanjem možnosti, ki jih ponujajo zakoni, izvajati tudi manjšina. Med pripadniki slovenske jezikovne manjšine v Italiji na področju pravic in realnih možnosti za rabo slovenskega jezika obstaja veliko pomanjkanje informacij. Slovenska manjšina bi morala prevzeti skrb za osveščanje javnosti.

Izjemo na področju rabe manjšinskega jezika predstavlja raba slovenščine na sodišču. Sodišča strogo upoštevajo pravice pripadnikov slovenske jezikovne manjšine: obtoženi imajo pravico, da se pred sodiščem zagovarjajo v slovenskem jeziku in da v slovenskem jeziku sledijo razpravi s pomočjo prevajalca³⁶. Raba slovenskega jezika je dovoljena tudi v civilnem sodnem postopku. Jezik razprav ostaja italijanščina, zato je branilec dolžan govoriti v italijanskem jeziku.

3.4.1.2 V izobraževalnih ustanovah

Šola je za slovensko jezikovno manjšino na Tržaškem in Goriškem enojezična, učni jezik v šoli je slovenščina, italijanščina pa je le učni predmet. Šole s slovenskim učnim jezikom so sestavni del italijanskega državnega šolskega sistema³⁷ in delujejo po načelih in pravilih, ki veljajo za državne šole večinskega naroda. Jezikovno znanje se ne razvija samo pri pouku »slovenščine«, ampak pri vseh predmetih.

³⁵ 21. člen, 3. odstavek pravi: »Za izvedbo posegov, ki naj prispevajo k razvoju ozemelj občin Videmske pokrajine, vključenih v gorske skupnosti Kanalske doline, Terske doline in Nadiških dolin, v katerih je zgodovinsko prisotna slovenska manjšina, dodeli država deželi Furlaniji-Juljski krajini, začeni z letom 2001, poseben prispevek v višini 1.000 milijonov lir letno.

³⁶ Pravna podlaga je določena v tretjem odstavku 137. člena Kazenskega zakonika, ki dovoljuje rabo lastnega jezika pripadnikom priznanih jezikovnih manjšin in v Zakonu št. 447 22. 9. 1988, ki ureja rabo manjšinskega jezika v kazenskem sodnem postopku.

³⁷ Otroci obiskujejo vrtec od 3. do 6. leta, nato osnovno šolo od 6. do 11. leta, nižjo srednjo šolo od 11. do 14. leta in višjo srednjo šolo od 14. do 19. leta. Šole s slovenskim učnim jezikom v Tržaški in Goriški pokrajini sta formalno uzakonila državni zakon iz leta 1961 št. 1012 (19. julij, »Predpisi o šolah v Goriški pokrajini in na tržaškem ozemlju«) in zakon št. 932 iz leta 1973 (22. december 1973 »Spremembe in dopolnitve Zakona št. 1021 (10. 7. 1961), ki zadeva ustanovitev šol s slovenskim učnim jezikom v Goriški in Tržaški pokrajini«) (Šušmelj 2003, 4).

Na Tržaškem in Goriškem delujejo šole vseh stopenj, od vrtcev do višjih srednjih šol. V Tržaški pokrajini danes deluje 19 osnovnih šol, sedem nižjih srednjih šol in štiri višje srednje šole, na Goriškem pa sedem osnovnih šol z dvema podružnicama, dve nižji srednji šoli ter dve višji srednji šoli. Na Tržaškem delujejo tudi slovenske jasli.

V Videmski pokrajini v Špetru deluje Dvojezični šolski center. Leta 1980 so odprli zasebno dvojezično šolo, ki je na podlagi 12. člena 5. odstavka Zaščitnega zakona leta 2002 postala državna dvojezična šola. Avgusta 2007 je italijansko ministrstvo za šolstvo pristalo na ustanovitev dvojezične nižje srednje šole, ki je prvič zaživela v šolskem letu 2007/08. Benečija ima tako *Državni večstopenjski zavod s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Špetru*. Dobila je prvi ciklus obveznega šolanja (vrtec, osnovno in srednjo šolo)³⁸ z dvojezičnim poukom (Žerjal 2007).

Dvojezični pouk poteka po principu ena oseba – en jezik. V osnovni šoli je pouk vseh predmetov v obeh jezikih, na srednji šoli pa poučujejo v slovenščini zgodovino, zemljepis, tehnično, glasbeno in telesno vzgojo ter verouk, naravoslovje in matematiko pa izključno v italijanščini (Dolhar 2007, 12–13). Zavod pripravlja tudi tečaje slovenskega jezika za potrebe gospodarstva ter učno gradivo za učenje jezika in strokovnih predmetov za Slovence v Videmski pokrajini (Komac 2003, 29).

V Kanalski dolini poteka poučevanje slovenskega jezika le na izbirnih tečajih v okviru Slovenskega kulturnega središča Planika. Tečaji se bolj ali manj kontinuirano odvijajo že od leta 1976. Od leta 2003 se v procesu obveznega organiziranega šolstva v vrtcih in v prvih razredih osnovnih šol v Naborjetu, v Žabnicah, na Trbižu in v Beli Peči poleg italijanščine, angleščine in nemščine za vse otroke izvaja po eno uro tedensko tudi pouk slovenskega jezika (Komac 2003, 30).

Pokrajinska oblast je v okviru 4. člena Zakona 482 spodbujala uvedbo učenja manjšinskih jezikov (furlanščine, slovenščine in nemščine) na ozemlju Videmske pokrajine v šolah z italijanskim učnim jezikom. S plakati in pismi je želela spodbuditi družine, da bi svoje otroke vpisovali v razrede, kjer se odvija učenje manjšinskih jezikov. Propagandna akcija³⁹ je bila zelo uspešna, saj število otrok, ki se odloča za učenje manjšinskega jezika, narašča.

³⁸ Prvi razred nižje srednje šole je v šolskem letu 2007/08 obiskovalo 16, vrtec 60, osnovno šolo pa 111 otrok.

³⁹ Pokrajina je oglas, ki je spodbujal starše k vpisu otrok v razrede, kjer učijo manjšinske jezike, objavila tudi na embalaži za mleko.

Na univerzitetni stopnji lahko študentje študijsko smer slovenistike izberejo na tržaški univerzi. V slovenskem jeziku potekajo le predavanja slovenskega jezika in književnosti, predavanja ostalih predmetov pa so v italijanskem jeziku. Študij slovenščine je možno izbrati tudi na Visoki šoli za tolmače in prevajalce v Trstu. Slovenski jezik kot izbirni predmet lahko izberejo študentje vseh fakultet tržaške, videmske in goriške univerze.

V vseh treh pokrajinah ponuja izobraževalne tečaje tudi Slovenski deželni zavod za poklicno izobraževanje.

Slovenska šola s slovenskim učnim jezikom ima pomembno vlogo pri oblikovanju osebnostnih lastnosti, jezikovne in narodne zavesti. Že sam obstoj šole pozitivno vpliva na odnos Slovencev do slovenščine: omogoča jim namreč, da svoj jezik doživljajo kot uradni jezik.

Mreža slovenskih državnih šol v Italiji vseh stopenj se sorazmerno s številom otrok postopoma krči⁴⁰. Pri obravnavi šolske populacije moramo biti pozorni tudi na izvor teh otrok: v šolah s slovenskim učnim jezikom se število otrok iz slovenskih družin manjša, večja pa se odstotek otrok, ki izhajajo iz neslovenskih družin, v katerih je pogovorni jezik največkrat italijanščina. Med neslovenske družine uvrščamo tudi nekatere begunske družine ali celo otroke brez družine iz bivše Jugoslavije, ki so se zaradi etnično-jezikovne bližine odločili za šolanje v osnovnih šolah s slovenskim učnim jezikom. Čedalje več je tudi otrok iz mešanih zakonov⁴¹. Vse to pa prinaša vrsto težav in problemov pri organizaciji pouka, metodološkemu pristopu poučevanja in komunikaciji, kjer utegne večinski jezik hitro izpodriniti ali »preglasiti« slovenskega in s tem zmanjšati njegovo funkcijo znotraj šolskega in širšega okolja (Bogatec in Bufon 1996, 56).

3.4.1.3 V drugih govornih položajih

Sedanji jezikovni položaj slovenske jezikovne manjšine lahko razlagamo na dva načina. Ugotovili smo, da se z zakonsko podlago raba slovenščine v javni upravi

⁴⁰ V obeh pokrajinah opazimo veliko upad pri številu osnovnih šol (skoraj 50 %), tudi število vpisov na šole v Tržaški in Goriški pokrajini se manjša. Leta 1945 je bilo kar 7.500 vpisanih, v šolskem letu 2007/08 pa je šolo obiskovalo 3.688 učencev in dijakov (Bogatec in Bufon 1996; Bogatec 2007).

⁴¹ Podatki iz leta 2002 kažejo, da je bilo v populaciji otrok in dijakov, ki obiskujejo slovenske šole (leta 2002 jih je bilo 3.207), 58 % vpisanih slovenskega, 34 % mešanega in 8 % neslovenskega izvora (Paulin 2003).

postopoma uveljavlja, analiza šolske populacije pa kaže, kako se narodnostna struktura družin in nasploh celotne skupnosti spreminja. To vodi v zamenjavo jezika: pri sporazumevanju slovenščino postopoma zamenjuje italijanščina oziroma se v slovenski jezik čedalje bolj vključujejo italijanske besede (Kaučič Baša 1995, 50–51; 2004, 24–25). V pogovore med Slovenci in Italijani slovenščina nima dostopa, saj italijanski someščani ne obvladajo slovenskega jezika, velika večina niti v pasivni obliki. V velikem deležu slovensko-italijanskih družin pa je pogovorni jezik italijanski.

Na zamenjavo manjšinskega slovenskega jezika z večinskim italijanskim jezikom vpliva tudi italijansko delovno okolje, kjer je zaposlena večina Slovencev (Kaučič Baša 1994, 134). Le manjši del pripadnikov manjšine je zaposlen v slovenskih ustanovah in podjetjih (Kaučič Baša 1995, 51). Zmotno pa je prepričanje, da bi bile slovenske ustanove in podjetja oaze, kjer bi lahko vsa pisna in ustna komunikacija potekala v slovenščini.

Podobne težave so tudi v domenah, kjer prevladuje informacijska tehnologija. Stranka se npr. v slovenski banki lahko pogovarja z uslužbencem, v slovenskem jeziku lahko izpolnjuje nekatere obrazce, ne more pa prejemati izpisov v slovenščini, katerih priprava je vezana na računalniško opremo, zasnovano za italijanski bančni sistem.

Možnosti za sporazumevanje v slovenskem jeziku so v mestnem okolju redke, ker se ljudje med seboj ne poznajo. Slovenci, ki živijo v vaseh, lahko govorijo slovenščino v soseski. Slovenski jezik je prisoten v vsakdanjih stikih v zasebni sferi, med sosedi, na trgu, v trgovini ali banki, čeprav se vedno bolj opaža, da je čedalje večje naseljevanje mestnega italijansko govorečega prebivalstva na podeželje že spremenilo narodnostno strukturo številnih vasi in zaselkov⁴² (Kaučič Baša 2004, 26).

Na čedalje pogostejšo zamenjavo manjšinskega jezika z večinskim posredno vpliva dejstvo, da prisotnost Slovencev ni vidno izražena z dvojezičnimi napisi in tablami. Zakonska podlaga za dvojezične javne napise obstaja (v Zaščitnem zakonu in Deželnem zakonu št. 26⁴³), a so ti kljub temu zelo redki⁴⁴.

⁴² Že pred tem sta k izginevanju slovenskih vasi po drugi svetovni vojni prispevali urbanizacija in industrializacija, v Tržaški pokrajini pa tudi načrtno naseljevanje italijanskih optantov iz Istre. Nastala so »begunska naselja« za italijanske optante iz Istre, kar je bil najradikalnejši poseg v etnično strukturo slovenskih vasi v okolici Trsta (Belci 1989, 151).

⁴³ T. i. vidna dvojezičnost, ki jo določa 10. člen Zaščitnega zakona, torej raba slovenskega jezika na napisih javnih uradov, na uradnih papirjih in na splošno na vseh javnih napisih kot tudi na praporih, pri toponomastičnih napisih ter na cestnih oznakah naj bi se v celoti izvajala šele po odobritvi seznama občin, krajev in zaselkov s strani predsednika deželnega odbora. Paritetni odbor je decembra 2007 predsedniku deželnega odbora Riccardu Illyju predložil dopolnjen seznam, ki vključuje 27 občin v vseh treh

Slovenski javni napisi so sestavni del priložnosti za rabo, ki skupaj z drugimi pisanimi besedili obveščajo, kateri jezik je mogoče govoriti v izbranem okolju. Ker so slovenski javni napisi redki, ni informacije, da je v nekaterih javnih govornih položajih (npr. v podjetjih, katerih lastniki in delavci so Slovenci in govorci slovenščine) mogoče govoriti slovensko. S tem je možnost za slovensko sporazumevanje omejena na zasebno sfero oziroma na odnose med pripadniki manjšine, na poslovanje v organizacijah ali ustanovah (v športnih društvih, kulturnih ustanovah), ki so namenjene manjšini, na šole s slovenskim učnim jezikom in na slovensko versko obredje (Kaučič Baša 1994, 134; Kaučič Baša 2004, 26). Seveda jezik, ki se ne uporablja na vseh področjih življenja, ne more razviti ustreznega besedišča in prav zato se tudi v pogovore med pripadniki manjšine vpletajo italijanske besede. Poznavanje slovenskih izrazov z določenih področij je zelo šibko. To se kaže tudi v jeziku množičnih medijev, kar je predmet opazovanja v naslednjih poglavjih.

pokrajinah, a zaradi odstopa predsednika Illyja je sedaj postopek zamrznjen. Novi predsednik pokrajine Renzo Tondo je desnosredinski predstavnik, v času pisanja diplomske naloge še ni odobril seznama. V deželnem zakonu piše, da naj bi bili vsi napisi na deželnih stavbah in uradih na območju, kjer živijo Slovenci, dvojezični. 13. člen omogoča, da so na ozemlju, kjer živi slovenska manjšina, dvojezični javni napisi (tudi napisi na industrijskih, kmetijskih in obrtnih izdelkih).

⁴⁴ V Beneški Sloveniji pa so na podlagi 10. člena Zakona 482 opremili območje z dvojezičnimi krajevnimi napisi. V Kanalski dolini je toponomastika le v italijanščini, na županstvu pa je nekaj trojezičnih napisov.

4 MEDIJI, KI JIH SPREMLJAJO SLOVENCİ V ITALIJI

Pripadniki slovenske jezikovne manjšine v Italiji lahko spremljajo lastne, matične (v primeru slovenske jezikovne manjšine v Italiji so to mediji iz Slovenije) in večinske medije. Slovenski manjšinski množični mediji z rabo slovenskega jezika dopolnjujejo delo slovenskih šol in slovenskih manjšinskih organizacij v Italiji ter tako posredno prispevajo k jezikovni vitalnosti tamkajšnje slovenske skupnosti. Mediji večine Slovincem v Italiji omogočajo integracijo v širši družbeni sistem, v katerem živijo, mediji matice pa so vez z matičnim prostorom, torej s Slovenijo, in sredstvo za ohranjanje jezika na visoki funkcionalni ravni. Pripadnik manjšine lahko izbere le enega, če pa hoče zadovoljiti več informacijskih potreb, mora uporabljati različne medije.

Možnost, da manjšinci najprej opustijo medije matične države, je precej visoka. To ugotavlja E. Susič (1986, 1524–1526) v še vedno aktualni študiji »Komunikacijski tokovi med matico in manjšino« iz leta 1986. Matični mediji, v tem primeru mediji iz Slovenije, širijo predvsem informacije o Sloveniji, ne zanimajo pa se dovolj za populacijo, ki živi zunaj njenih meja. Ker o političnem, gospodarskem in kulturnem dogajanju v Sloveniji poročajo tudi mediji manjšine, pripadniki manjšine uporabo medijev iz Slovenije opuščajo.

Novejših raziskav, ki bi ta trend potrdile, ni. Menim pa, da v primeru slovenske jezikovne manjšine v Italiji na opuščanje branja, gledanja in poslušanja medijev iz Slovenije ne vpliva samo dejstvo, da slovenski mediji namenjajo čedalje manj prostora manjšinski problematiki, ampak so razlogi za opuščanje najbrž povezani z njihovo vsebino, ki je za manjšino nezanimiva in nefunkcionalna.

Nasprotno pa iskanje informacij o lastni državi in širšem okolju, v katerem manjšina živi, sili pripadnike manjšine, da izbirajo medije večinskega naroda. Količina in kvaliteta informacij o italijanski državi, ki jih vključujejo manjšinski mediji, največkrat ne zadošča potrebam bralcev, poslušalcev in gledalcev, zato je poseganje po italijanskih medijih neizogibno. Tudi večja ponudba in dosegljivost večinskih množičnih medijev, ki so razširjeni po vsem območju, kjer živi slovenska jezikovna manjšina v Italiji, pogojuje izbiro. Manjšinske revije na primer vključujejo kulturno, politično in versko vsebino, specifičnih revij, ki bi obravnavale aktualne teme, glasbo, računalnike, ženske teme itd., pa v slovenskem jeziku ni. Slovenski televizijski program v okviru

deželnega sedeža RAI in nacionalno televizijsko postajo (RTV Slovenija) lahko spremljajo samo v nekaterih okrajih, italijanski televizijski programi pa so vidni povsod. Posledica tega je skoraj nezavedno »bombardiranje« z informacijami v italijanskem jeziku, kar vpliva tudi na govorne navade in jezik pripadnikov manjšine.

Dosegljivost večinskih medijev ne ustvarja težav, saj so razširjeni na vsem jezikovno mešanem območju v Italiji. Drugače pa je z manjšinskimi mediji in mediji iz Slovenije. V nadaljevanju naloge najprej predstavljam manjšinske tiskane, radijske in televizijske medije ter z raziskavami pridobljene podatke o njihovem spremljanju med pripadniki manjšine. Sledi prikaz dostopnosti in spremljanja medijev iz Slovenije.

4.1 MEDIJI SLOVENSKE MANJŠINE

4.1.1 Tisk

Na območju, kjer živi slovenska manjšina v Italiji, izhaja nezanemarljivo število tiskanih medijev⁴⁵ v slovenskem jeziku. Osrednji manjšinski medij je *Primorski dnevnik*, ki je edini dnevnik v manjšini. Tedensko izhaja *Novi glas*, ki je najbolj razširjen tednik med Slovenci na Goriškem. V Trstu izhaja mesečnik *Mladika* z mladinsko prilogo *Rast*. Za Beneške Slovence imata pomembno vlogo tednik *Novi Matajur* in štirinajstnevnik *Dom*. Oba časopisa objavljata novice v knjižni slovenščini, lokalnem slovenskem narečju in italijanščini. Razširjena sta tudi na Tržaškem in Goriškem. V Reziji izhaja šestmesečnik *Náš Glas*, ki ga izdaja kulturno društvo Rozajanski Dum in je dvojezičen (prispevki so v italijanščini in rezijanščini).

Otrokom sta namenjeni reviji *Galeb* (1954–) s pretežno laično vsebino in *Pastirček* (1945–), ki je bolj versko usmerjen. Obe reviji sta pomemben pripomoček za jezikovno vzgojo šoloobveznih otrok. V Trstu izhaja vzgojno-izobraževalni dvomesečnik *6Škrat*, ki ga izdaja Sklad Mitja Čuk Onlus in je namenjen vzgoji in izobraževanju. Od leta 1999 pri zadrugi Most izhaja informativni dvojezični bilten *Slovit – Sloveni in Italia* z zbirko prispevkov iz periodičnega tiska⁴⁶.

⁴⁵ Izhajanje tiskanih medijev urejuje zakon o tisku iz leta 1948. Osrednji tiskani medij *Primorski dnevnik* prejema državne finančne prispevke v skladu z zakonom št. 250 s 7. avgusta 1990.

⁴⁶ Ostale pomembnejše serijske publikacije, ki izhajajo redno: *Naš vestnik* (Trst: Slovenski duševni pastirji na Tržaškem); *Novo Delo* (Opčine: Združenje Novo Delo); *Emigrant*: periodico bimestrale dell'Unione emigranti sloveni del Friuli – Venezia Giulia – *Emigrant*: časnik zveze izseljencev iz Furlanije – Julijske krajine (Čedad: Zveza slovenskih izseljencev); *Isonzo*: giornale di frontiera/Soča: časopis na meji (Gorica:

Raziskav o branosti in dostopnosti manjšinskih tiskanih medijev v zadnjih dvajsetih letih ni⁴⁷, zato se pri ponazoritvi spremljanja tiskanih medijev med pripadniki slovenske manjšine v Italiji lahko opremo le na podatke o številu naročnikov.

Na upravi Primorskega dnevnika nam niso zaupali točnih podatkov. Okvirno naj bi v letu 2008 imeli od 4.000 do 5.000 naročnikov Primorskega dnevnika (dnevno natisnejo 10.000 izvodov). Večina naročnikov živi v Tržaški pokrajini, veliko jih je tudi na Goriškem. V Videmski pokrajini je približno deset naročnikov, v Kanalski dolini (med temi tudi društva, ki prejemajo Primorski dnevnik zastonj), v Beneški Sloveniji in Reziji ni nobenega naročnika.

Novi Matajur je razširjen v Beneški Sloveniji, kjer je približno 2.000 naročnikov, v Kanalski dolini pa ima okoli 100 naročnikov. Ob četrtkih ga prejemajo na dom tudi vsi naročniki Primorskega dnevnika.

Naročnikov tednika Novi glas je 1.000 (natisnejo 2.050 izvodov): 400 v Goriški pokrajini, 350 na Tržaškem, 150 v Sloveniji, 50 drugod po Italiji, 50 v tujini (Evropa, Afrika, Amerike ...), v prodajo pa gre 750 izvodov.

4.1.2 Radio

Za pripadnike slovenske jezikovne skupnosti v Italiji je radio ena glavnih kulturnih in medijskih ustanov. Slovenski radijski program Radio Trst A oddaja že od leta 1945, v okviru vsedržavne javne radiotelevizijske hiše RAI pa od leta 1955. Poslušajo ga lahko pripadniki manjšine v vseh treh pokrajinah. Konvencija med RAI-em in predsedstvom vlade iz leta 1975 predvideva 4.517 ur letnih oddaj (dnevno 10,5 ur za umetniško-kulturni program, 2–2,5 ur za informativne oddaje). Zjutraj lahko poslušalci prisluhnejo domači glasbi in poročilom, v dopoldanskem času pa sledijo kulturni zapisi

Transmedia), Jadranski koledar (Trst: Založništvo tržaškega tiska); Koledar (Gorica: Zadruga Goriška Mohorjeva); Trinkov koledar (Špeter: Zadruga Lipa, Čedad: Kulturno društvo Ivan Trinko).

⁴⁷ V 80. letih je SLORI namenil veliko pozornost manjšinskim medijem in njihovi uporabi. Leta 1980 sta Inštitut za sociologijo pri Univerzi E. Kardelja v Ljubljani in SLORI v Trstu izvedla terensko anketiranje »Motivacija in stališče do učenja in rabe L₁ in L₂ pri slovenski srednješolski mladini v Italiji«. V raziskavi je bilo veliko vprašanj namenjenih uporabi sredstev množičnega obveščanja. Leta 1985 so Inštitut za mednarodno sociologijo v Gorici (ISIG), SLORI in Zavod za družbeno planiranje občine Nova Gorica izvedli podobno raziskavo med študenti višjih srednjih šol v Novi Gorici in Gorici (med italijanskimi in slovenskimi dijaki). Leta 1988 je SLORI iz Trsta in Čedada v sodelovanju z Inštitutom za narodnostna vprašanja v Ljubljani izvedel raziskavo o uporabi množičnih medijev v Videmski pokrajini. Po letu 1988 je bilo raziskovanju medijskega področja v manjšini namenjenega malo prostora. Vse do danes sta bili izvedeni le dve raziskavi, in sicer *Radio, TV in novi mediji med Slovenci v Italiji* (Bogatec in Susič 2002) in *Raba in znanje jezikov v Kanalski dolini* (Komac 2002).

in monografske oddaje ter predvajanje klasične glasbe. V opoldanskem času so na vrsti informativne oddaje in glasba po željah. Popoldne je čas za otroške in mladinske oddaje, za poročanje o dogajanju na Tržaškem, Goriškem in v Videmski pokrajini ter o drugih aktualnih tematikah. V večernih urah so poleg klasične glasbe na sporedu še kulturne oddaje, dramatizacije, radijske igre in kabaret (Tuta 1995, 36).

Iz raziskave *Radio, TV in novi mediji med Slovenci v Italiji*⁴⁸ izhaja, da radijske sporede Radia Trst A posluša 84 % anketiranih, 42 % teh pa posluša radio vsak dan. Tri četrtine poslušalcev sledi poročilom, med njimi je več starejših. Na Tržaškem je spremljanje slovenskega radijskega programa pogostejše, v Benečiji in Reziji pa se v glavnem omejujejo na spremljanje njim namenjene sobotne opoldanske oddaje (*Ta rozajanski dom*) (Bogatec in Susič 2002, 57). Dogajanju v Kanalski dolini je namenjeno poročanje v enourni mesečni oddaji Odmev.

4.1.3 Televizija

V sklopu deželnega sedeža RAI v Trstu od leta 1995 deluje slovensko televizijsko uredništvo⁴⁹. Vsak večer ob 20.30 predvajajo televizijski dnevnik, ki ga vodijo slovenski novinarji. Dnevnik običajno traja dvajset minut. Ob krajevnih dogodkih ponuja prispevke o dogajanju po svetu, v Italiji, v Sloveniji in poročila o kulturnih in športnih dogodkih na območju, kjer živi slovenska jezikovna manjšina. Slovensko uredništvo občasno predvaja tudi druge televizijske informativne oddaje (Alpe Jadran, Mozaik) in razvedrilne prispevke (risanke in glasbene nastope).

Gledanje slovenskih televizijskih oddaj je pogojeno z dosegljivostjo signala. Ker na Videmskem slovenske televizijske oddaje mreže RAI še vedno niso vidne⁵⁰, so v raziskavi iz leta 2002 *Radio, TV in novi mediji med Slovenci v Italiji* sklop vprašanj o spremljanju televizijskih oddaj omejili le na anketirance iz Tržaške in Goriške pokrajine. V anketi je 329 oziroma 77 % gledalcev (vseh anketiranih je bilo 425) odgovorilo, da

⁴⁸ Raziskavo je opravil SLORI v tesnem sodelovanju z vodstvom slovenskega programa deželnega sedeža RAI za Furlanijo – Julijsko krajino leta 2002. V anketo je zajel 535 osebikov iz vseh treh pokrajin, kjer živijo Slovenci. To so bili vodilni in dejavni člani slovenskih društev in ustanov. Izrazita je prisotnost starejših Benečanov in Rezijanov (80 %) in deloma Tržačanov (56 %), kar povečuje delež anketiranih nad 35. letom starosti. V goriški skupini je bil večinski delež mladih (53 %).

⁴⁹ Slovenski program v okviru deželne televizije uvaja zakon št. 103 iz leta 1975. Čeprav je bil zakon o televiziji izglasovan že v sedemdesetih letih, je slovenska jezikovna manjšina za oddajanje slovenskih televizijskih sporedov morala čakati vse do leta 1995.

⁵⁰ Uradni list je 27. maja 2008 objavil novo konvencijo RAI, ki se ne razlikuje od prejšnje in omejuje vidljivost slovenske televizije na Tržaško in Goriško pokrajino, medtem ko je ponovno izpadla Videmska pokrajina. Konvencija naj bi trajala do leta 2009 (M. A. 2008).

sprejema slovenski program RAI. 23 % signala ne sprejema, in sicer na Tržaškem je delež 17-odstoten, na Goriškem pa kar 38-odstoten⁵¹. Med tistimi, ki sprejemajo signal, jih kar 92 % spremlja slovenski program, polovica teh kar vsak dan. Pogostost spremljanja je višja na Tržaškem ter med starejšimi in nezaposlenimi intervjuvanci (Bogatec in Susič 2002, 58).

Pri informativnih oddajah so poslušalci in gledalci potrdili, da so najzanimivejše krajevne novice, ki obravnavajo stvarnost manjšine. Anketiranci so ob koncu raziskave zapisali nekaj pripomb. Opozorili so na kakovost in vsebinsko ponudbo ter na skrb za jezik, predvsem pravilno rabo in izgovorjavo slovenskega jezika, ki je pri nekaterih novinarjih šibka (Bogatec in Susič 2002, 59).

4.2 MEDIJI IZ SLOVENIJE

Novejših raziskav, ki bi obravnavale dostopnost in spremljanje medijev iz Slovenije med pripadniki slovenske jezikovne manjšine v Italiji, ni. Izhajam iz podatkov, ki sem jih dobila v pogovoru z direktorjem tržaškega podjetju PRAE Paolom Mohorčičem⁵².

Distribucija tiskanih medijev iz Slovenije je omejena na Tržaško pokrajino; v Goriški in Videmski pokrajini nakup slovenskih revij in časopisov v trafikah ni mogoč. Pri tržaškem podjetju PRAE menijo, da je povpraševanja malo, prodaja treh do petih izvodov pa ni dobičkonosna, ker bi morale podjetje za omejeno število izvodov plačevati prevozne stroške iz Sežane do Gorice ali drugih središč v FJK. V Tržaški pokrajini je nakup slovenskih dnevnikov in revij možen v devetih prodajalnah; večina prodajaln je v Trstu, tri pa v okoliških vaseh,.

V osmih prodajalnah prodajajo Delo: distributer pripelje v Tržaško pokrajino 480 izvodov. Drugi najbolj razširjen slovenski tiskani medij so Primorske novice (238 izvodov), ki jih je mogoče kupiti v petih prodajalnah. Prav tako Jano (46 izvodov) in Mladino (51 izvodov). Nedelo (20 izvodov) in Nedeljski dnevnik (49 izvodov) sta dosegljiva v štirih prodajalnah. Ostale revije, ki jih je mogoče dobiti v Tržaški pokrajini,

⁵¹ Na osnovi v anketi zbranih podatkov ni mogoče oceniti, v kolikšni meri je nevidljivost slovenske televizijske postaje RAI odvisna od šibkosti video signala, koliko pa od neustrezne tehnične aparature posameznika (Bogatec in Susič 2002).

⁵² Tržaško podjetje PRAE izdaja Primorski dnevnik in skrbi za distribucijo tiska iz Slovenije v FJK. Je partner slovenskega podjetja Distriest, specializiranega uvoznika, naročniške agencije in distributerja tujega tiska po Sloveniji, Hrvaški, Bosni in Hercegovini, Srbiji, Črni Gori in Makedoniji, s sedežem v Sežani.

so: Zdravje (5 izvodov), Naša žena (6 izvodov), Bazar (12 izvodov), Slovenske novice (77 izvodov), Dnevnik (75 izvodov), Večer (56 izvodov), Finance (40 izvodov), Stop (12 izvodov), Ekipa (24 izvodov), Moj mikro (1 izvod), KIH (2 izvoda) in Mag (2 izvoda).

Slovenske dnevnike in revije imajo prodajalne na zalogi le za stalne stranke, tako da so za priložnostnega kupca nedosegljive. To onemogoča pripadnikom manjšine, da bi lahko izbirali med slovenskimi in italijanskimi revijami, saj izbire ni. Revije in časopise, ki jih tiskajo v Sloveniji, lahko kupijo samo ob obisku Slovenije ali si jih ogledajo v knjižnicah v Trstu, Gorici in Čedadu.

Na dnevnike in revije iz Slovenije se lahko naročijo vsi naročniki Primorskega dnevnika. To je leta 2008 izkoristilo 39 naročnikov, med katerimi jih je 21 naročenih na Našo ženo, štirje na Jano, ostali pa na Delo (1 izvod), Dnevnik (1 izvod), Zdravje (2 izvoda), Nedeljski dnevnik (1 izvod), Mladino (1 izvod), Finance (3 izvodi), Otrok in družina (1 izvod), Rože in vrt (1 izvod), Cicido (1 izvod), Cicizabavnik (1 izvod) in Ekran (1 izvod).

Dosegljivost slovenskih radijskih in televizijskih programov na Tržaškem, Goriškem in deloma v Videmski pokrajini (Benečija in Rezija) je neraziskana. Iz lastnih izkušenj lahko potrdim, da so v Tržaški pokrajini večinoma dosegljivi slovenski nacionalni televizijski programi SLO 1, SLO 2 in/ali TV Koper – Capodistria. Pripadniki slovenske jezikovne manjšine v Tržaški in Goriški pokrajini poslušajo slovenski nacionalni radijski postaji Radio Slovenija 1 in 2 (Val 202). V nekateri predelih, predvsem ob državni meji s Slovenijo, so dosegljive tudi druge slovenske komercialne radijske postaje. Iz podatkov ankete, ki so jo opravili sodelavci mladinske priloge Primorskega dnevnika K. L. o. P. maja 2007 med mladimi iz Tržaške in Goriške pokrajine, starimi od 14 do 26 let, izhaja, da kar 7 % posluša Radio Ena⁵³.

Za Kanalsko dolino N. Komac (2002, 73–78) ugotavlja, da slovenski tiskani mediji v trgovinah niso dosegljivi. Domačini so na časopise oz. revije naročeni (npr. Primorski dnevnik, Novi Matajur), dobijo jih v cerkvi (npr. Družino, ki izhaja v Sloveniji, in Dom) ali pa jih kupijo ob obisku Slovenije (npr. dnevnik Delo). Izsledki raziskave kažejo, da anketiranci redno ali pogosto segajo po časopisih v italijanskem

⁵³ *Primorski dnevnik*. 2007. K. L. O. P. on air (11. maj).

jeziku, prebirajo pa tudi nemški časopis *Kleine Zeitung*. Občasno sežejo po slovenskih časopisih *Dom*, *Primorski dnevnik* in *Družina*.

Tamkajšnje lokalno prebivalstvo pogosteje spremlja tudi radijske oddaje. Na območju Kanalske doline lahko prebivalci poslušajo Radio Trst A, Radio Slovenija 1, Radio Ognjišče in radio slovenske manjšine v Avstriji, Radio Korotan. RAI in zasebne postaje v italijanskem jeziku spremljajo redno in pogosto, redkeje slovenski radijski postaji Radio Trst A in Radio Slovenija, še redkeje pa avstrijske radijske postaje.

Anketiranci najpogosteje spremljajo televizijo, in sicer italijanske programe, nekoliko manj avstrijske ORF v nemškem jeziku, še najmanj pa slovenski program TV Slovenija. Slovenski nacionalni program (SLO 1) je dosegljiv le v redkih gospodinjstvih.

4.3 MEDIJI V TRŽAŠKI POKRAJINI

Najnovejšo raziskavo (glej Tabela 4.1), ki obravnava spremljanje medijev med pripadniki manjšine v Tržaški pokrajini, je izvedel Devan Jagodic (2004/05) v sklopu svoje diplomske naloge. V raziskavi o jezikovni izbiri med pripadniki slovenske manjšine v Tržaški pokrajini⁵⁴ je med drugim raziskal, ali pripadniki manjšine bolj spremljajo medije v slovenskem ali medije v italijanskem jeziku. Pri slovenskih medijih avtor ni razlikoval, ali gre za manjšinske medije ali za medije iz Slovenije, zato iz rezultatov ne moremo sklepati, kolikšna je resnična uporaba obeh vrst medijev.

Tabela 4.1: Izbira množičnih medijev glede na jezik

	Tisk (%)	Revije (%)	TV (%)	Radio (%)
Izključno v italijanščini	5	28	25	35
Večinoma v italijanščini	13	46	49	21
V enaki meri slo & ita	61	22	23	30
Večinoma v slovenščini	17	2	2	9
Izključno v slovenščini	4	2	1	5

Vir: Jagodic, Devan (2004/05, 165–170).

⁵⁴ V raziskavo je bilo vključenih 100 anketirancev (prva generacija), ki so zaključili srednjo šolo s slovenskim učnim jezikom v šolskem letu 1983/84 in ki so v letu raziskave bili stari 35 oz. 36 let. Drugo skupino 100 anketirancev (druga generacija) so sestavljali dijaki, ki so v šolskem letu 2003/04 obiskovali tretji ali četrti razred višjih srednjih šol s slovenskim učnim jezikom in so v letu raziskave bili stari od 16 do 20 let.

Kar 61 % anketirancev v enaki meri bere italijanske in slovenske tiskane medije, 13 % večinoma le italijanske, 17 % pa večinoma samo slovenske. Izključno po slovenskih medijih posega 4 % intervjuvanih, 5 % pa bere le italijanske časopise.

Pri branju revij je slika povsem drugačna; kar 74 % anketirancev bere večinoma italijanske revije. To potrjuje ugotovitev, da nedosegljivost slovenskih revij, ki obravnavajo aktualne teme, glasbo, računalnike, ženske teme itd., sili pripadnike slovenske jezikovne manjšine v Tržaški pokrajini k prebiranju italijanskih revij.

Enak odstotek anketirancev (74 %) sledi izključno ali večinoma televizijskim oddajam italijanskih programov. Pri spremljanju televizije so statistično zanimive razlike med pripadniki prve in druge generacije. Slovenskim in italijanskim oddajam v enaki meri sledi 41 % intervjuvanih prve, a le 10 % druge generacije. Kar 90 % intervjuvanih druge generacije sledi izključno ali večinoma le italijanskim oddajam.

Raznovrstna radijska produkcija v italijanskem jeziku in le ena slovenska radijska postaja vplivata tudi na izbiro oddaj. Kar 56 % anketirancev izključno ali večinoma posluša italijanske radijske oddaje. V primerjavi s podatki spremljanja televizijskih oddaj je odstotek tistih, ki v enaki meri poslušajo slovenske in italijanske radijske oddaje, višji (30 %). Slovenske radijske oddaje izključno ali večinoma posluša 13 % intervjuvanih.

Pri primerjavi poslušanja radijskih oddaj in gledanja televizijskih programov moramo upoštevati, da je slovenska radijska postaja bolj dosegljiva na celotnem teritoriju Tržaške pokrajine in da je oddajni čas daljši od televizijskega: radio oddaja 12 ur dnevno, televizija pa le 30 minut.

Podatki zgornje raziskave torej kažejo, da se pripadnik manjšine čedalje bolj odloča za italijansko medijsko produkcijo. To dejstvo ne vpliva le na govorne navade Slovencev v Italiji, ampak tudi na jezik, ki ga uporabljajo novinarji manjšinskih medijev. V slovenski jezik vedno bolj intenzivno vstopajo italijanske besede oziroma italijanske stavčne formulacije.

4.4 PRIMORSKI DNEVNIK

Primorski dnevnik je kot osrednji tiskani medij v slovenskem jeziku v Italiji najbolj razširjen med Slovenci v Italiji. Izhajati je začel 13. maja 1945 kot naslednik Partizanskega dnevnika.

Zgodovinske spremembe v Trstu so vplivale tudi na njegov naslov. Leta 1945 je bil naslovljen »Primorski dnevnik – glasilo Osvobodilne fronte za Slovensko Primorje«, leta 1955, torej po podpisu Londonskega memoranduma, pa je Primorski dnevnik izšel brez zvezde in grba v glavi: ostal je samo še napis »Primorski dnevnik« (Pavletič 1995).

Politične spremembe so bile vidne tudi v vsebinski zasnovi časopisa. Njegova ideološka opredeljenost je bila vse od prvih izdaj vezana na levičarski tabor, kasneje pa je skrajna levičarska konotacija nekoliko oslabela. Dnevnik je odprl vrata katoliškim in koservativnim manjšinskim komponentam (Pavletič 1995, 6). »Primorski dnevnik je nekako nevtralen medij, saj objavlja različna mnenja in stališča,« je potrdil v intervjuju Bojan Brezigar, bivši urednik dnevnika, februarja 2006.

Primorski dnevnik izhaja šestkrat tedensko (vsak dan, razen ob ponedeljkih), običajno na dvajsetih ali štiriindvajestih, ob nedeljah (s prilogo *Nedeljske teme*) in torkih (s *Športno prilogo*) pa na dvaintridesetih straneh. Vsebine prispevkov in razporeditev strani odsevajo specifikko okolja, v katerem nastaja.

Na Primorskem dnevniku je dvanajst redno zaposlenih novinarjev in pet pripravnikov. Od oktobra 2008 je urednik Duško Udovič. Dnevnik ima glavno uredništvo v Trstu, trije novinarji pa delujejo v Gorici. V Videmski pokrajini nimajo niti uredništva niti rednega dopisnika; novice iz Beneške Slovenije in Kanalske doline pišejo novinarji, ki so zaposleni pri Novem Matajurju.

Novinarji odmerjajo največ prostora dogodkom na Tržaškem in Goriškem, manj pa dogodkom na Videmskem. V povprečju je od tri do pet strani namenjenih Tržaški pokrajini, največ štiri pa celotnemu goriškemu prostoru. Od leta 2007 poročanje iz Gorice ni več omejeno na goriški teritorij, ampak veliko prispevkov obravnava dogajanje v Novi Gorici in na severni Primorski. V Novi Gorici ima dnevnik svojega rednega dopisnika. Poročanje v pokrajinah ni omejeno samo na dogodke, ki zadevajo slovensko jezikovno manjšino, ampak prispevki obravnavajo tudi gospodarske in politične dogodke, ki se posredno vežejo na Slovence v Italiji. Velik del je odmerjen poročanju o delovanju manjšinskih organizacij, društev in ustanov, ki jih večinoma pišejo njihovi sodelavci ali priložnostni pisci.

Dnevnik posveča pozornost dogajanju v Sloveniji in na območjih, kjer živi slovenska manjšina. Rednega dopisnika imajo na avstrijskem Koroškem, v Ljubljani ali drugih večjih slovenskih središčih pa ne. Večino novic iz Slovenije pridobijo od Slovenske tiskovne agencije (STA).

Primorski dnevnik daje vpogled v najpomembnejše državno in svetovno dogajanje, čeprav je zaradi omejenega števila strani (največ tri dnevno) in kadrovske stiske splošen pregled osredotočen le na najpomembnejše dogodke. Glavni vir informacij sta slovenska in italijanska (ANSA) tiskovna agencija.

Kulturne strani imajo urednico, ki je istočasno tudi urednica kronike. Druga stran Primorskega dnevnika je namenjena različnim mnenjskim rubrikam.

Za športne strani skrbijo trije novinarji, prispevke pa redno pošiljajo tudi sodelavci. Med športno sezono, od oktobra do junija, so vsak dan tri strani, ob nedeljah pa od pet do šest strani. Ob torkih izhaja Športna priloga na osmih ali dvanajstih straneh. Med tednom je tretjina prispevkov namenjena mednarodnim, italijanskim in slovenskim športnim novicam, dve tretjini novic pa obravnavata dosežke športnikov, ki tekmujejo v okviru slovenskih športnih društev v Italiji. Mednarodne novice navadno niso avtorske, ampak jih novinarji pridobijo od tiskovnih agencij. Prispevke o športnih dogodkih, v katerih nastopajo pripadniki slovenske jezikovne manjšine, pišejo novinarji ali sodelavci. Ob torkih je v športni prilogi, ki izhaja od oktobra do začetka julija, količina mednarodnih in italijanskih novic omejena na drugo in zadnjo 12. stran, po dve strani sta namenjeni poročanju o nogometnih, odbojgarskih in košarkarskih ekipah slovenskih društev, ki tekmujejo na italijanskih prvenstvih. Na tretji strani so stalne rubrike (daljši intervjuji, reportaže ipd.), na prvi strani pa je naslovnica, na kateri so predstavljene glavne teme priloge z glavnim naslovom in fotografijo. Prilogo pripravljajo trije stalno zaposleni novinarji in štirje sodelavci.

Primorski dnevnik pa ni samo posrednik informacij, temveč večkrat tudi aktiven zagovornik interesov slovenske jezikovne manjšine v Italiji, spodbujevalec njene narodne zavesti in njen glasnik. Primorski, kot ga imenujejo njegovi bralci, je neke vrste »manjšinski informator«, brez katerega bi bila slovenska jezikovna manjšina v Italiji manj povezana. Namenjen je vsem pripadnikom manjšine.

5 JEZIKOVNE TEŽAVE SLOVENSКИH MANJŠINSKIH MEDIJEV V ITALIJI

M. Kalin Golob (2005, 76) navaja, da je jezikovna kultiviranost in poznavanje temeljnih priročnikov samoumevna podlaga za dobro novinarstvo:

Dobri pisci morajo poznati in razumeti orodje, s katerim delajo, prav tako dobro, kot tesar pozna svoje orodje. Za pisce je obvezno znanje slovničnih pravil in pravopisa. /.../ Pisci morajo poznati natančne pomene besed in vedeti, kako besede natančno uporabljati /.../ Ne le da morajo jezik poznati, tudi razumeti ga morajo in zanj se morajo resnično zanimati. Zapisana beseda je močan instrument, s katerim lahko prizadenemo življenja mnogih. Pisci, ki tega ne razumejo, ne vedo, s čim imajo opravka, in ne bodo nikoli pisali učinkovito (Stovall v Kalin Golob 2005, 76).

Posebna skrb za jezik je torej eno izmed glavnih vodil novinarstva. Še toliko več pozornosti in skrbi za kultiviranost jezika pa mora biti v položajih, kjer je slovenski jezik ogrožen. Tu mislim predvsem na jezikovno mešana območja, kakršno je tudi območje, kjer živi slovenska jezikovna manjšina v Italiji. Neposredni in vsakodnevni stik z večinskim jezikom vpliva na jezikovno kompetenco in besedišče novinarjev, ki delujejo pri manjšinskih medijih.

Ko novinarji poročajo o dogodkih ali prireditvah, razstavah, srečanjih, turnirjih ali okroglih mizah, ki jih organizirajo ali na katerih sodelujejo slovenska društva, z besedili ni večjih težav. Na teh dogodkih delujejo največkrat izključno slovenski predavatelji, slovenska društva ali slovenske ekipe, zato pri poročanju novinar nima težav z iskanjem ustreznega izrazja. Vse informativno gradivo in govorni posegi so v slovenščini.

Težave pa se pojavijo, ko morajo novinarji poročati o kulturnih, gospodarskih ali športnih dogodkih italijanske, večinske skupnosti in pri katerih slovenske organizacije ne sodelujejo. Imena dogodkov, informativno gradivo in novinarske konference so le v italijanskem jeziku. Slovenski novinarji so v teh primerih največkrat prvi posredniki med dogodkom in slovenskimi naslovniki, zato morajo poimenovati in opisati dogajanje čim bolj razumljivo in s slovenskim izrazjem predstaviti specifične podatke (Erjavec 1999:

80). Pri tem se soočajo z mnogimi terminološkimi zagatami. Zaradi pomanjkanja lektorjev in drugih ustrezno usposobljenih strokovnih kadrov, ki bi za specifično predmetnost našli primerno slovensko izrazje, morajo to opraviti sami. Novinarji pa niso strokovno usposobljeni prevajalci in zato velikokrat zaradi vpliva večinskega jezika in nepoznavanja jezikovnokulturnih norm neustrezno prevajajo. Prihaja do zmede ali površnosti pri slovenskih prevodih, ki so netočni, nestrokovni in največkrat nedosledni, včasih za Slovence iz Slovenije celo nerazumljivi (Kaučič Baša 1993, 62–63). Dogaja se, da se vsak novinar odloča za svoj prevod, kar posledično vodi v vrsto različnih prevodov, čeprav gre za sporočanje o isti stvarnosti oz. predmetnosti. Nastaja jezikovni korpus, ki je specifičen samo za del slovenskega naroda, ki živi na zahodnem robu slovenskega etničnega ozemlja v Italiji.

Slovenski novinarji manjšinskih medijev v Italiji se s podobnimi težavami soočajo tudi pri poročanju o italijanski družbeno-politični stvarnosti. Ker je slovenska jezikovna manjšina v Italiji živela vse do devetdesetih let v drugačnem družbeno-političnem sistemu kot Slovenci na ozemlju države matičnega naroda, je, čeprav ju druží skupni jezik, morala vse povojno obdobje ustvarjati izraze in besedne zveze, ki jih v Sloveniji niso poznali in potrebovali zaradi drugačne politične, pravne in upravne ureditve. Pomembno vlogo pri tem je imel prav Primorski dnevnik, kjer so se novinarji zaradi specifične dela ves čas srečevali z iskanjem ustreznice italijanskim izrazom in ustvarjali ter razvijali nove slovenske izraze in besedne zveze. Šlo je za ustvarjanje, ki ni bilo nadzorovano, vodeno in načrtovano, temveč je nastajalo spontano, z improvizacijo posameznikov, ki so se soočali s potrebo po novem izrazju.

Neorganiziranost slovenske jezikovne manjšine pri načrtovanju jezikovnega korpusa se nadaljuje še danes. To se kaže pri prevodih in poskusih usklajevanja ustaljenih besednih zvez in besed slovenske jezikovne manjšine s tistimi, ki so se v začetku 90. let pričele uveljavljati v Republiki Sloveniji. V športnem izrazoslovju je npr. zelo pogosta uporaba besede *federacija* v pomenu *športna zveza*, ki se je uveljavila v Sloveniji po osamosvojitvi.

K naštetim razlogom moramo dodati še časovno stisko (povprečno devet novinarjev in štirje uredniki za 24 do 36 strani dnevno), ki novinarjem ne dopušča, da bi izboljšali svoje besedilo ter se izognili jezikovnokulturnim napakam in napakam, ki nastajajo zaradi neposrednega vpliva italijanskega jezikovnega okolja. Lektorjev, ki bi delovali na manjšinskih medijih in te napake odpravljali, ni.

Pogosto je vprašljiva tudi raven jezikovnega znanja novinarjev. Ti se načeloma naslanjajo na lastno poznavanje jezika, nimajo pa možnosti, da bi se seznanjali z novimi slovničnimi, stilnimi ali splošnimi pravili, ki se uveljavljajo v knjižnem jeziku. Uporaba ustreznih priročnikov, slovarjev in elektronskih korpusov je redka, čeprav bi bila še kako dobrodošla in priporočljiva, še posebej pri iskanju ustreznih izrazov in besednih zvez. Starejši novinarji se poslužujejo jezikovnih norm, ki so veljale pred nekaj desetletji, mlajši, diplomirani novinarji, pa so se izobraževali na italijanskih fakultetah in so zato slovenski jezik v času študija lahko govorili le v družbi sovrstnikov in v družini ter ga brali in poslušali prek medijev, v gledališču in prek knjižne produkcije.

Kot ugotavlja T. Verovnik (2005, 113), je prav publicistika najvplivnejši tvorec norme knjižnega jezika. Zato bi morala biti skrb za jezik pri novinarjih še toliko večja, saj odigravajo pri standardizaciji, uveljavljanju novih besed in besednih zvez odločilno vlogo. Kultiviranje jezika mora ostati naša prvenstvena naloga, če naj se slovenski jezik še naprej razvija in če naj poročevalstvo še naprej uspešno opravlja svojo funkcijo. Še toliko bolj je to pomembno v jezikovno mešanem prostoru, kjer ima jezik pomembno ohranjevalno vlogo, prav manjšinski mediji pa so tisti, ki zagotavljajo vsakodnevni stik s slovenščino.

5.1 JEZIKOVNA KULTIVIRANOST IN VPLIV VEČINSKEGA JEZIKA V PRIMORSKEM DNEVNIKU: PRIMER ŠPORTNIH BESEDIL

V svoji analizi sem se osredotočila na športne strani Primorskega dnevnika, ker so te namenjene širokemu krogu bralcev in imajo velik vpliv na jezikovno kultiviranost pripadnikov slovenske manjšine v Italiji. Raziskav, ki bi to potrjevale, sicer ni, sklepam pa, da so zaradi palete različnih novic športne strani zanimive za različne starostne skupine, od najstarejših do mlajših – mislim predvsem na šolsko populacijo. Prispevki obravnavajo mednarodne športne dogodke, športne dogodke iz Slovenije in Italije in tiste z območja, kjer živijo pripadniki slovenske jezikovne manjšine. Vsak dan se poročanje osredotoča na slovenske ekipe in posameznike, ki nastopajo v okviru slovenskih društev na italijanskih športnih prvenstvih. Med temi so odrasli športniki in mlajši tekmovalci. Novinarji poročajo tudi o otroških športnih prireditvah. Vsaka stran je opremljena s slikovnim materialom, zato je zanimanje bralcev pričakovano.

Od junija 2007 sem zaposlena v športni redakciji, tako da se dnevno soočam z nekaterimi težavami. Da bi predstavila čim bolj splošen pregled najpogostejših napak,

sem leta 2006 vsak mesec naključno izbrala po dve številki športnih strani Primorskega dnevnika. Pregledovala sem nedeljske in torkove športne strani, ker so najbogatejše s športnimi novicami. Ob torkih izhaja Športna priloga na 8 ali 12 straneh, ob nedeljah pa se količina strani suče med 4 in 6 stranmi.

Težave, s katerimi se soočajo športni novinarji pri Primorskem dnevniku, so različne narave. Delo v redakciji je pogojeno s časovno stisko: v športni redakciji smo zaposleni trije novinarji, zato je naše delo večkrat odvisno od prispevkov zunanjih sodelavcev. Med njimi so nekateri, ki so jezikovno dobro podkovani, drugi pa delajo več napak. V redakciji se o napakah pogovarjamo, skušamo jih odpravljati in določeno rabo standardizirati. Pri naših redakcijskih razpravah sodelavci ne sodelujejo aktivno in se zato določenih jezikovnokulturnih pravil, ki jih določimo s pomočjo slovnice in priročnikov ali ob posvetu, ne držijo. Na športnih straneh se zato pojavljajo tudi nekatere nedoslednosti in napake.

Tiskovna sporočila in novice o italijanskem športu dobivamo izključno v italijanščini (od tiskovne agencije ANSA, preko spleta in po elektronski pošti). Pri poročanju o teh dogodkih moramo prevajati italijanske prispevke, za kar pa novinarji nismo strokovno usposobljeni. Največja težava nastopi, ko moramo italijansko predmetnost poimenovati v slovenščini, za kar ne poznamo izraza, ker je v našem okolju poznana samo italijanska različica oziroma slovenskega izraza enostavno ni, saj gre za specifično italijanskega športnega okolja. Najpogosteje se poslužujemo Šlenčevega italijansko-slovenskega slovarja, ki pa je na nekaterih področjih nepopoln in nam pri prevodih večkrat ni v pomoč. Težave nastajajo tudi pri prevajanju italijanskih imen športnih tekmovanj, nagrad in turnirjev. Nedoslednosti se pojavljajo na primer takrat, ko italijansko ime novinarji včasih delno prevedejo, drugič pa pustijo celotno poimenovanje v italijanski različici. Tak primer je bila nagrada *Grolle d'oro dello Sport*: nekateri so nagrado prevajali z *Zlate Grolle za šport*, drugi pa so ime nagrade pustili v izvorni različici. Splošno sprejetega pravila za prevode med novinarji Primorskega dnevnika ni.

Z analizo prispevkov v letu 2006 sem ugotovila, da moram napake obravnavati po različnih ravneh. V prvo podpoglavje uvrščam napake, ki niso strogo športnoporočevalske, ampak so predvsem odkloni od pravopisne norme, ki se pojavljajo na športnih straneh zaradi pomanjkljivega znanja slovnice, skladnje in pravopisnih pravil. V drugem podpoglavju obravnavam terminološke zagate, ki nastopijo pri prevajanju italijanskih besed in poimenovanj. Tretje podpoglavje je namenjeno besedam,

ki jih v športnih besedilih velikokrat pišemo z angleško različico, čeprav imamo primeren slovenski izraz.

Za vsako napako ali neustrezno uporabo besede ali zveze ugotavljam, zakaj se pojavlja, in ponujam primerno rešitev. Pri analizi sem uporabljala Slovenski pravopis, Slovar slovenskega knjižnega jezika, Slovar tujk, Toporišičevo Slovensko slovnico (1976) in priročnike: Jezikovne reže (Kalin Golob 2001), Jezikovni obronki (Verovnik 2005), Zbirko vaj za Jezikovno kulturo (2002/03) in priročnik N. Pertot Pomagajmo si sami (1997). Novega Malega slovensko-italijanskega in italijansko-slovenskega slovarja športnih izrazov, ki je izšel decembra 2007 pri Združenju slovenskih športnih društev v Italiji, nisem uporabljala, ker je pomanjkljiv, prevodi pa so poljudni⁵⁵.

Pri terminoloških težavah predlagane rešitve utemeljujem s pomočjo slovensko-italijanskega slovarja paronimov Lažni prijatelji – I falsi amici D. Fabjan Bajc (1994) in njenega slovensko-italijanskega frazeološkega slovarja Dve muhi na en mah (1995). Rabo različnih besed, besednih zvez ali tujk v slovenskih medijih sem preverjala s spletnim korpusom Fidaplus.

V naslednjih poglavjih je zbranih nekaj najpogostejših napak, ki se pojavljajo na športnih straneh Primorskega dnevnika. Gre za zametek priročnika, ki bi bil športnim novinarjem in sodelavcem v pomoč, saj so predstavljene izključno športnoporočevalske težave. Zavedam se, da je to le krajši uvod in ideja za nadaljnje raziskovanje, ki bi se mu morali pridružiti jezikovni strokovnjaki in prevajalci.

Ideja o priročniku se mi je porodila, ko sem ugotovila, da novinarji ob jezikovnih težavah redkokdaj sežejo po različnih slovarjih, priročnikih ali elektronskih korpusih. Večkrat zato, ker ne vedo, kje bi lahko na enem mestu hitro našli ustrezne odgovore. Priročnik, ki bi vključeval praktične primere in odgovore na najpogostejša vprašanja s področja športa, bi bil za novinarje in sodelavce športnih strani zelo uporaben.

Ker je spisek napak, ki se pojavljajo v Primorskem dnevniku, zelo obširen⁵⁶, v svoji nalogi predstavljam le nekatere. Izbor napak športnih strani sem opravila na podlagi tega, kaj lahko novinar najlaže in najhitreje odpravi. Nekatere napake se namreč pojavljajo predvsem zaradi površnosti, spet druge zaradi nepoznavanja pravopisnih in

⁵⁵ Veliko je nedoslednosti pri prevodih iz italijanščine v slovenščino in obratno, saj sodelavci, ki so pri tem sodelovali, niso usklajevali besedišča; npr. pri plavanju govorijo o »štartnem bloku«, pri atletiki pa o »startnem bloku« (Prinčič, 2007, 19, 85).

⁵⁶ Že dve leti vsak torek prof. Lelja Rehar objavlja jezikovni kotiček »Bogatimo naš jezik«, v katerem obravnava najpogostejše napake v Primorskem dnevniku.

slovnčnih pravil, ki pa jih lahko novinar brez večjih težav usvoji. Kriterij izbora je bila tudi pogostost določenih napak, ki so za večšega bralca že moteče.

V ilustrativnem gradivu navajam izvlečke iz prispevkov analiziranih številke Primorskega dnevnika, vedno pa sta navedena datum objave in določena stran. Izpostavljene napake so podčrtane. Izjemo predstavlja poglavje vejic, kjer vejic nisem podčrtovala.

5.1.1 Napake in odkloni od pravopisne norme

Napake pravopisnega značaja sem razdelila na sedem podpoglavij: štiri obravnavajo rabo ločil (vezaj in pomišljaj, tri pike, pike in presledki ter vejice), tri pa druge pravopisne in slovnčne težave (krajšave, sklanjanje ter velika in mala začetnica).

Pri vsakem pravopisnem odklonu sem navedla obstoječe pravopisno pravilo (Toporišič in dr. 2001) in primere iz Primorskega dnevnika, v katerih se pojavlja napaka, ter ponudila primerno rešitev. Predlagano rabo sem preverjala z rabo v slovenskih medijih, in sicer s pomočjo spletnega korpusa Fidaplus. Ker nekaterih predmetnosti v slovenskem jezikovnem prostoru ni, sem svoje predloge utemeljevala s pomočjo pravil in priročnika Nade Pertot (1997).

5.1.1.1 Vezaj in pomišljaj

Pomišljaj je daljša črta (–), večinoma eno- ali dvodelno ločilo, načeloma nestično; vezaj pa je v primerjavi s pomišljajem krajša črtica (-), načeloma stična.

Pri pomišljaju ločujemo skladijsko (nestičen pomišljaj) in neskladijsko rabo. Pomišljaj se rabi neskladijsko namesto predlogov »od ... do«, piše se stično na obeh straneh (npr. str. 125–130, v letih 1944–1945); namesto odstavčne številke ali črte; nestično ga uporabljamo med enotami besedila, ki so v določenem razmerju, posebno v nasprotnem (tekma Olimpija – Horjul); nestično v matematiki za pomen 'minus', stično pa pri navajanju relativnih števil, npr. temperature -23°C (§ 378–398).

Vezaj uporabljamo v skladijski in neskladijski rabi. Pri skladijski rabi stoji vezaj med priredno zvezo dveh skladijsko enakovrednih besed. V takih zvezah vezaj nadomešča veznik *in*, redkeje tudi *ali*. Druga skupina zloženek z vezajem so zloženke, ki imajo v prvem delu števko (100-leten, 5-letna, 25-letnica) ali črko oz. črke, najpogosteje kratico (CD-plošča, A-vitamin, C-dur, RTV-sporod, NBA-liga). Pri zloženkah s črko so

pri obrnjenem zaporedju možni tudi zapisi brez vezaja: vitamin A, spored RTV, liga NBA. Vezaj lahko uporabljamo tudi kot t. i. izpustni vezaj. Kadar v besedilu uporabljamo dve ali več zloženek, pri katerih je del besede enak, lahko enaki del izpustimo, vendar moramo to označiti z izpustnim vezajem (sever- in jugovzhod, bio- in bibliografski podatki ...) (Kalin Golob 2001, 18; § 411–437).

V analiziranih prispevkih Primorskega dnevnika razlik med ločili ni. Novinarji Primorskega dnevnika pomišljaja ne uporabljajo, vezaj pa je največkrat izpuščen, predvsem pri zloženkah, ki imajo v prvem delu črko ali črke. Uporaba pomišljaja je problematična, saj urejevalnik vezaja ne bo pretvoril v pomišljaj, torej ga moramo napisati sami. Možnosti so tri: najdaljša je iskanje znaka v tabeli simbolov, nekoliko krajša je zapis vezaja s presledki, ki jih nato izbrišemo (računalnik bo nato pretvoril vezaj v pomišljaj), najkrajša pa je uporaba bližnjice, in sicer hkratni pritisk tipke *Control* in tipke za *minus*.

V Pravopisu je sicer v § 380 navedeno, da se pri pisanju s strojem, tiskalnikom ipd. namesto pomišljaja lahko uporablja nestični vezaj, tj. s presledkom na obeh straneh. Uporaba vezaja namesto pomišljaja je torej v nekaterih primerih upravičena.

5.1.1.1 Vezaj pri zloženkah

Izpust vezaja pri zloženkah je najpogostejši pri zapisovanju lig, saj kakovostne lige v italijanskem športnem svetu ločimo po črkah: najvišja je A-liga, najnižja pa D-liga.

Edini pravilni zapis brez vezaja je: liga A ali liga B, ker pa je v rabi naziv A-liga in B-liga, je zapis z vezajem nujen.

Opuščanje vezaja pri zloženkah je bilo zelo pogosto, tako v naslovih (npr. »V C ligi bomo imeli kompetitivno moštvo« (PD, 6. 8. 2006, 23); *Loris Mania' se je v A1 ligo vrnil s porazom* (PD, 10. 9. 2006, 28)), kot v nadnaslovih (*ODBOJKA / Rast Imsa v 1. kolu drugega dela moške B2 lige* (PD, 5. 2. 2006, 26); *MOŠKA D LIGA / Uspešen 5. krog za peterke naših društev* (PD, 2. 11. 2006, 16)) kot v besedilu: *Brežani pa so ta čas vrhunsko motivirani in navdušeni, saj so uvideli, da se jim nasmiha možnost, poseči celo po končnem prvem mestu – pot je sicer še dolga – ki jamči direkten prestop v C2 ligo* (PD, 17. 1. 2006, 14); *Turnir predstavlja pravi predprvenstveni test za domačo peterko Bora Radenske, ki bo tudi v letošnji sezoni meril moči v zahtevnem državnem prvenstvu C lige. /.../ Mislim vsekakor, da sta tako Bole kot Sosič s svojimi nastopi dokazala in obenem tudi potrdila, da lahko igrata v državni C1 ligi /.../* (PD, 26. 9. 2006, 21); *Dedič*

je sezono začel pri *Parmi*, med zimskim prestopnim rokom pa se je preselil prav k pepelki *B ligaškega prvenstva* (PD, 7. 2. 2006, 22).

Nepoznavanje pravopisnih pravil se kaže v primerih, ko avtor besedila pri zloženkah s črko nevede uporabi točno pravilo. V zgledu, ki sledi, je avtor prvič uporabil pravilni zapis v *skupini B*, nato pa v naslednji povedi napisal napačno *B skupina* brez vezaja: *V ženski D ligi so v skupini B slogašice tretjič zapored slavile in dokazale, da prihajajo spet v pravo formo./.../ V B skupini je združena ekipa Bora in Brega kljub porazu dosegla uvrstitev med najboljših osem ekip v ligi* (PD, 17. 1. 2006, 18).

Vežaj je izpuščen tudi v naslednjem primeru: *V E skupini bodo »azzurri« drugo tekmo igrali v soboto, 17. junija, ob 21. uri proti ZDA, še tretjo kvalifikacijsko srečanje pa v četrtek, 22. junija, ob 16. uri proti Češki* (PD, 9. 6. 2006, 19). Pravilni zapis je: v *E-skupini* ali v *skupini E*.

Med napačnimi zapisi sem zasledila tudi neustrezna zapisa TV-oddaje in TV-postaje: *Ob tem se mi zdi skoraj neizogibno, da je reklama triholoških mojstrov centrov Cesare Ragazzi, ki se pogosto vrti med nogometnimi TV oddajami, v prvi vrsti namenjena ravno interistom* (PD, 26. 9. 2006, 18); *Marketinški izvedenci menijo, da nogometna B liga še nikoli ni bila tako vabljiva za sponzorje in TV postaje kot letos /.../* (PD, 1. 8. 2006, 16). V obeh primerih bi moral avtor zloženko zapisati z vezajem.

Napake najbrž izhajajo iz nepoznanja novih norm slovenskega jezika in razlik med pomišljajem in vezajem. V pravopisu iz leta 1962 so namreč v § 74 zapisani primeri zloženek s črko (v Pravopisu '62 so zloženke označene s terminom »sklopi«) brez vezaja, saj so pravopisna pravila narekovala, da se, »če se znamka piše z malo latinsko črko, zaradi preglednosti veže z vezajem: h-mol, o-debla, a-sklanja«. To je najbrž razlog, zakaj pri zapisovanju lig ni vezaja. Starejši novinarji so se verjetno zgledovali po starejših pravopisnih pravilih.

Razlog za navedene napake je lahko tudi vpliv italijanščine, ki vezaja v teh primerih ne uporablja. To pa le delno opravičuje napako, predvsem zato, ker je v italijanščini rabljena le različica »serie A«, ne pa »A serie«. Na pravilen zapis *skupina A* pa nedvomno vpliva italijanščina, ki pozna le različico samostalnika pred črko (*gruppo A*), ne pa obratno (črka pred samostalnikom, ki v slovenščini zahteva vezaj). V Primorskem dnevniku sta obe različici, *A-skupina* in *skupina A*, enako pogosti, vendar v obliki zapisa *A-skupina* vedno brez vezaja. V slovenskih medijih je na podlagi zadetkov

korpusa Fidaplus bolj pogosta raba samostalnika pred črko, kjer ni potrebna uporaba vezaja. Primerneje bi torej bilo, da bi tudi novinarji Primorskega dnevnika uporabljali različico *skupina A*.

5.1.1.2 Tri pike

Tri pike lahko označujejo nedokončano misel ali premor in jih pišemo nestično (§ 399–409). Novinarji Primorskega dnevnika tega pravila večinoma ne uporabljajo, saj ga najbrž ne poznajo: npr. *V Repnu že pripravljajo pravi praznik: glasba, »mega« zastave in polno rdeče-belih balončkov...* (PD, 9. 5. 2006, 20); *Žal je hojo spoznal prepozno, tako je zamudil vlak, ki bi mu omogočil celo preboj v državno reprezentanco in višje zasluge...* (PD, 17. 10. 2006, 12). Levostične tri pike (§ 410) ne nakazujejo nedokončane misli, ampak izpust dela besede: »Op..., op..., oprosti!«

5.1.1.3 Krajšave

Po M. Kalin Golob (2001, 58) poznamo osem vrst krajšav: kratice – *OKS (Olimpijski komite Slovenije)*, kratična poimenovanja – *laser, aids*, simbole – *m*, formule – *NaCl*, okrnjenke – *Bogo (iz Bogomir)*, okrajšave – *npr.*, okrajšanke – *r. v Lj.* (za rojen v Ljubljani) in skrajšanke – *pred- in posezona*.

Kratice so krajšave, ki nastanejo tako, da krnimo večbesedno zvezo in nato njene ostanke sklopimo: Slovenska tiskovna agencija = S + T + A. Prvotne krne v kraticah pišemo načeloma z velikimi črkami, izjemoma tudi mešano: TAM, SAZU, BiH. Kratice beremo kakor druge besede, npr. TAM [tám], črkovalno, npr. PTT [pətətə], SP [espé], le izjemoma pa s tujimi imeni črk, npr. BBC [bibisí], vendar USA [uesá]. Pripadniki slovenske jezikovne manjšine v Italiji večino kratic izgovarjamo nečrkovalno, npr. SPDT [səpədətə], ZKB [zəkəbə], NLB [nələbə] itd.

5.1.1.3.1 Zapis

V analiziranih prispevkih Primorskega dnevnika sem opazila, da se pisanje z velikimi črkami včasih zaradi površnosti spremeni in dobimo dve različici, eno v naslovu (npr. *Pokal Uleb: poraz videmskega Snajdera v Strasbourgu (81:75)* (PD, 1. 11. 2006, 20)), drugo v besedilu (*STRASBOURG – V krstnem nastopu košarkarskega pokala*

ULEB je videmski Snaidero sinoči izgubil v Franciji proti Strasbourgu z rezultatom 81:75 (PD, 1. 11. 2006, 20)).

V obeh primerih gre za pravičen zapis. Kratica ULEB je krnitev večbesedne zveze *Union des Ligues Européennes de Basket-ball*. Kratice lahko zapisujemo kot lastna imena (kot v naslovu *Uleb*) z veliko začetnico takrat, ko jih lahko beremo nečrkovalno in spominjajo na navadno besedje, saj s pogosto rabo preidejo med lastna in obča imena⁵⁷. Sicer pa se držimo prvotnega pravila, da je kratica zapisana večinoma s samimi velikimi črkami (v besedilu *ULEB*).

Kjer sta pravilna oba zapisa⁵⁸, se mi zdi nujno, da se avtor odloči za enega in se tega drži v celotnem prispevku. Različni zapisi lahko bralca zavedejo in motijo. Gre za doslednost v prispevkih in pri celotni časopisni politiki.

5.1.1.3.2 Spol

Kratice so večinoma moškega spola (npr. SPDT – Slovensko planinsko društvo, SPDG – Slovensko planinsko društvo Gorica, SKPDJ – Sokol, Kontovel, Polet, Dom, Jadran) in jih sklanjamo po 1. moški sklanjatvi. Kratice ženskega spola so na nenaglašeni –a (NBA, FIFA, UEFA). Nekatere ohranijo spol podstavne besedne zveze, ki se je okrajšala v kratico, in se ne končujejo na nenaglašeni –a: ZKB (Zadružna kraška banka), NLB (Nova ljubljanska banka), ZSŠDI (Združenje slovenskih športnih društev v Italiji) in jih lahko sklanjamo po 3. ženski sklanjatvi. To pomeni, da jih običajno ne sklanjamo z vezajem in končnicami, ampak ostajajo v celotnem besedilu enake (z neglasovnimi končnicami, torej *pri ZSŠDI*); lahko pa jih sklanjamo tudi po 1. moški sklanjatvi: torej *pri ZSŠDI-ju*. Pri prehodu med navadno besedje (zapis z malimi začetnicami razen prve) dvojna možnost odpade, beseda se sklanja le po moški paradigmi (pri *Zsšdiju*). Taka raba je zelo redka, pišemo pa vedno brez vezaja. V primeru *Po gladkem porazu proti prvouvrščenemu Dlf-ju* zaostajajo Goričanke za četrtouvrščenim Il Pozzom že šest točk /.../ (PD, 7. 3. 2006, 18) bi bil pravičen zapis *DLF-ju* ali *DLF* oziroma *Dlfju* (zelo redko).

⁵⁷ Začetnica zapisa z malo začetnico je odvisna od tega, ali je podstavno ime lastno (npr. *Sazu* (Slovenska akademija znanosti in umetnosti)) ali pa gre v podstavi za občno poimenovanje, torej je edini možni zapis z malo začetnico (npr. *sit* – slovenski tolar).

⁵⁸ Npr: FIFA in Fifa, FIBA in Fiba, WADA in Wada.

5.1.1.3.3 Sklanjanje

Končnice kratic pri sklanjanju pišemo za vezajem z malo začetnico, če se kratica končuje na soglasnik: OZUS, OZUS-a, OZUS-u. Kot pri drugih samostalnikih moškega spola se lahko osnova končuje na -r ali na samoglasnik, zato prihaja do podaljšave: STA, STA-ja; ZZŠDI, ZŠŠDI-ja. S podaljšano končnico sklanjamo tudi kratice SPDT, SPDT-ja, ne glede na to, ali beremo črkovalno [espedete, espedeteja] ali pa kakor druge besede [səpədətə, səpədətəja]. Če nam kratica predstavlja le prve črke okrajšane besedne zveze, v mislih pa imamo vedno njeno podstavo (oziroma jo tako beremo), ji preko podstave pripisujemo spol in preko tega način sklanjanja.

Povsem napačno je pri sklanjanju kratic pisanje obrazil brez vezaja, kot na primer: *Kontovelci bodo skušali jutri doseči prvo zmago proti Piggiju in Perteolam, ki imata vsak po štiri točke v skupni lestvici, Dolinčane pa čaka jutri derbi kola proti tržiškemu NABu, v soboto pa tržaški San Vito* (PD, 31. 10. 2006, 14).

Brez vezaja sklanjamo kratice, pri katerih se kot sklonilo obravnava njihov zadnji samoglasnik: NAMA, NAME; UNESCO, UNESCA⁵⁹. V športnih poročilih je tak primer kratica FIFA, ki jo lahko sklanjamo FIFA, FIFE, ali pa kot lastno ime: Fifa, Fife. Tako še: FIBA, WADA. Nedoslednosti pri sklanjanju sem na primer opazila pri kratici FIFA. Avtor je kratico prvič sklanjal: *Potem ko so Marca Materazzija po kratkem stiku z Zinedinom Zidanom v finalu svetovnega prvenstva že zaslišali člani disciplinske komisije FIFE, bo danes v Nyonu na vrsti francoski zvezdnik, ki se bo predvidoma opravičil za nešportno gesto* (PD, 20. 7. 2006, 20), drugič pa ne: *Afričani še ne zmagujejo, napredek ZDA in azijskih moštev pa je zaenkrat le še bolj pobožna želja vsemogočnega šefa FIFA Josepha Seppa Blatterja, ki je v nenehni širitvi – FIFA šteje več članov kot Organizacija združenih narodov – in laskanju vseh in vsega vidi predvsem krepitev gospodarske moči svoje že tako bogate organizacije* (PD, 9. 6. 2006, 19). Ker velja pravilo, da kratice sklanjamo kot vse ostale besede, je priporočljiv prvi zgled, v katerem je avtor kratico FIFA sklanjal.

Enako pravilo velja tudi pri kratiki WADA. V povedi: *Vodja znanstvenih projektov pri WADA Oliver Rabin je opozoril /.../* (PD, 19. 9. 2006, 18), se pravilna oblika glasi *pri WADI* ali *pri Wadi*.

⁵⁹ Pravopis dovoljuje tudi zapis z malimi črkami, razen prve, ko gre za lastno ime: Unesco, Unesca, Unescu.

Tudi pri kraticah in njihovem zapisovanju se kaže, da je poznavanje pravopisnih pravil novinarjev Primorkega dnevnika pomanjkljivo. V italijanščini teh težav ni, saj kratic ne sklanjamo, v slovenskem jeziku kratice sklanjamo prav tako kot ostale samostalnice in pridevnike.

5.1.1.4 Števila: pike, presledki in vezaji

V tem podpoglavju sem izbrala nekaj najpogostejših napak pri zapisovanju števil, ki se v športnih besedilih pojavljajo na različne načine: npr. števila z merskimi enotami ali matematičnim znakom za odstotke, kot zloženke itd.

Večina napak je sad nepoznavanja pravopisnih pravil, nekatere pa se pojavljajo zaradi neposrednega vpliva italijanskega jezika.

5.1.1.4.1 Števila in presledek

V športnih poročilih večkrat uporabljamo zapise za razdalje (5 m) ali odstotke (12 %). Zaradi nepoznavanja pravopisnih pravil je zapis v analiziranih prispevkih največkrat stičen, torej napačen: *Ob že omenjenih težavah v bloku je pešal tudi sprejem servisa /.../, gostje pa so bili boljši tudi v napadu, saj so vsi Imsini krilni igralci napadali le s približno 35% učinkovitostjo, nasprotniki pa s 50%* (PD, 15. 1. 2006, 30); *23-letni 208cm visoki ljubljanski košarkar Uroš Slokar se iz Benettona seli v ligo NBA k moštvu Toronto Raptors* (PD, 23. 7.2006, 21).

V obeh primerih je zapis napačen. Ko številu sledi znak za neko enoto, med številom in takim znakom naredimo presledek. Znak je lahko okrajšava za denarno enoto, matematični znak za odstotke, oznaka za stopinje Celzija ali simbol katere od merskih enot: 25 m, 5 c, 25 % in 25 °C (Verovnik 2005, 63–64).

5.1.1.4.2 Zloženke in vezaj

Zloženke s številkami kot prvo sestavino pišemo z vezajem *20-tonski, 100-leten*. Samostalniške izpeljanke iz pridevniških zloženok s številko kot prvo sestavino prav tako pišemo z vezajem: *100-letnica, 100-leten*. Če prvo sestavino pišemo po izgovoru, se taka zloženka piše skupaj: *stoleten* (§ 521).

V analiziranih prispevkih Primorskega dnevnika je vezaj večkrat izpuščen. To ponazarja tudi naslednji primer, kjer pri zloženki s številko ni vezaja: *In ne samo, ker nismo izkoristili nekaj 100 odstotnih priložnosti* (PD, 31. 10. 2006, 12).

V naslednjem zgledu je števnik napačno zapisan s piko: *Še ne 16. letna Vanessa Ferrari je prvič po 56 letih priborila Italiji odličje s svetovnega prvenstva v športni gimnastiki* (PD, 20. 10. 2006, 20). Pika pri številki označuje vrstilne števnike. Avtor bi moral uporabiti vezaj, torej 16-letna.

5.1.1.4.3 Spol pri številih

Paziti moramo na spol števnikov od ena do štiri. Prvi štirje števniki se namreč razlikujejo po spolu, ker imajo lastnosti pridevniških besed. Za moški spol uporabljamo eden, en, dva, trije, štirje, za ženski in srednji spola pa ena/eno, dve, tri in štiri. V navedenem primeru bi torej morali uporabiti moško različico glavnega števnik *štirje*, ker se števnik nanaša na igralce, ki so moškega spola: *Na razpolago so le štiri igralci* (PD, 2. 4. 2006, 25).

Napake v zvezi s števili lahko povežemo z vplivom italijanskega jezika, kjer teh razlik in posebnosti ni. Razlikovanj med številkami moškega ali ženskega spola ni (*quattro giocatrici e quattro giocatori*), tudi zloženek z vezajem italijanski jezik nima (Pertot 1997, 28–31).

5.1.1.5 Velika in mala začetnica

Pravila o veliki in mali začetnici sem vključila, ker sem v svoji analizi izbranih števil Primorskega dnevnika zasledila veliko nedoslednosti pri njihovem zapisovanju. Največ napak sem našla pri uporabi velike oziroma male začetnice pri zapisovanju pripadnikov društev in vasi, nagrad in tekmovanj. V podpoglavjih obravnavam izključno težave, s katerimi se soočajo športni novinarji.

5.1.1.5.1 Imena pripadnikov društev in prebivalcev vasi

Pripadnike gibanj, narodov, ver, listov, društev, strank, redov in podjetij pišemo z malo začetnico (npr. ilirec, marksist, kristjan, jud, mladoslovenec, socialist, nobelovec,

borovec, brežan), prebivalce naselij, pokrajin in celin pa z veliko začetnico (npr. Ljubljančan, Kontovelka, Svetoivančan, Evropejec, Severnoameričan) (§ 53, 136). Pravopisni pravili sta na športnih straneh Primorskega dnevnika večkrat nedosledno uporabljeni. Težava je v tem, da so nekatera imena športnih društev enaka imenu naselja, tako na primer imamo vas Kontovel in športno društvo Kontovel. Zadrega nastane, ko športni novinarji želijo poimenovati pripadnike društva. Pravilo, ki si ga moramo zapomniti, je, da pripadnike društev vedno pišemo z malo začetnico, zato bodo v tem primeru pripadniki društva *kontovelci*, prebivalci naselja pa *Kontovelci*. Gre za enostavno pravilo, ki ga je treba dosledno upoštevati. Igralci športnega društva Kontovel namreč niso vse prebivalke in prebivalci naselja Kontovel, zato je velika začetnica napačna. Izgovor, da so že od začetkov športnega poročanja v prispevkih Primorskega dnevnika vedno uporabljali veliko začetnico, ni utemeljen.

Zgled V zadnjem kolu drugega dela čaka Uršičevo in soigralke Altura, za katero igrata tudi *slogašica* Corettijeva in *Kontovelka* Fazarinceva (PD, 17. 1. 2006, 18) nam dokazuje, katera uporaba je prevladujoča: igralko društva Sloga so zapisane z malo začetnico (*slogašica*), igralka Kontovela pa z veliko (*Kontovelka*). Dvojnost je posledica znanega dejstva, da je Sloga le ime športnega društva in je zapis pripadnikov z malo začetnico nedvoumen in edini možen, pri Kontovelki pa je avtor uporabil veliko začetnico, ker je ime društva tudi ime vasi.

Podoben primer je tudi vas Sovodnje in športno društvo Sovodnje, kjer so prebivalci Sovodenjci, pripadniki nogometnega kluba pa sovodenjci.

Naslednji primer *Kontovelci bodo skušali jutri doseči prvo zmago proti Poggiju in Perteolam, ki imata vsak po štiri točke na skupni lestvici, Dolinčane pa čaka jutri derbi kola proti tržiškemu NAB-u, v soboto pa tržaški San Vito* (PD, 31. 10. 2006, 14) dokazuje, kje nastajajo težave pri določanju velike in male začetnice. Novinarji morajo v prispevku večkrat poimenovati pripadnike društva, čemur se izognejo tako, da uporabijo sopomenke. Največkrat ime pripadnikov društva zamenjajo z imenom prebivalcev vasi, kjer ima športno društvo sedež. Zato je v zgornjem primeru namesto poimenovanja *brežani* (pripadniki društva Breg) uporabljena različica *Dolinčani*, saj ima športno društvo Breg sedež v vasi Dolina⁶⁰. V teh primerih je velika začetnica pravilna. Pri taki rabi bi bila tudi velika začetnica *Kontovelcev* pravilna (v pomenu prebivalcev vasi, kjer

⁶⁰ Tako tudi za igralce ekipe Bor avtorji večkrat uporabljajo Svetoivančani, ker ima društvo sedež pri Sv. Ivanu pri Trstu.

ima društvo sedež), saj lahko poimenovanje razumemo kot različico poimenovanja pripadnikov športnega društva Kontovel.

Dvomom se lahko izognemo z dosledno uporabo male začetnice za pripadnike društva ne glede na to, če je ime društva enako enako imenu vasi, kjer društvo deluje. Pri sopomenkah (npr. *Dolinčani*) zaradi ponavljanja poimenovanja velja uveljaviti pravilo, da se v primerih, kjer obstaja istoimenska vas ali kraj, izogibamo sopomenkam, ki lahko zavajajo (brežani = pripadniki društva Breg, Brežani = prebivalci južnega dela tržaške pokrajine, kontovelci = pripadniki društva Kontovel, Kontovelci = prebivalci vasi Kontovel), saj takih primerov ni veliko.

Navajam še primera, v katerih so poimenovanja pripadnikov društev napačno zapisana: *Na obeh straneh so namreč veliko grešili, kot potrjuje že sam podatek, da so v prvem setu gostiteljice podarile Brežankam 12 točk, Brežanke borovkam pa 13. (...) Trener Borovk Smotlak, se je seveda veselil osvojenih točk: (...)* (PD, 15. 1. 2006, 31); *Tekma se je sicer za Jadranovce začela dobro, saj so v uvodnih minutah vodili 4:2* (PD, 31. 10. 2006, 14). V prvem primeru gre za nedosledno uporabo poimenovanja *borovke*, ki je najprej zapisano z malo, drugič pa z veliko začetnico. Pravilna oblika je z malo začetnico, športno društvo je Bor. *Brežanke* so pripadnice društva Breg. Poimenovanje Breg označuje tudi južni del tržaške pokrajine, kjer je naseljena slovenska jezikovna manjšina. Spet smo pred dvojnostjo poimenovanja, kjer so pripadniki društva poistoveteni s pripadniki nekega območja. Če se odločimo, da bomo upoštevali prej omenjeno pravilo, je edini pravilni zapis *brežanke* z malo začetnico, za različico tega poimenovanja pa lahko uporabimo *Dolinčanke*, saj ima društvo Breg sedež v vasi Dolina.

Drugi primer pa je povsem napačen, saj avtor uporablja veliko začetnico za pripadnike društva. Poimenovanje Jadran ne sovпада z nobenim imenom naselja, kraja ali območja, zato je velika začetnica (*Jadranovce*) neupravičena.

Pravilo velikih in malih začetnic vključuje tudi svojilne zaimke iz imen društev, ki se pišejo z veliko začetnico, če so izpeljani s priponskimi obrazili *-ov/-ev* ali *-in* (§ 115), npr. *Kontovelovi navijači* ali pa *Slogini igralci*. Pridevnike na *-ski* zapisujemo z malo začetnico, npr. *kontovelski blok* ali pa *sovodenjski navijači*. Tako tudi v Primorskem dnevniku: *V razredu 420 sta vrh lestvice osvojila Čupina predstavnika Simon Sivitz Košuta in Jaš Farneti, ki sta v posameznih plovih bila dvakrat prva. Takoj za njima se je*

uvrstila *Sirenina* posadka Alex Debelis – Samuel Kralj, ki je v posameznih plovih zasedla tretje oziroma drugo mesto (PD, 31. 10. 2006, 15).

5.1.1.5.2 Stvarna imena

Stvarna imena zaznamujejo organizacije, ustanove, podjetja, lokale, nekatera vozila, industrijske znamke, posamezne knjige, kipe, besedila in druga umetnostna dela. Pri večbesednih imenih neprvo besedo pišemo z veliko začetnico, če je sama po sebi lastno ime: npr. *Novi Matajur* oziroma *Novi svet* (§ 77).

Pri športnem novinarstvu je dobro izpostaviti, da pišemo z veliko začetnico imena umetnostnih in neumetnostnih besedil (npr. *Pravilnik odbojkarske zveze*) ter prireditvev in festivalov, med katere uvrščamo športne prireditve, turnirje in memoriale (§ 83, 88).

Pri zapisovanju različnih turnirjev in memorialov moramo biti pozorni na zapis in njihovo uradno poimenovanje, saj nima vedno vsaka prva sestavina imena velike začetnice. Odvisno je, ali ima poimenovanje pred imenom številko, ki kaže na število izvedb, ali ne. Ločimo zapisa: *3. Evropski maraton* in *3. evropski maraton*. V prvem primeru upoštevamo, da je uradno ime prireditve Evropski maraton, novinarji ali organizatorji pa so priložnostno dodali še vrstilni števniki, ker gre za tretjo izvedbo. V primeru *3. evropski maraton* pa je vrstilni števniki 3. (tretji) del uradnega poimenovanja, zato vse naslednje sestavine pišemo z malo. To posledično pomeni, da je bila že prva izvedba zapisana: *1. evropski maraton*. Pri zapisovanju moramo torej poznati uradno ime turnirja, memoriala in ostalih športnih prireditvev. V Primorskem dnevniku pri zapisih ni doslednosti, saj ne obstaja notranji pravilnik, ki bi urejeval zapise športnih tekmovanj in prireditvev. Odločitev je prepuščena posameznemu avtorju.

Težave nastajajo tudi takrat, ko mora novinar prevesti italijansko ime športnega tekmovanja v slovenščino. Nazivi tekmovanj so v italijanščini največkrat zapisani z veliko začetnico, pa naj je pred imenom številka ali pa je naziv sestavljen iz več besed (*2. Maratonina Dei Due Castelli*).

Tudi slovenska športna društva vsako leto prirejajo različna tekmovanja, turnirje in trofeje. Največkrat se klubi izognejo vprašanju začetnic s tem, da zapišejo poimenovanje z velikimi tiskanimi črkami, novinarji pa morajo nato sami odločati o rabi velike ali

male začetnice. Prav v teh primerih imajo slovenski mediji (predvsem Primorski dnevnik) pomembno vlogo, saj širijo zapis med bralce in ga z rabo kodificirajo. Dobro bi bilo, da bi se zapis uveljavil in bi ga nato vsakič uporabljali v enaki obliki. Prilagam (glej Prilogo B) pregled nekaterih športnih dogodkov, o katerih vsako leto poročajo novinarji in sodelavci Primorskega dnevnika.

Športni novinarji vsako leto znova poročajo o evropskih in svetovnih pokalih, evropskih in svetovnih prvenstvih ter olimpijskih igrah, ki so na sporedu vsaki dve leti (poletne in zimske). Ker gre za vrsto tekmovanja, uporabljamo pri zvezah *svetovni pokal* ali *evropski pokal* vedno malo začetnico. Tudi *olimpijske igre* pišemo vedno z malo začetnico, zelo pogosta pa je raba kratice OI (ali ZOI za zimske olimpijske igre). Pisali bomo: *Na olimpijskih igrah se je včeraj začel moški hokejski turnir* (PD, 16. 2. 2006, 13); *Hedrick, svetovni prvak leta 2004 in 2005, si želi ponoviti uspeh Nizozemca Erica Heidna, ki je na OI leta 1980 osvojil 5 zlatih kolajn* (PD, 12. 2. 2006, 15).

Ob klubskih prvenstvih imamo še *ligo prvakov* (pri različnih športnih panogah, npr. pri nogometu, odbojki, rokometu ipd.). Uradno poimenovanje nogometne lige prvakov je *Champions League*, pri katerem pišemo obe sestavini z veliko začetnico, v slovenščino pa prevajamo *Liga prvakov*. Ko mislimo na uradno poimenovanje tekmovanja, torej na lastno ime, pišemo prvo sestavino z veliko začetnico, pri vrstnem poimenovanju pa pišemo obe sestavini z malo začetnico.

Med pregledovanjem lektoriranega gradiva v korpusu Fidaplus je velika začetnica pri poimenovanju tega tipa tekmovanja redko uporabljena. V večini primerov je uporabljen zapis z malo začetnico, saj gre za poimenovanje vrste tekmovanja: *liga prvakov*, *evropska liga prvakov*, *nogometna liga prvakov* ali *rokometna liga prvakov*. Pri nogometu poznamo še *UEFA cup*, torej *pokal UEFA*. Mala začetnica za *pokal* je uporabljena tudi v večini primerov v korpusu Fidaplus, edino lektorirani Mag uporablja vedno različico z veliko začetnico *Pokal UEFA*.

Novinar večinoma poroča o vrsti tekmovanja, zato je logičen prevladujoč zapis z malo začetnico. Dobro bi bilo, da bi pravilo o mali začetnici uveljavili tudi v Primorskem dnevniku. Največkrat se novinar odloči za zapis, ki ga ima vir informacije: če črpa informacijo iz italijanskega vira, je pogojen z italijanskim zapisom (*Champions*

League), torej z veliko začetnico, in bo slednjo lahko izbral tudi pri poročanju v slovenskem jeziku, pri STA pa navadno uporabljajo malo začetnico. Zaradi nedoslednosti se zgodi, da je v naslovu zapis z veliko začetnico (*Španski finale v rokometni Ligi prvakov* (PD, 2. 4. 2006, 25)), v besedilu pa z malo (*V finalu rokometne lige prvakov bosta zaigrali športni ekipi Ciudad Real in Portland San Antonio* (PD, 2. 4. 2006, 25)). Včasih celo v eni povedi: *Ekipa iz Verone je prvenstvo začela slabo, a tudi izločitvi iz Lige prvakov in nato še iz pokala Uefa sta prispevali k drastični odločitvi predsednika Campanellija* (PD, 17. 10. 2008, 12). Ker gre za vrsto tekmovanja, je pravilna samo mala začetnica.

5.1.1.6 Sklanjanje

V novinarskih prispevkih, ki sem jih analizirala, izstopa nepoznavanje pravil o sklanjanju besednih zvez, kot so na primer zveze imena ekip in njihovih pokroviteljev ter imena ustanov, turnirjev in memorialov, ki vsebujejo ime in priimek. Velja pravilo, da moramo imena ekip ali ustanov, turnirjev, trofej in memorialov, pri katerih je neprva sestavina ime in priimek ali drugo lastno ime, sklanjati v celoti, torej tudi drugi del. Naj navedem nekaj pravilnih zapisov: *Igrali smo proti Boru Radenski; Na Memorialu Sergija Taučarja so bili dvoboji zelo izenačeni; Srčna igra in lepa zmaga Rasti Imse* (PD, 2. 4. 2006, 28), *Pokalna zmaga Vala Imse* (PD, 17. 9. 2006, 25). V Primorskem dnevniku sem zasledila, da v nekaterih prispevkih navajajo ime memoriala vedno v imenovalniku, ne glede na zahtevani sklon v stavku ali povedi:

Jutri in v soboto bo na parketu velike dvorane na sporedu članski četverboj za 13. Memorial Boris Tavčar v spomin na preminulega mladega Borovega košarkarja, v soboto in nedeljo pa se bodo s tekmami v mladinski kategoriji za 4. Memorial Miljo Gombač spomnili dolgoletnega Borovega predsednika in nočnega čuvaja. (...) Članski turnir je tudi letos mednarodnega značaja, saj bosta poleg ekipe Caorle in domačega Bora Radenska sodelovala še slovenski prvoligaš Kraški Zidar iz Sežane in drugoligaš Portorož (PD, 21. 9. 2006, 21).

V citiranem prispevku avtor zveze Memorial Borisa Tavčarja in Memorial Milja Gombača ne sklanja. V obeh primerih (*13. Memorial Boris Tavčar* in *4. Memorial Miljo Gombač*) bi morali zapisati: *13. Memorial Borisa Tavčarja* in *4. Memorial Milja Gombača*. Ker se napaka ponavlja že v uradnem imenu, organizatorji poimenujejo oba memoriala z imenovalniško obliko imen, je napaka novinarja delno upravičena. Priporočljivo je, da novinarji in sodelavci ne glede na napako v uradnem poimenovanju uporabljajo roditeljsko obliko.

Navedeni primer ni edini, kar kaže na splošno nepoznavanje slovenskih pravopisnih pravil. Imena največkrat določijo v klubih, v katerih organizirajo športne prireditve, in pod vplivom italijanščine imen in priimkov ne sklanjajo.

V nadaljevanju citiranega prispevka avtor uporabi pri zvezi imena društva in pokrovitelja (*Bor Radenska*) napačno obliko: namesto da bi sklanjal obe sestavini, ostaja drugi del (pokroviteljevo ime) v imenovalniku. Ker pravilo pravi, da je treba sklanjati vse sestavine, bi se pravilna oblika glasila *domačega Bora Radenske* in ne domačega Bora Radenska.

Tovrstne napake lahko opravičimo s sklicevanjem na italijanski jezik, ki sklanjatev ne pozna.

Če se povrnemo na izvleček iz Primorskega dnevnika 21. septembra 2006, opazimo, da sta obe imeni memoriala zapisani z veliko začetnico, čeprav pred njima stoji številka. V tem primeru je navedba zaporedja izvedbe novinarjev dodatek, ki sporoča bralcem, kateri memorial je po vrsti, torej ostaja *Memorial* zapisan z veliko začetnico.

5.1.1.7 Vejice

Vejica je v slovenščini izrazito skladijsko sredstvo (v nasprotju z italijanščino, kjer vejica nima te vloge), kar pomeni, da določen skladijski odnos zaznamuje s tem, da se na nekem mestu pojavi oz. da je tam ni (Verovnik 2005, 17). Ko govorimo o skladijski vejici, govorimo o vejici, ki stoji na meji med dvema skladijskima enotama in se pojavlja na predvidljivih mestih. Skladijske enote so lahko stavčni členi, med

katerimi vejica vzpostavlja različna razmerja – vezalno (pri naštevanju), protivno, pojasnjevalno itd. S skladenjskimi enotami mislimo največkrat na tiste zveze besed, ki vsebujejo osebno glagolsko obliko. Za ustrezno rabo vejice je treba dobro poznati slovensko skladnjo. Uporaba vejice pa včasih ne izhaja iz jezikovnega sistema, temveč je utemeljena v besedilu in zato je večkrat težje ulovljiva. Govorimo o besedilni vejici (Verovnik 2005, 19).

Pravil, ki uravnavajo vejico, je veliko: nekatera so kompleksna, druga enostavnejša. Zaustavila se bom predvsem pri tistih, ki so bila med pregledovanjem Primorskega dnevnika največkrat kršena.

Pravila, ki smo se jih učili v osnovni šoli, in sicer, da vejice nikoli ne postavljamo pred veznik *in* ter da vejica vedno skače pred *ki*, *ker*, *ko*, *da*, *če*, v praksi večkrat odpovejo, čeprav vezniki res sodijo med najočitnejše signale za pisavo vejice. Kot bomo videli v nadaljevanju, pa niti isti veznik ali sklop veznikov ne signalizira vedno rabe oziroma nerabe vejice, ampak lahko enkrat vejico zahteva, drugič pa ne.

5.1.1.7.1 Pojasnjevalno priredje ali »in sicer« ter »in to«

Eden brezizjemnih signalov za postavitev vejice sta večbesedna veznika *in sicer* ter *in to*. Oba veznika uvajata pojasnjevalno priredje in vedno zahtevata vejico. V obeh zgledih Primorskega dnevnika vejice ni: *Krasova postava pa je odigrala kar dve tekmi in sicer proti Ori ter proti Eppanu* (PD, 7. 2. 2006, 12); *Letošnja dirka po Španiji se bo z zlatimi črkami zapisala tudi v zgodovino slovenskega kolesarstva in sicer po zaslugi mladega Janija Brajkoviča* (PD, 19. 9. 2006, 17).

Pri vezniku *in to* moramo biti pazljivi, da ga ne zamenjamo z zvezo veznika *in* ter kazalnega zaimka *to*, ki je le naveznik na vsebino prvega stavka in ne zahteva vejice: *Ni se strinjal z izborom in to večkrat ponavljal*.

5.1.1.7.2 Protivno priredje in vejica

Vejica uvaja tudi protivno priredje, ki ga uvajajo vezniki: *pa*, *toda*, *ali*, *vendar*, *ampak*, *a*, *temveč*, *marveč*, *samo*, *le*, *samo da*, *le da*, *zakaj*, *namreč*, *saj*, *sicer*, *kajti* idr.

Največ napak sem zasledila pri uporabi veznika *a*, pred katerim bi morala vedno stati desnosmerna vejica, saj uvaja protivno priredje, npr. *V prvem polčasu je edino resnejšo priložnost ustvarila Cesena a strel Papa Waiga z glavo je na gol črti odbil Pesaresi* (PD, 2. 11. 2006, 15).

5.1.1.7.3 Vejica in večbesedni veznik

V povedi si lahko sledita dve vezniški besedi: bodisi dve podredni (*da ko, tako da, toliko da, potem ko, brž ko, šele ko, s tem da, zlasti če, posebno ko, češ da, zato ker*, ipd.) bodisi priredna in podredna (*in ko, in če, in kar, in čeprav, in da* ipd.). V teh primerih velja pravopisno pravilo, ki ga navaja tudi M. Kalin Golob (2001, 27): »kadar prideta skupaj priredni in podredni veznik ali dva podredna pred vmesnim odvisnikom, pišemo vejico samo pred prvim veznikom«.

Pri dveh podrednih veznikih vejico med njima opuščamo in jo pišemo samo pred prvim veznikom: *Na cilj je v izjemno težkih razmerah privozilo samo 23 kolesarjev, čeprav so se organizatorji tudi letos odločili za skrajšanje proge, tako da so izločili spust v Breg* (PD, 7. 3. 2006, 11), *Igrale so zelo nezbrano, mogoče jih je motila zelo velika telovadnica, tako da so jim bile nasprotnice vedno za petami* (PD, 5. 2. 2006, 26).

Včasih zaradi poudarka ali pomena prenesemo prvi del prvotno večbesednega veznika v glavni stavek, za njim pa pišemo vejico: *Nasprotniki so igrali tako, da jih res niso mogli zaustaviti* (Vejica bi lahko stala tudi pred *tako*, toda poved bi imela drug pomen); *Slaba igra Brežanov, se je nadaljevala tudi po dvominutnem odmoru, tako da so gostitelji sredi četrtine celo povedli z 32:27* (PD, 5. 2. 2006, 27).

Pri prirednem in podrednem vezniku vejica »preskoči« z mesta pred podrednim veznikom na mesto pred prirednim veznikom *in*: vejica zaznamuje odvisnik, stoji zaradi *če/ko/kot*, vendar je zaradi pravopisnega pravila pred prvim veznikom. V primeru: *Kljub številnim napakam so košarkarji obeh ekip igrali angažirano in, kot se spodobi za derbi, nikakor niso štedili z močmi* (PD, 20. 10. 2008, 21), bi moral avtor postaviti vejico pred *in*.

Pravilo o postavljanju vejice pred vmesni odvisnik, uveden s prirednim in podrednim veznikom, nas ne sme zavesti, saj se pogosto taki vezniški sklopi (*in ko, in ker, in da*) postavljajo v nizu istovrstnih odvisnikov, ko kopičimo ko-, ker-, da-stavke. V teh primerih veznik *in* samo poveže med seboj stavke, zato vejice pred njim ne pišemo: /.../ /O/dslovil je trenerja Marana, čeprav je Brescia zmagala s 3:0 in čeprav je na odličnem petem mestu na lestvici (...) (PD, 7. 3. 2006, 11).

Več težav sem opazila pri večbesednem vezniku *kljub temu da*, tj. zvezi členka, kazalnega zaimka in podrednega veznika. Večbesedni veznik se lahko pojavi na začetku povedi ali za glavnim stavkom: v obeh primerih položaj vejice določa enostavno pravilo, ki ga svojim študentom predlaga prof. Korošec (v Kalin Golob 2001, 35). Kadar zveza s kazalnim zaimkom stoji na začetku povedi, je ta zaimek poudarjen, sledi mu premor, zato se pred podrednim veznikom vejica piše. Torej je primer *Kljub temu, da je na državni lestvici še vedno najboljša krasovka, v letošnji ekipi zaradi službenih obveznosti ne bo Katje Milič* (PD, 28. 9. 2006, 21) pravilen. Pravilo velja tudi pri drugih podobnih zvezah: *S tem, da; Med tem, ko; Po tem, ko* (Kalin Golob 2001, 35). Ko je večbesedni veznik na sredini povedi za glavnim stavkom, upoštevamo pravilo večbesednega veznika: vejica stoji le pred prvim delom, ne pa pred podrednim veznikom. V primeru: *V pomembnem dvoboju za obstanek v odbojgarski B2-ligi so igralci združene ekipe v Dolini Fiemme potegnili krajši konec brez večjega odpora, kljub temu, da so po dolgem času nastopili s kolikor toliko popolno postavo* (PD, 7. 2. 2006, 11), je uporaba vejice napačna.

5.1.1.7.4 Vejica in lažni atraktorji

Lažni atraktorji za vejice so protivni (zaradi, *kljub*) in časovni predlogi (*po, pred*), ki ne zahtevajo vejice, saj ne uvajajo podrednega razmerja. Pri analizi številke Primorskega dnevnika sem pri teh predlogih največkrat zasledila odvečno rabo vejice, npr. *Po začetnem vodstvu s 9:3, so varovandci trenerja Marchesinija popustili* (PD, 29. 10. 2006, 30); *Pred pričetkom prvenstva, si po vsej verjetnosti v njihovem taboru ni nihče nadejal, da se bodo prebili do finala* (PD, 20. 9. 2006, 21); *Gattusa, ki prestreže*

veliko žog in prekine številne nevarne akcije na sredini igrišča, zaradi poškodbe, ne bo (PD, 11. 7. 2006, 23); Posebno pohvalo si zasluži obramba, ki je predvsem pred koncem tekme, upešno odbijala vse napade gostiteljev (PD, 7. 2. 2006, 20). V vseh primerih so zapisane vejice odveč. V prvih dveh primerih je odveč levosmerna vejica (kaže nazaj, na levo), v zadnjih treh pa desnosmerna vejica (stoji pred veznikom *zaradi, pred in kljub*, kaže torej na desno stran). V primeru 7. 2. 2006 je druga vejica po zvezi »*pred koncem tekme*« odveč, saj se ki-stavek še nadaljuje.

Nepravilno postavljanje vejic lahko pripišemo neupoštevanju pravil, ne pa morebitnemu vplivu italijanščine, saj v italijanskem jeziku ni strogih pravil za postavljanje vejice.

Pri zapisovanju vejic moramo vedno ugotoviti, kje se posamezna stavčna enota zaključí. Če gre za vrinjeno poved, jo moramo »zamejiti« z vejicami. V primeru *Tržaški rokometni prvoligaš, ki bo od danes sodeloval na pokalnem zaključnem četverboju bi želel najeti 29-letnega makedonskega organizatorja igre Marjana Kolerja, ki bi bil za moštvo pomembna okrepitev* (PD, 12. 2. 2006, 23) je pisec pozabil na levosmerno vejico po ki-stavku, torej za besedo *četverboju*.

5.1.1.7.5 Levosmerna vejica

Pri analizi Primorskega dnevnika sem najpogosteje zasledila napake pri uporabi vejice, kadar so bili odvisniki na začetku povedi. Levosmerna vejica ni zamejevala odvisnika, npr. *Ko je sodnik odpiskal začetek srečanja(,) je tribune "polnilo" približno 500 gledalcev* (PD, 5. 2. 2006, 23); *Če imamo Čeplakovo še vedno v krogu favoritinj(,) ne moremo mimo ugotovitve, da je konkurenca treh Rusinj za 2 do 3 sekunde boljša, na razpolago pa so tudi druga imena* (PD, 6. 8. 2006, 22); *Če ne bi bilo mene(,) bi ekipa lani izpadla v C1-ligo* (PD, 5. 2. 2006, 23); *Ko je slogašicam voda že močno tekla v grlo(,) so se spet zbrale, povedle s 25:24, vendar je Libertas klonil le po celi seriji menjav in mnogih izničeni set-žogah in tako Slogi prepustil gladko zmago* (PD, 5. 2. 2006, 26). V vseh primerih bi morali napisati levosmerno vejico, ki kaže, da se je skladijsko razmerje zaključilo. Manjkajočo vejico sem postavila v oklepaj.

5.1.2 TERMINOLOŠKE ZAGATE

Ob pravopisnih napakah se je treba zaustaviti tudi pri terminoloških zagatah, s katerimi se slovenski novinarji v Italiji spopadajo vsak dan. Slovenski novinarji na Primorskem dnevniku poročajo o dogajanju v Italiji, o italijanski realnosti in črpajo novice iz italijanskih medijev ter italijanskih tiskovnih sporočil in agencij. Prevajanje novic in poročanje o dogodkih v Italiji je vsakdanja praksa, ki kaže na neposreden vpliv in stik z italijanskim, večinskim jezikom. Ob poročanju se največkrat pojavi potreba po slovenskem izrazu ali prevodu poimenovanj za pojave, stvari, imena ustanov, krajev, organizacij ali tekmovanj italijanske stvarnosti. Slovenski novinarji v Italiji morajo italijanski vsakdan prevesti v slovenščino. Prav tako tudi na športnem področju, kjer v vsaki državi veljajo različna pravila, različne kategorizacije in različni tipi tekmovanj. Tak primer so ligaška tekmovanja, kjer slovenske športne zveze uporabljajo nazive *1. slovenska liga*, *2. slovenska liga* itd., v Italiji pa je uveljavljeno poimenovanje s črkami, torej *A-liga*, *B-liga* itd. Novinarji morajo v slovenščini poimenovati lige, ki jih v slovenskem športnem prostoru ne poznajo. Ligo *promozione* so slovenski novinarji v Italiji samo prevedli in izbrali slovenski naziv *promocijska liga*. V teh primerih novinar ne more iskati pomoči v razpoložljivem slovenskem izrazju, ampak mora sam poiskati ustrezen izraz. V športni terminologiji manjšinskih medijev je tako prišlo do snovanja določenega korpusa, ki ga uporabljajo novinarji, pojavljajo pa se še nekatere nedoslednosti in ponavljajoče se napake.

Pri izbiri ustreznega izraza se novinar sooča z dvema težavama: s pomanjkljivim znanjem slovenskega jezika in z močnim vplivom italijanskega jezika. V prispevke silijo besede in besedne zveze, ki se prilagajajo slovenščini glede na pisavo (*federacija* in *federazione*, *kondicija* in *condizione*, *amater* in *amatore*, *avtsajder* (*outsider*) in *outsider*) in želijo sporočiti enak pomen, kot ga imajo italijanske ustreznice. Pri tem pa uporabniki spregledajo, da imajo t. i. evropeizmi (ali sposojenke) kljub podobnosti ali celo popolni enakosti v obliki v različnih jezikih različen pomen.

Drug primer so frazeologemi, izreki in vsakdanje besedne zveze, ki jih novinarji včasih prevajajo dobesedno, pri tem pa izgubijo prvotni pomen, saj največkrat slovenski jezik zahteva drugo besedo ali besedno zvezo.

Omenila sem tudi nekaj napak v zvezi z napačnim prevajanjem glagolov in napake pri negaciji, kjer slovenščina zahteva rodilnik, italijanščina pa ne.

Terminološke zagate sem razdelila v štiri podpoglavja, v katerih sem orisala primere prevajanja besed, frazeologemov, izrekov in besednih zvez.

5.1.2.1 Federacija ni federazione

Italijanska beseda *federazione* označuje športne zveze, v katere so včlanjena športna društva: tako na primer poznamo FISU – *Federazione italiana sport invernali* (Zveza zimskih športov) ali FIPAV – *Federazione italiana pallavolo* (Odbojgarska zveza). Pod vplivom italijanskega jezika prevajamo besedo *federazione* s sposojenko *federacija*, zato posledično govorimo o smučarski in odbojgarski federaciji. V Sloveniji govorimo o zvezah: o smučarski in odbojgarski zvezi. Tudi slovarske razlage potrjujejo, da se v slovenščini uveljavlja beseda *federacija* v drugem pomenu, in sicer v zvezi s politično ureditvijo državnih enot, ne pa v pomenu združenja društev. V SSKJ je prvi pomen besede federacija »državna ureditev, ki združuje dve ali več enakopravnih in relativno samostojnih državnih enot, zvezna država«, podrejeni pomen pa se glasi »skupni, zvezni del državne oblasti«. Šele v drugem pomenu beremo: »skupnost organizacij z enako dejavnostjo in skupnimi interesi, zveza: mednarodna športna federacija; federacija bivših borcev«. Po razlagi je naveden tudi nadrejeni knjižni sinonim – *zveza* –, gre torej za priporočljivo besedo za iztočnico. Enako tudi v slovenskem pravopisu navajajo dva nadrejena sinonima »zvezna država, zveza«. V slovarju tujk se razlaga glasi: »1. zveza, združenje (npr. društev, držav) na federativni osnovi, 2. zvezna, federativna država, tj. zveza dveh ali več držav v federativno državno telo«. Razlaga bi lahko podprla rabo besede federacija v pomenu športnih zvez, menim pa, da je primernejša beseda *zveza*, ki jo ponujata SSKJ in Slovenski pravopis in je že ustaljena v Sloveniji. Gre za primer besede, ki se je v Sloveniji uveljavila po osamosvojitvi, saj so bila pred tem vsa društva združena v jugoslovansko športno zvezo oz. *sportsko federacijo*. Uporaba besede *federacija* v medijih slovenske manjšine v Italiji je pogojena tudi s prvotnim poimenovanjem športnih zvez v bivši Jugoslaviji. Menim, da se je uporaba besede *federacija* pred nekaj desetletji uveljavila predvsem zaradi jugoslovanskega vpliva, danes pa uporabljajo to besedo pod vplivom italijanskega jezika.

Federacija je tipičen primer takoimenovanih »lažnih prijateljev (Diomira Fabjan Bajc 1994). Gre za besede, ki imajo isti zgodovinski izvor, nastale pa so večinoma iz latinščine in grščine od 16. stoletja dalje in zaznamujejo nove kulturne pojave

(humanizem, renesansa, iluminizem, sentimentalni ...), nove iznajdbe in odkritja (kompas, lokomotiva, elektrika ...), nove gospodarske in politične opredelitve (buržoazija, parlamentaren, liberalen, proletariat ...). V nekaj letih so se razširile po evropski celini in se začele uporabljati v veliki večini evropskih držav. Tudi v Sloveniji, kjer so jih večinoma prevzeli od Nemcev in Francozov. Nekatere besede so v stoletjih pridobile drugačen pomen od prvotnega. Večina teh besed je večpomenska, zato se pri prevajanju še bolj zaplete (Fabjan Bajc 1994, 5, 184).

Težavo predstavlja tudi zveza *federacijske tekme*, ki sem jo zasledila v prispevkih o smučanju. Pisec hoče z zvezo sporočiti, da so tekme uradne (določa jih zveza) in veljajo za deželno ali državno prvenstvo⁶¹, v nasprotju s tekmami, ki so rekreativnega in lokalnega značaja, za katere v Primorskem dnevniku večkrat uporabljamo zvezo *promocijske tekme*.

Začnimo pri prvih – *federacijskih*: *Poznana imena smučarske smetane in glavni protagonisti prejšnjih smučarskih prvenstev so bili zaradi federacijske tekme v Sappadi odsotni* (PD, 7. 2. 2006, 16). Namesto izraza *federacija* je primernejša uporaba besede *zveza*, zato govorimo tudi o *zveznih tekmah*. Oznaka *zvezne tekme* pa je preveč splošna: za vse tekme izdaja dovoljenje smučarska zveza in gre že za pleonazem. Pridevnik *zvezen* bi lahko postavili tudi pred tekmo katerekoli panoge, saj so vse prvenstvene tekme vedno v organizaciji športnih zvez. Po pregledu korpusa Fidaplus sem ugotovila, da besedne zveze *zvezna tekma* v slovenskih medijih sploh ne uporabljajo. Mogoče bi bilo pri opredelitvi bolje izpostaviti, ali gre za deželno (tekmujejo samo smučarji društev, ki delujejo v deželi) ali državno tekmo, ali se točke seštevajo za deželno ali za državno lestvico in ali gre za tekmo, ki velja za deželno ali za meddeželno prvenstvo⁶². Predlagam, da se namesto zveze *federacijska tekma* uporabi enostavno *tekma* in se ji vsakič pripiše, za katero tekmo gre. Tako bomo zapisali: *Veronica Tence je zmagala med mlajšimi mladinkami na deželni tekmi v veleslalomu*⁶³.

V nasprotju z uradnimi tekmami, pri katerih tekmovalci ali ekipe nabirajo prvenstvene ali pokalne točke, govorimo pri športnem poročanju tudi o *promocijskih*

⁶¹ Seštevek uvrstitev omogoča nastop na deželnem oziroma državnem prvenstvu.

⁶² Tekmovalci na več deželnih tekmah nabirajo točke za skupno deželno lestvico. Najboljši tekmovalci in ekipe se uvrstijo v naslednjo meddeželno ali državno fazo. Deželna ali državna prvenstva so enkratletna tekmovanja ali turnirji, ki navadno vključujejo eno preizkušnjo ali tekmo.

⁶³ Pri smučanju moramo razlikovati tudi tekme FIS (nižjega ranga) in FIS (mednarodne tekme in tekme na državni ravni). Dobro je, da se ob opredelitvi tekme to tudi pripiše: *Veronica Tence je zmagala med mlajšimi mladinkami na deželni tekmi FIS v veleslalomu*. Pri uporabi moramo paziti, saj gre za kratico.

tekma (gare promozionali), ki so eksibicijske in večinoma v prid sponzorstvu in javni predstavitvi določene dejavnosti. Pridevnik *promocijski* razlagamo v pomenu promoviranja oz. javnega predstavljanja določene dejavnosti ali stvari. SSKJ dodaja pri tem pomenu kvalifikator *publ.*, torej raba ni nevtralna⁶⁴. Če govorimo o košarkarski promocijski tekmi, gre za tekmo javne predstavitve košarkarske dejavnosti. Če isto prenesemo na smučanje, govorimo o javni predstavitvi smučarske dejavnosti, ki ima za cilj promocijo smučanja oziroma tekmovalcev.

Ne smemo pa vsake tekme neuradnega značaja (tj. tekem, ko tekmovalci ali ekipe ne nabirajo prvenstvenih ali pokalnih točk, in vseh tistih tekem, ki so nižjega ranga in lokalnega značaja) poimenovati *promocijska tekma*. Nekaj čisto drugega so *gare di promozione*, torej tekme lokalnega značaja in večinoma nižjega ranga. Teh tekem ne imenujemo *promocijske*, kot bi nas lahko zavedla beseda *promozione*. Razlikovati moramo med dvema pomenoma: *promozione* (tj. tekma ali prvenstvo nižjega ranga lokalnega značaja) oz. *promozionale* (tj. promocijski). V primeru smučarskih tekem, o katerih največkrat poročajo slovenski novinarji v Italiji, ne gre za *promocijske tekme*, ampak za tekme lokalnega značaja, ki se jih udeležujejo samo slovenska društva. V slovenščini bi lahko za take tekme uporabili izraz *neuradne*. Menim pa, da se lahko dilemi izognemo z uporabo uradnega naslova tekem in tekmovanj: npr. *Na Pokalu treh dežel je nastopilo 100 smučarjev* ali *Prvaka Zamejskega prvenstva sta Ivan Kerpan in Veronica Tence*. Nikakor pa ne bomo uporabili zveze *promocijska tekma*: *Na Piancavallu se je v nedeljo odvijala promocijska tekma za Pokal ZKB*, ampak samo *smučarska tekma za Pokal ZKB*.

5.1.2.2 Atlet, smučar, tekmovalec in odbojkar

Vpliv italijanskega jezika pri prevodih ponazarja naslednji primer: *Turinsko olimpijsko naselje je včeraj obiskal tudi italijanski predsednik Carlo Azeglio Ciampi in preživel nekaj ur z italijanskimi atletinjami in alteti* (PD, 10. 2. 2006, 16). V povedi sta izraza *atletinjami in alteti* napačno uporabljena. Slovenski *atlet* je športnik, ki goji le atletiko, v italijanskem jeziku pa je *atleta* vsak športnik, ne glede na panogo, s katero se

⁶⁴ V Slovarju tujk je pod točko 3 navedena naslednja razlaga brez kvalifikatorja: »javna predstavitev česa, filma, knjige, predstavitev izdelka, ideje«. SSKJ omenja *promocijo* samo v pomenu »slovesna podelitev doktorskega naslova«.

ukvarja. Gre za pogosto napako, ki jo pod vplivom italijanskega jezika večkrat naredijo športni novinarji manjšinskih medijev.

Pri vsaki športni panogi je treba pazljivo izbirati besede: v navedenem primeru bi bilo primerneje, da bi uporabili *športnice* in *športniki*, kar je slovenski nadpomenski izraz in vključuje vse, ki se ukvarjajo s športom. Nadalje so pri košarki košarkarice in košarkarji (in ne košarkašice in košarkaši), pri smučanju smučarke in smučarji, tekmovalci in tekmovalke, pri konjeništu jezdec, pri nogometu nogometaši in nogometašice, pri odbojki odbojkarice in odbojkarji (in ne odbojkašice in odbojkaši), igralke in igralci.

Zanimivi sta še besedi *avtsajder* (outsider)⁶⁵ in italijanski *outsider*. Besedi zvenita isto, vendar ju uporabljamo v različnem pomenu. V slovenščini je *avtsajder* tisti, ki ima na tekmovanju malo možnosti za zmago. V italijanščini pa je *outsider* tisti, ki ni favorit za zmago, oziroma tisti, od katerega nihče ne pričakuje zmage, a je na koncu zmagovalec.

5.1.2.3 Ciliegina sulla torta ali smetana na torti

Pri iskanju slovenske besede se predvsem v manjšinskem jezikovnem prostoru dogaja, da zaradi omejenega besedišča prepogosto zapademo v to, da italijanske besede ali besedne zveze dobesedno prevajamo (*ciliegina sulla torta* in *češnja na torti* ali *qualche chilo su o giu'* in *kakšna kila gor ali dol*). Večrat pa dobesedni prevod nima enakega pomena kot prvotna italijanska beseda oziroma v slovenskem jeziku sploh nima pomena. Take prevode imenujemo kalki. Slovenski jezik za enak pomen zahteva drugo besedo ali besedno zvezo, saj gre pri prevajanju ne le za besedno dejanje, ampak »medkulturno udejanjanje« (Fabjan Bajc 1994, 179). Pri vsakem poročanju v drugem jeziku (tako tudi pri slovenščini in italijanščini) gre za sporočanje v novih okoliščinah in v novih funkcionalnih, kulturnih ter jezikovnih pogojih (Francke v Fabjan Bajc 1994, 179). Ker ima vsak narod svojo tradicijo, navade, mentaliteto, verovanja in običaje, živi pač vsak v svoji posebni duhovni atmosferi oziroma v drugačnem duhovnem svetu. Prav te osnovne občutke, vrednote in pomen, ki ga dajemo raznim pojmom, je nemogoče v

⁶⁵ SSKJ dopušča samo obliko *outsider*, SP 2001 pa obe, pri tem pa ponuja slovensko besedo *obstranec*.

celoti prenašati iz enega jezika v drugega, iz ene kulture v drugo (Fabjan Bajc 1994, 179).

Pogosto zasledimo dobesedno prevajanje italijanskih besednih zvez ali frazeologemov v slovenščino, zaradi »medkulturnega udejanjanja« pa v slovenskem jeziku nimajo enakega pomena in zato zvenijo tuje. Najbolje je, da poiščemo enakovreden frazeologem v slovenščini, kar pa zahteva odlično poznavanje slovenskega jezika. Pomagamo si lahko s priročniki, med katerimi bi izpostavila slovensko-italijanski frazeološki slovar (1995), ki ga je sestavila Diomira Fabjan Bajc in zbrala ob frazeologemih tudi vsakdanje stalne besedne zveze.

Analizirane primere sem razdelila v dve skupini. V prvo skupino sem vključila napake, ki izhajajo iz napačnega prevajanja frazeologemov, npr. *Češnja na torti sramotnega sojenja* (PD, 5. 2. 2006, 23) (it. ciliegina sulla torta; vrhunec); *Diamantna konica* (PD, 14. 12. 2006, 20), (it. punta di diamante; pika na i), v drugo pa vsakdanje stalne besedne zveze, ki jih dobesedno prevajamo iz italijanskega jezika, npr. *Minili nista niti dve minuti po začetnem sodnikovem žvižgu in gostje iz Frosinoneja so imeli že izvrstno priložnost za gol* (PD, 10. 9. 2006, 28) (it. non sono passati due minuti; še pred iztekom prvih dveh minut). Vse tri frazeologeme ali izreke je avtor prevedel dobesedno. Pri ohranjanju natančne vsebine originala prevodi zvenijo tuje. Še nekaj primerov kalkov (v oklepaju je najprej navedena italijanska oblika, po podpičju pa slovenski prevod): *Ronaldinho pa je zatrdil, da je njegov soigralec pri Realu zanj še vedno najboljši igralec, kakšna kila gor ali dol* (PD, 11. 7. 2006, 24). (it. qualche chilo sù o giù); *Skušam dati eno roko* (PD, 7. 3. 2006, 17) (it. dare una mano; skušam pomagati); */Z/asluga (...)* *gre predvsem podjetju Adriaker v osebi Valentina Cosutte* (PD, 7. 2. 2006, 13) (it. in nome di Valentino Cossutta; podjetju Adriaker Valentina Cossutte); *Pričakujem si veliko* (it. aspettarsi (prehoden glagol); pričakujem veliko); *Kdaj ste pričele delati danes?* (PD, 7. 3. 2006, 17) (it. Quando avete iniziato oggi?; Kdaj ste danes začele?); *Nekaj vam bom rekel* (PD, 31. 10. 2006, 12) (it. Vi diro' una cosa; Povem vam); *Dokazali smo, da lahko igramo zelo dobro, na momente pa smo igrali tudi zelo slabo* (PD, 7. 2. 2006, 19) (it. a momenti; občasno).

Navedene napake so pogoste predvsem v intervjujih. Sogovorci so največkrat pripadniki manjšine, ki niso večči govorci slovenskega knjižnega jezika, uporabljajo veliko kalkov in italijanskih besed; velikokrat pa je sogovornik italijansko govoreč. To seveda pogojuje tudi novinarjev končni zapis, saj nezavedno prevzema kalke, ki jih je

uporabil sogovornik, ne da bi jih skušal nadomestiti s primernejšo slovensko besedo ali besedno zvezo.

5.1.2.4 Giro d'Italia ni krožna dirka po Italiji

V analiziranih prispevkih Primorskega dnevnika je pri poročanju s kolesarskih dirk večkrat uporabljena zveza *krožna dirka*, torej dobeseden prevod *gira* (it. krog): *Po zadnjem tednu, polnem velikih preobratov, je na kolesarski krožni dirki po Franciji menda s poslednjim napetim dejanjem pred današnjim »sprehodom« do Pariza – padla končna odločitev* (PD, 23. 7. 2006, 21).

Kalk iz italijanskega jezika je napačen, saj je zveza »krožna dirka«, ki jo novinarji Primorskega dnevnika največkrat uporabljajo za označevanje etapnih dirk, neustrezna. V kolesarstvu so štiri pglavitne skupine disciplin: cestne dirke, tekmovanja na dirkališču, umetnostno kolesarjenje in ciklobal. Skupina cestnih dirk pozna vrsto različnih preizkušenj – enodnevne dirke, etapne dirke, tekmovanje/dirke na kronometer, gorske dirke in kolesarski kros. Cestna dirka na krožnih progah je posebna oblika cestnih dirk, kjer kolesarji vsakih pet ali deset krogov (1–2 km) šprintajo za točke, ki jih dobi prvih pet ali deset (odvisno od tekmovanja) kolesarjev. Temu podobna je dirka na točke, ko kolesarji tekmujejo na dirkališču. Pravilni prevod *gira* ali *toura* je torej le etapna dirka, posamične preizkušnje pa etape oziroma dirke na kronometer⁶⁶.

Besedna zveza *krožna dirka* je ustrezna le v primerih, ko kolesarji ali dirkači izpeljejo krožno progo: torej se štart in cilj krajevno ujemata. Pri posameznih etapah na kolesarskih etapnih dirkah se štart in cilj ne ujemata, tako niti štart in cilj celotnih večdnevnihi dirk (npr. Tour se že nekaj let začinja v obmejnih državah Francije, zaključuje pa se vedno na pariških Elizejskih poljanah). Primerna je torej zveza *etapna dirka* ali beseda v izvorniku *Giro*, *Tour* ali *Vuelta*. To so tri najprestižnejše kolesarske dirke v Evropi, npr. *Nemec Stefan Schumacher je zmagal včerajšnjo tretjo etapo Gira* (PD, 9. 5. 2006, 22); *Vinokurov je s tem praktično že postal zmagovalec 61. Vuelte /.../* (PD, 17. 9. 2006, 24); *Kraljevska etapa Toura, 182km dolga preizkušnja od Le Bourg-d'Oisansa do La Toussuira, je bila polna zanimivih preobratov* (PD, 20. 7. 2006, 20).

Ob izvornih imenih dirk lahko uporabimo tudi slovensko različico: *dirka po Italiji*, *dirka po Španiji* ali *dirka po Franciji*. Pozorni moramo biti pri zapisovanju velikih in

⁶⁶ Vsaka etapna dirka vključuje cestne dirke in dirke na kronometer.

malih začetnic, saj gre pri teh poimenovanjih za neuradno ime in z veliko začetnico pišemo le ime države (Italiji, Španiji in Franciji). Naziv slovenske etapne dirke zapisujemo *dirka Po Sloveniji*: ime dirke je *Po Sloveniji*, zato pišemo tudi predlog *po* z veliko začetnico. Enako pravilo bi lahko uporabili v prej navedenih primerih, torej *dirka Po Italiji*, *dirka Po Španiji* in *dirka Po Franciji*. Preverba v korpusu Fidaplus kaže, da so take oblike redke. Dnevnik in Delo se pri izbiri zapisa nagibata k zapisu *dirka po Italiji*, *po Španiji* in *po Franciji*, torej zapisujejo predlog *po* z malo začetnico, le Ekipa se drži zapisa *Po Italiji*, *Po Španiji* in *Po Franciji*. Razlikovanje pri zapisovanju velike in male začetnice lahko obrazložimo s pravopisnim pravilom, ki pravi, da če besedo ali zvezo razumemo kot uradno ime, pišemo z veliko začetnico, če gre za vrstno poimenovanje, pa z malo začetnico. Menim, da je razumevanje zvez *dirka Po Italiji*, *Po Španiji* ali *Po Franciji* kot uradnega poimenovanja napačno. Prvič zato, ker uradno ime dirke *Giro d'Italia* ni le *d'Italia*, ampak celotna fraza, zato bi kvečjemu lahko prevajali *Dirka po Italiji*, ne pa *dirka Po Italiji*. Enako velja tudi za *Vuelto*: dobesedni prevod je *krog*, ne pa *Po Španiji*. Obenem pa pravopisno pravilo pravi, da »v nekaterih večbesednih stvarnih lastnih imenih vendarle ne slovenimo občnoimenskih sestavin: taka prevzeta imena so kot polcitatna in jih zaradi stilnega učinka pogosto ne prevajamo«. Med pravopisnimi primeri je naveden tudi *Giro d'Italia* in *Tour de France* (§ 213). Zato menim, da je pravilneje uporabljati izvornik *Giro*, *Tour* in *Vuelta* ali pa vrstno poimenovanje (*dirka po Italiji*, *po Španiji*, *po Franciji*). Poslovenjenih oznak za te dirke (*dirka po/Po Italiji*, *po/Po Španiji* in *po/Po Franciji*) je v izbranih primerih korpusa Fidaplus manj glede na uporabo izvirne oblike. Italijanski *Giro* je uporabljen 2.295-krat (zadetki samo v imenovalniku in tožilniku) nasproti 622 zadetkom zveze *dirka po/Po Italiji* v vseh sklonih. Zveza *dirka po/Po Španiji* je izbrala 370 zadetkov nasproti 1.766 zadetkom za obliko *Vuelta*; pojavljanje v slovenskih medijih kaže, da je izbira izvirnega imena bolj pogosta.

5.1.3 TUJKE

Razprave o tujkah v slovenskem jeziku so stare prav toliko kot slovenski knjižni jezik, v posameznih zgodovinskih obdobjih pa v jezik prihajajo iz raznih tujih jezikov. Če so se v preteklosti v slovenskem jeziku pojavljali najprej germanizmi in kasneje srbohrvatizmi, danes večino tujk dobimo iz angleškega jezika. To je posledica

spremenjenih družbeno-političnih razmer in dejstva, da se je Slovenija z osamosvojitvijo odprla zahodnemu svetu (Gradišnik 1993, 7).

Tudi med pripadniki slovenske jezikovne manjšine je slovenski jezik prežet s tujkami, ki največkrat izhajajo iz angleškega jezika. Pod vplivom so tudi novinarji.

Z vprašanjem tujk je neločljivo povezan skrajni purizem, ki pa ne more biti vodilo našega jezikovnokulturnega delovanja. Skrajni purizem zavira razvoj jezika in ga omejuje v svojih izraznih možnostih. M. Kalin Golob (1994, 32) piše:

Pač pa mora to temeljiti na pravilu, da ima domač izraz, če ga imamo, prednost pred tujim, da pa besed, ki so že v jeziku in opravljajo svojo sporočanjško vlogo, ne moremo ocenjevati po izvoru, ampak po potrebnosti ali nepotrebnosti. Nepotrebna je, če imamo zanjo ustrezno domače poimenovanje ali če se zaradi svoje izrazne ali drugačne podobe ne more vključiti v sistem /slovenskega knjižnega jezika/. Potrebna pa je, če je nosilka pomena ali pomenskega odtenka, in jo torej potrebujemo za izražanje prav tega pomena ali odtenka.

Menim, da bi morali pravilo upoštevati tudi športni novinarji v manjšini, da bo tovrstna novinarska praksa pozitivno vplivala na športno slovensko izrazoslovje pripadnikov slovenske manjšine v Italiji.

Proučila sem nekaj najpogostejših primerov, ki sem jih zasledila pri analizi Primorskega dnevnika. Primere sem izbirala predvsem na podlagi nedoslednosti zapisa in vpliva italijanskega jezika. Angleške besede, ki so v športnem novinarstvu pogoste, so bile zapisane enkrat skupaj (playmaker, playoff), drugič z vezajem (play-maker, play-off), tretjič pa narazen in brez vezaja (play maker, play off). Najbolj pogoste kršitve sem razvrstila po podpoglavjih in s pomočjo angleškega slovarja v naslovu zapisala športni izraz v angleškem jeziku in njegovo slovensko ustreznico. Opredelila sem tudi, ali je slovenski izraz uporaben oziroma kdaj je angleški izraz opravičljiv.

Menim, da so nekatere napake hitro odpravljive. Standardizacija uporabe določenega zapisa je odvisna od posameznikove natančnosti in doslednosti.

5.1.3.1 Play-off in končnica (za napredovanje) ter play-out in končnica za obstanek

Uporaba angleških besed *play-off* in *play-out* je v Primorskem dnevniku pogosta, npr. *Prvih osem ekip gre v play-off, po katerem napreduje v B2-ligo samo ena. /.../ (P)eterke, ki se uvrstijo od 10. do 15. mesta, pa igrajo play-out. /.../ Play-off za napredovanje se igra na dve zmagani tekmi v četrtfinalu in polfinalu, v finalu pa je treba zmagati kar trikrat* (PD, 7. 3. 2006, 14); *Naš cilj je sedaj najboljši izhodiščni položaj v play-outu* (PD, 17. 1. 2006, 14). Uporabljajo ju tudi mediji italijanske večine, kar posledično vpliva na rabo v manjšinskem dnevniku. V slovenskih medijih sta navedeni besedni zvezi redki (po korpusu Fidaplus: *play-off* le 100-krat, *play-out* 22-krat v vseh oblikah). Izraza lahko nadomestimo s slovenskima zvezama, ki sta dobro sprejeti. *Play-off* zamenjujemo z zvezo *končnica za napredovanje*, če gre za dodaten krog srečanj, ki vodi v višjo ligo. Na prvenstvih, kot sta evropsko ali svetovno, kjer se ekipe ali posamezniki borijo za prvo mesto, pa imamo *končnico za uvrstitev od 1. do 8. (4.) mesta* ali *končnico za naslov prvaka*. Angleška oblika je krajša, če pa upoštevamo, da ima slovenski izraz prednost pred tujim, je priporočljivo, da uporabimo slovenskega. V prvem primeru je tudi pleonazem, ko avtor uporabi *play-off za napredovanje*: že sama beseda *play-off* pomeni, da gre za tekme, ki bodo omogočile napredovanje v višjo ligo, zato je dodatek *za napredovanje* povsem odveč.

Enako prevajamo *play-out* s slovensko zvezo *končnica za obstanek* oziroma *končnica za uvrstitev od 9. do 15. mesta*. Zveza *tekme za obstanek* je redka.

Zgornja primera bi lahko zapisali: *Prvih osem ekip se uvrsti v končnico za napredovanje, po katerem napreduje v B2-ligo samo ena. /.../ (P)eterke, ki se uvrstijo od 10. do 15. mesta, pa igrajo končnico za obstanek. /.../ Končnica za napredovanje se igra na dve zmagani tekmi v četrtfinalu in polfinalu, v finalu pa je treba zmagati kar trikrat; Naš cilj je sedaj najboljši izhodiščni položaj v končnici za obstanek.*

Avtorji uporabljajo angleški različici tudi zaradi ekonomičnosti. Pogosti sta v naslovih, kjer je kratkost potrebna. Uporabo angleške besede lahko v nekaterih primerih upravičimo, v besedilu pa menim, da bi lahko avtorji uporabljali slovenski prevod.

Možna je tudi uporaba krajše različice *končnica*, ki pa ima v športnem izrazoslovju že oddan pomen: gre za končni del tekem. Res je, da se največkrat pomen besede razume že iz besedila, ki sledi, priporočljivo pa je, da pomen na začetku prispevka opredelimo z uporabo celotne zveze, nato pa uporabimo krajšo različico, torej samo

končnica. Krajše različice *končnica* ne uporabljamo pri označevanju končnice za obstanek.

5.1.3.2 Play-maker in organizator igre, bek in branilec

Besedo play-maker prevajamo z *organizator igre*. To je igralec, ki organizira igro v napadu, zato je poimenovanje ustrezno. Angleški play-maker je nepotrebna citatna prvina (*Gostje so se predstavili brez play-makerja* (PD, 7. 3. 2006, 14); *Žrtvoval se je tudi v vlogi playmakerja* (PD, 7. 2. 2006, 14)).

Tudi izposojenka *bek* (ali včasih uporabljena tujka *back*) ima v slovenskem jeziku različico *branilec*, to je obrambni igralec. SSKJ in SP 2001 vključujeta besedo *bek*, ki pa ima ob sebi funkcijsko zvrstno oznako *žarg.* (žargonsko). Uporaba je torej dovoljena. Če pa sledimo vodilu, da ima domač izraz prednost pred tujim, ima slovenska beseda *branilec* prednost.

5.1.3.3 Off-side, ofsajd ali prehitek

Angleški *off-side* je v slovenščino ustrezno preveden kot *nedovoljeni položaj* ali *ofsajd* oz. *prehitek*, zato je uporaba angleške različice, npr. *Vseeno pa je sodnik nerazumljivo piskal off-side* (PD, 29. 10. 2006, 31), neopravičljiva. Da bi angleško besedo uporabljali zaradi kratkosti (kot smo že ugotavljali v primeru izraza *play-off*), ni opravičilo, saj sta ostali dve slovenski poimenovanji, *ofsajd* (izposojenka) in *prehitek*, krajši.

V korpusu Fidaplus se *off-side* pojavi štirikrat (dvakrat v narekovarjih), *prehitek* le šestkrat (v lektoriranem Večeru), *nedovoljeni položaj* pa 45-krat.

6 SKLEP

Z analizo športnih besedil Primorskega dnevnika sem prikazala nekaj težav, s katerimi so pogostoma prežeta športna besedila. Večina obravnavanih napak izvira iz nepoznavanja norme slovenskega knjižnega jezika in vpliva italijanskega jezika. Šibka jezikovna kultiviranost športnih besedil je v veliki meri posledica pomanjkljivega jezikovnega znanja novinarjev in sodelavcev, ki nimajo možnosti, da bi znanje slovenskega knjižnega jezika izpopolnjevali na tečajih ali vsaj z jezikovnimi priročniki. Na jezik manjšinskih medijev vpliva tudi okolje, v katerem prevladuje italijanščina. Posledično se manjšinski jezik ne uporablja na vseh življenjskih področjih. Slovenska jezikovna manjšina v Italiji je kljub pravni podlagi obsojena na omejeno število priložnosti za rabo slovenščine. V pogovorih med Italijani in pripadniki slovenske manjšine steče pogovor izključno v italijanščini, saj večinsko prebivalstvo ne obvlada slovenščine niti pasivno. Mešani zakoni, vključevanje italijansko govorečih članov v slovenska društva in organizacije ter narodnostno raznolika populacija učencev in dijakov vpliva na jezikovno vitalnost manjšine in posledično tudi na znanje jezika. Tudi italijanska medijska produkcija pogojuje jezik manjšinskih medijev, v katerega se čedalje bolj vključujejo italijanske stavčne formulacije in besedne zveze. Postavljeno hipotezo, da okolje in jezikovna vitalnost manjšine vplivata na jezik manjšinskih medijev, sem z raziskavo potrdila.

Zbirka napak in ustreznih rešitev, ki sem jih zbrala v tem besedilu, je zametek manjšega priročnika za športne novinarje in sodelavce, da napak ne bi več ponavljali. S športnim besediščem so se v slovenski manjšini ukvarjali le redki, večina projektov pa je bila zastavljena brez prave podlage. Pri sestavljanju jezikovnih priročnikov, na primer slovensko-italijanskega slovarja športnih izrazov in nogometnega priročnika, ki sta izšla decembra 2007 pri Založništvu tržaškega tiska, niso sodelovali ne jezikoslovci, ne lektorji in ne prevajalci. Posledično je v obeh priročnikih vrsta jezikovnih netočnosti. Dela sicer dokazujejo, da je zavedanje o pomembnosti jezikovne kultiviranosti pomembno, težava pa je v neprofesionalnosti pobud.

Jezikovni priročnik za športne novinarje in sodelavce bi omogočil piscem, da bi v njem dobili odgovore na najpogostejše jezikovne dvome, ki so neposredno povezani s športnim poročanjem. Analiza, ki sem jo predstavila v tem delu, prikazuje le nekatere

dileme. Zaradi omejenih strani diplomske naloge nisem vključila vseh težav. Obširnejši projekt bi zahteval sodelovanje jezikoslovcev, prevajalcev, lektorjev in novinarjev, ki bi opravili podrobnejšo analizo športnih besedil in dopolnili zbirko. Tako bi se izognili nastajanju dveh korpusov, ki sta na športnih straneh že opazna. Redno zaposleni novinarji se namreč nekaterih napak zavedamo in jih počasi odpravljamo. Tako na primer od junija 2007, odkar sem zaposlena na Primorskem dnevniku, zapisujemo lige z vezajem (A-liga, B-liga). Pravila pa se še vedno ne držijo sodelavci, saj jih ni nihče o tem poučil. Primer dokazuje, da je napake mogoče odpraviti, zato je priročnik smiseln pripomoček za delo novinarjev Primorskega dnevnika.

Skrb za jezik je poglavitna na jezikovno mešanih območjih, kjer je jezik glavni element vitalnosti. Samo s smotrnim načrtovanjem in podprto jezikovno politiko je možno, da bo jezik v manjšinski skupnosti ne le preživel, ampak se bo še razvijal, posodabljal in moderniziral. Ker so mediji med Slovenci v Italiji pomembno sredstvo, ki pripadnikom omogočajo vsakodnevni stik s slovenščino, mora biti nega jezika v prispevkih prvenstvena naloga. Zaradi največje razširjenosti ima Primorski dnevnik pri tem najpomembnejšo vlogo. Medij namreč nima samo informativne vloge, ampak tudi izobraževalno: bralci prek medija širijo svoje jezikovno znanje.

Zamisel o jezikovnem priročniku bi bila gotovo smiselna tudi za novinarje drugih področij, kjer je jezikovnih nedoslednosti, napak in dilem veliko. Novinarji in sodelavci Primorskega dnevnika se zavedajo nekaterih jezikovnih pomanjkljivosti, a zaradi naglice, vpliva italijanskega jezika in pomanjkanja lektorjev, temu sami ne morejo kljubovati. Priročnik in pregleden priročnik s praktičnimi primeri bi ponujal odgovore na najpogostejša vprašanja, saj novinarji večkrat ne vedo, kje bi lahko dobili željeni odgovor. Priročnik bi hkrati omogočil, da bi se v medijih oblikoval enoten korpus.

Zavedam se, da je to dolgoročno delo, ki bi ga morali zaradi razvoja jezika stalno dopolnjevati. Nasploh bi bilo potrebno splošno jezikovno izobraževanje, da bi se vsi soočili z novimi pravili in smernicami slovenskega jezika. V uredništvu sem pri opozarjanju na napake večkrat naletela na gluha ušesa, češ da moramo v besedilih uporabljati tista pravila, ki so veljala pred šestdesetimi leti. Odnos do jezika in novosti se mora pri novinarjih spremeniti, če želimo, da bo manjšina še obstajala in se razvijala.

Potrebna bi bila torej smotrna jezikovna politika, v kateri bi morale sodelovati vse komponente manjšine in tudi ustanove Republike Slovenije. Zavedanje, da je jezik najpomembnejši ohranjevalni element skupnosti, bi moralo biti vodilo za delovanje in

načrtovanje. Ob jezikovni kultiviranosti medijev bi morali tudi politični akterji spodbujati rabo jezika na vseh ravneh. Jezikovno znanje pripadnikov manjšine se bo širilo in razvijalo, če bomo jezik čim bolj uporabljali v javnih političnih kontekstih, če bomo slovenščino uveljavljali povsod tam, kjer je normativno mogoče. Uveljavljanje rabe pa je odvisno tudi od pripadnikov manjšine, ali bodo res uporabljali jezik v vseh možnih situacijah in širili svoje jezikovno znanje.

7 LITERATURA

Af. 2006. Čupina člana pred Sirenino dvojico. *Primorski dnevnik*, 15 (31. oktober).

Ak. 2006. ŠK Kras v novo sezono z nezmanjšano vnemo. *Primorski dnevnik*, 21 (28. september).

Bajc, Gorazd in Martina Slavec. 2001. *Po pravici povedano*. Dostopno prek: http://www.kozina.com/premik/index_brosura.htm (17. junij 2008).

Bajec, Anton, Rudolf Kolarič, Lino Legiša, Janko Moder, Mirko Rupel, Anton Sovre, Matej Šmalc, Jakob Šolar in France Tomšič, ur. 1962. *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Belci, Corrado. 1989. *Trieste, Memorie di trent'anni (1945-1975)*. Brescia: Morecelliana.

Beltram, Peter, Rihard Rutter in Emidij Susič. 1988. *Množični mediji in narodnostne manjšine. Empirična raziskava v Nadiških dolinah in Furlanski nižini*. Trst – Ljubljana: Slovenski raziskovalni inštitut.

Bernjak, Elizabeta. 2005. Sociolingvistični problemi pri slovenski manjšini na Madžarskem. V *Slovenščina in njeni uporabniki v luči evropske integracije*, ur. Vesna Mikolič in Karin Marc Bratina, 219–243. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

BO. 2006. Dve zmagi v treh nastopih za drugoligašice. *Primorski dnevnik*, 12 (7. februar).

Bogatec, Norina in Milan Bufon. 1996. *Slovenske šole v tržaški in goriški pokrajini*. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut.

Bogatec, Norina in Breda Susič. 2002. *Radio, TV in novi mediji med Slovenci v Italiji*. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.

Bogatec, Norina. 2001. *Slovene – The Slovene language in education in Italy*. Dostopno prek:
http://www1.fh.knaw.nl/mercator/regionale_dossiers/regional_dossier_slovene_in_italy
(5. marec 2008).

Bogatec, Norina. 2007. Slovensko šolstvo v Italiji. V *Jadranski koledar*, ur. Ace Mermolja, 2–16. Trst: Založništvo tržaškega tiska.

Bresciani, Luka. 2006. Jadran Mark proti Roncadam zadovoljil le v zadnji četrtini. *Primorski dnevnik*, 14 (31. oktober).

Brezigar, Sara. 2004. *Politike promocije manjšinskih jezikov: primer slovenske jezikovne manjšine v Italiji*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Brezigar, Bojan. 2006. Pogovor z avtorjem. Trst, 6. februar.

Dk. 2006. Kakovost nadomeščajo s številčnostjo. *Primorski dnevnik*, 22 (6. avgust).

Dolhar, Poljanka. 2007. Zmaga beneške vztrajnosti. *Primorski dnevnik*, 12–13 (13. september).

E. B. 2006. Sodelovanje se prenaša iz roda v rod. *Primorski dnevnik*, 17 (7. marec).

Erjavec, Karmen. 1999. *Novinarska kakovost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Fabjan Bajc, Diomira. 1994. *Lažni prijatelji: slovensko-italijanski slovar paronimov. I falsi amici: vocabolario italiano-sloveno dei paronimi*. Trst: Mladika.

Fabjan Bajc, Diomira. 1995. *Dve muhi na en mah. Slovensko-italijanski frazeološki slovar. Due piccioni con una fava. Vocabolario fraseologico sloveno-italiano*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba.

Furlanič, Iztok. 2006. »Lov na moža« na tribunah, pekoč poraz na igrišču. *Primorski dnevnik*, 23 (5. februar).

Furlanič, Iztok. 2006. Dedič: »Menil sem se tudi s Triestino«. *Primorski dnevnik*, 22 (7. februar).

Furlanič, Iztok. 2006. Proti pepelkam zmagal samo Inter!. *Primorski dnevnik*, 25 (2. april).

Furlanič, Iztok. 2006. Po slabi igri Triestina vendarle do zmage. *Primorski dnevnik*, 28 (10. september).

Furlanič, Iztok. 2006. Fabio Ruzzier italijanski podprvak na 100 km. *Primorski dnevnik*, 12 (17. oktober).

Furlanič, Iztok. 2006. »Čimprej je treba zgraditi sodoben športni center«. *Primorski dnevnik*, 12 (31. oktober).

Furlanič, Iztok. 2006. Tekmo v sodnikovem podaljšku odločil Testini. *Primorski dnevnik*, 15 (2. november).

Gradišnik, Janez. 1993. *Slovensko ali angleško*. Celje: Mohorjeva družba.

Gruden, Živa. 1992. Kam gre naš jezik? V *Trinkov koledar*, ur. Kulturno društvo Ivan Trinko, 37–43. Špeter: Zadruga Lipa.

Gruden, Živa. 1996. Beneška Slovenija – Od narečja h knjižnemu jeziku. V *Jezik in čas*, ur. Ada Vidovič Muha, 153–156. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

I.F. 2006. »Ne bodo se me rešili!«. *Primorski dnevnik*, 23 (5. februar).

INKA. 2006. Slogašicam se nasmiha finale. *Primorski dnevnik*, 26 (5. februar).

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. 2008. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (13. marec 2008).

Jagodic, Devan. 2004/05. *La comunità slovena nella provincia di Trieste tra mantenimento e shift linguistico: un'indagine sul campo*. Diplomsko delo. Trst: Facoltà di lettere e filosofia.

Jari. 2006. Druga zmaga Sovodenj. *Primorski dnevnik*, 31 (29. oktober).

Kalin Golob, Monika. 1994. Sodobni pogledi na ogroženost slovenščine. *Javnost* 1 (3): 23–36.

Kalin Golob, Monika. 1996. *Jezikovni kotički in jezikovna kultura*. Ljubljana: Jutro.

Kalin Golob, Monika. 2001. *Jezikovne reže*. Ljubljana: GV Revije.

Kalin Golob, Monika. 2003. Jezikovna kultura, jezikovno načrtovanje in evropsko združevanje. V *Slovenski knjižni jezik – Aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*, ur. Ada Vidovič Miha, 255–270. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Kalin Golob, Monika. 2005. Novinarstvo in jezik(oslovje). V *Uvod v novinarske študije*, ur. Melita Poler Kovačič in Karmen Erjavec, 74–107. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kacin Wohinc, Milica in Jože Pirjevec. 2000. *Zgodovina Slovencev v Italiji 1866-2000*. Ljubljana: Nova revija.

Kaučič Baša, Majda. 1993. Jezik okolja in jezik šole: jezikovna politika pri Slovencih v Italiji. V *Jezik tako in drugače*, ur. Inka Štrukelj, 56–64. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje, Inštitut za družbene vede.

Kaučič Baša, Majda. 1994. Načrtovanje slovenskega jezika pri slovenski manjšini v Italiji. V *Zbornik slavističnega društva Slovenije 4, Zborovanje slavistov, Celje, oktober 1993*, ur. France Novak in Simona Kranjc, 131–139. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.

Kaučič Baša, Majda. 1995. Vprašanja jezika kot vprašanje obstoja. V *Jadranski koledar*, ur. Aleš Doktorič, 49–55. Trst: Založba Devin.

Kaučič Baša, Majda. 2004. Ohranjanje slovenščine pri Slovencih na Tržaškem in Goriškem: nekaj elementov za tezo o vzrokih opuščanja manjšinskih jezikov. *Slovenščina v šoli* 9 (3): 12–29.

Komac, Miran. 2005/06. *Varstvo manjšin*. Študijsko gradivo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Komac, Nataša. 2002. *Na meji, med jeziki in kulturami. Širjenje jezika v Kanalski dolini*. Kanalska dolina, Ljubljana: Slovenski raziskovalni inštitut, Slovensko kulturno društvo Planika, Inštitut za narodnostna vprašanja.

Komac, Nataša. 2003. Slovenska jezikovna manjšina v Italiji. V *Občina Bovec in slovenski zamejci v Italiji*, ur. Cecilija Ostan, 19–32. Kranj: Gorenjski tisk.

Komac, Nataša. 2004. Govoriti slovensko v Kanalski dolini. V *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem - Mednarodni znanstveni simpozij Obdobja - metode in zvrsti, Ljubljana, 27.-28. november 2003*, ur. Erika Kržišnik, 277–285. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.

Koren, A. 2006. Prava novost? »Nična toleranca«, če bo seveda obveljala doslednost. *Primorski dnevnik*, 19 (9. junij).

Križman, D. 2006. Nedojemljivi Inter. *Primorski dnevnik*, 18 (26. september).

L.B. 2006. M. Gerjevič: Naši igralci letnika '89 ne grejejo klopi! *Primorski dnevnik*, 14 (17. januar).

La costituzione della Repubblica Italiana. 1948. Dostopno prek: <http://www.quirinale.it/costituzione/costituzione.htm> (18. junij 2008).

Longman Group UK Limited. 1990. *Dictionary of contemporary English*. London: Longman.

M., A. 2008. Nova konvencija objavljena v uradnem listu. *Novi Matajur*, 5. junij. Dostopno prek: <http://www.slov.it/?section=articles&journal=46&article=360> (15. julij 2008).

Memorandum di Londra. 1954. Dostopno prek: <http://www.skgz.org/slo/memorandum> (18. januar 2008).

Mohorčič, Paolo. 2008. Pogovor z avtorjem. Trst, 12. april.

Namor, Jole. 2008. Pogovor z avtorjem. Trst, maj.

Nećak Lük, Albina. 1990. Status jezika narodnih manjšin. *Razprave in gradivo* (24): 106–108.

Nećak Lük, Albina. 1995. Uvodna beseda. *Uporabno jezikoslovje* 3 (4): 5–7.

Nećak Lük, Albina. 1996. Medetnični odnosi v sociolingvistični perspektivi. V *Večjezičnost na evropskih mejah - primer Kanalske doline*, ur. Irena Šumi in Salvatore Venosi, 131–150. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut – Sedež Kanalska dolina.

Norme per la tutela della minoranza linguistica slovena della regione Friuli - Venezia Giulia. Legge 23 febbraio 2001, n. 38. G. U. n. 56 (8. marec 2001). Dostopno prek: <http://www.skgz.org/slo/zakon38> (13. marec 2008).

Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche. Legge 15 dicembre, n. 482. G. U. n. 297 (20. december 1999). Dostopno prek: <http://www.skgz.org/slo/zakon482> (13. marec 2008).

Norme regionali per la tutela della minoranza linguistica slovena. Legge regionale 16 novembre 2007, n. 26. Boll. U. R. n. 047 (21. november 2007). Dostopno prek: <http://lexview-int.regione.fvg.it/fontinormative/xml/scarico.aspx?ANN=2007&LEX=0026&tip=0&id=> (14. junij 2008).

Nš. 2006. V Dolini se v soboto obeta prava poslastica. *Primorski dnevnik*, 13 (17. januar).

Nš. 2006. Eni za končnico, drugi za obstanek. *Primorski dnevnik*, 14 (7. marec).

Oblak, Mitja. 2006. Marko Ban: »Razlika? Borut Sila!«. *Primorski dnevnik*, 14 (31. oktober).

Pavletič, Bojan. 1995. *Primorski dnevnik 1945-1995*. Trst: Družba za založniške pobude d. d. Trst.

Paulin, Nataša. 2003. *Slovensko šolstvo v Italiji*. Dostopno prek: <http://www.skgz.org/dokumenti/6> (19. marec 2008).

Pertot, Nada. 1997. *Pomagajmo si sami*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba.

Pertot, Suzana. 2005. *Dvojezični otrok, Il bambino bilingue – priročnik za starše/manualletto per i genitori*. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut, Špeter: Zavod za slovensko izobraževanje.

Pogorelec, Breda. 1989. Sociolingvistični problemi slovenske etnične skupnosti v Italiji. V *Aspetti metodologici e teorici nello studio del plurilinguismo nei territori dell'Alpe-Adria*, ur. Liliana Spinozzi Monai. Videm: Aviani Editore.

Pogorelec, Breda. 1993. Jezikovna politika in jezikovno načrtovanje pri Slovencih – Zgodovina in sodobni vidiki. V *Jezik tako in drugače*, ur. Inka Štrukelj, 2–17. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje, Inštitut za družbene vede.

Pogorelec, Breda. 1994. Okrogla miza o jezikovnem načrtovanju in jezikovni politiki: okoliščine in smisel pogovora o okrogli mizi. V *Zborovanje slavistov*, ur. Marija Pirjevec, France Novak in Simona Kranjc, 127–129. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.

Prebeg - Vilke, Mirjana. 1995. *Otrok in jeziki*. Ljubljana: Sanjska knjiga.

Primorski dnevnik. 2006. Rast Imsa bi lahko izsilil tie-break, 30 (15. januar).

Primorski dnevnik. 2006. Hladna prha za Kontovelke - V derbiju z Bregom Graphart je Bor ZKB nadoknadil zaostanek 0:2 - Val Dom neustavljiv, 31 (15. januar).

Primorski dnevnik. 2006. Tudi Sočani vse bližji vrhu moške D lige, 18 (17. januar).

Primorski dnevnik. 2006. Borovke presenetile Kontovelke, 26 (5. februar).

Primorski dnevnik. 2006. Slab nastop in gladek poraz v tekmi za obstanek, 26 (5. februar).

Primorski dnevnik. 2006. Neustavljiva sila Boruta Sile v Miljah, 27 (5. februar).

Primorski dnevnik. 2006. Rast Imsa, 11 (7. februar).

Primorski dnevnik. 2006. Bor Radenska, 14 (7. februar).

Primorski dnevnik. 2006. Iz D-lige bi lahko izpadle tudi ekipe, ki se zdaj borijo za vrh!, 19 (7. februar).

Primorski dnevnik. 2006. Ko se zmaga v devetih, so tri točke resda »težke«, 20 (7. februar).

Primorski dnevnik. 2006. Majdičeva tik pod vrhom, 22 (7. februar).

Primorski dnevnik. 2006. Prva mesta Mladini, Devinu pokal ZSŠDI, 16 (7. februar).

Primorski dnevnik. 2006. Ciampi na obisku v taboru »azzurrov«, 16 (10. februar).

Primorski dnevnik. 2006. Prvi Američan Hedick, Fabris s 3. mestom Italiji pridrsal prvo medaljo, 15 (12. februar).

Primorski dnevnik. 2006. Snaidero je tokrat kar sredi Rima ugnal domačo Lottomatico, 23 (12. februar).

Primorski dnevnik. 2006. Poraz hokejistov Italije s Kanadčani, 13 (16. februar).

Primorski dnevnik. 2006. V snežnem metežu, 11 (7. marec).

Primorski dnevnik. 2006. Gino Corioni, 11 (7. marec).

Primorski dnevnik. 2006. S prestola so izpodrinili še enega od vodilnih, 14 (7. marec).

Primorski dnevnik. 2006. Zadnje kolo spet zelo uspešno za moške šesterke, 18 (7. marec).

Primorski dnevnik. 2006. Španski finale v Ligi prvakov, 25 (2. april).

Primorski dnevnik. 2006. Srčna igra in lepa zmaga Rasti Imse, 28 (2. april).

Primorski dnevnik. 2006. Primorec čez prvo oviro, 20 (9. maj).

Primorski dnevnik. 2006. Kolesarski Schumacher osvojil roza majico, 22 (9. maj).

Primorski dnevnik. 2006. Iz tabora »azzurrov«: poškodbe zaskrblyajo, 19 (9. junij).

Primorski dnevnik. 2006. Totti pred Del Pierom - Vrača se tudi Nesta, 23 (11. julij).

Primorski dnevnik. 2006. Zadnjič: Ronaldo ni debel in je še vedno najboljši, 24 (11. julij).

Primorski dnevnik. 2006. Soočenja med Zidanom in Materazzijem ne bo, 20 (20. julij).

Primorski dnevnik. 2006. Valjavec poživil kraljevsko etapo, Landis pogorel, Pereiro spet vodi, 20 (20. julij).

Primorski dnevnik. 2006. Landis na pragu svoje prve zmage na Touru, 21 (23. julij).

Primorski dnevnik. 2006. Tudi Uroš Slokar v Toronto, 21 (23. julij).

Primorski dnevnik. 2006. B liga je velik biznis, a le ob sobotah, 16 (1. avgust).

Primorski dnevnik. 2006. »V C ligi bomo imeli kompetitivno moštvo«, 23 (6. avgust).

Primorski dnevnik. 2006. Loris Manià se je v A1 ligo vrnil s porazom, 28 (10. september).

Primorski dnevnik. 2006. Pokalna zmaga Vala Imse, 25 (17. september).

Primorski dnevnik. 2006. Vinokurov tik pred uspehom, 24 (17. september).

Primorski dnevnik. 2006. »Zlati« Brajkovič je še prezelen, a vsekakor zelo dobro obeta, 17 (19. september).

Primorski dnevnik. 2006. Italijanske tenisačice prvič osvojile Pokal federacij, 18 (19. september).

Primorski dnevnik. 2006. KK Bor že trinajstič prireja Memorial Borisa Tavčarja, 21 (21. september).

Primorski dnevnik. 2006. Galeone danes že na delu, 12 (17. oktober).

Primorski dnevnik. 2006. Italijanka Ferrari svetovna prvakinja, 20 (20. oktober).

Primorski dnevnik. 2006. Jadran ZKB pravočasno reagiral, 21 (20. oktober).

Primorski dnevnik. 2006. Sočani in valovci uspešno začeli, 30 (29. oktober).

Primorski dnevnik. 2006. Pokal Uleb: poraz videmskega Snaidera v Strasbourgu (81:75), 20 (1. november).

Primorski dnevnik. 2006. Breg, Sokol in Kontovel zanesljivo zmagali, 16 (2. november).

Primorski dnevnik. 2006. »Kraljica po eleganci, talentu in natančnosti, poleg tega tudi zelo lepa«, 20 (14. december).

Primorski dnevnik. 2007. K.I.O.P. on air, 11. maj. Dostopno prek: <http://www.primorski.it/klop/MAJ1107.pdf> (30. marec 2008).

RAS. 2006. Kraški zidar zmagal, Bor Radenska zadovoljil. *Primorski dnevnik*, 21 (26. september).

Repe, Božo. 1996. *Naša doba: oris zgodovine 20. stoletja: učbenik za 4. razred gimnazije*. Ljubljana: DZS.

Roter, Petra. 2005. Opredeljevanje manjšin. V *Percepcije slovenske intergracijske politike*, ur. Miran Komac in Mojca Medvešek, 169–197. Ljubljana: Inštitut za narodna vpašanja.

Starc, Boštjan. 2006. Biti še naprej »druga« sila v Trstu, razmišljati skupaj o »nogometnem« Jadranu. *Primorski dnevnik*, 13 (7. februar).

Statuto speciale della regione autonoma Friuli – Venezia Giulia. Legge costituzionale 31 gennaio 1963, n. 1. G. U. n. 29 (1. februar 1963). Dostopno prek: <http://www.regione.fvg.it/rafv/utility/areaArgomento.act?dir=/rafv/cms/RAFVG/GEN/statuto/> (18. januar 2008).

Steenwijk, Hak. 2008. *La Lingua di Han Steenwijk*. Dostopno prek: <http://www.resianet.org/index.asp?Pagina=3&TipoPagina=T1> (13. maj 2008).

Strajn, Pavel. 1999. *Slovensko prebivalstvo Furlanije – Julijske krajine v družbeni in zgodovinski perspektivi*. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut.

Susič, Emidij. 1986. Komunikacijski tokovi med matico in manjšino. *Teorija in praksa* 23 (12): 1524–1534. Ljubljana: FSPN.

Šabec, Nada. 2002. Usoda slovenskega jezika med Slovenci po svetu. V *Ustvarjalnost Slovencev po svetu, 38. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, zbornik predavanj*, ur. Boža Krakar-Vogel, 7–19. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete.

Šlenc, Sergij. 2002. *Veliki italijansko – slovenski slovar*. Ljubljana: DZS.

Štrukelj, Inka. 1993. Nekateri vidiki načrtovanja jezika in jezikovne politike. V *Jezik tako in drugače*, ur. Inka Štrukelj, 41–55. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje, Inštitut za družbene vede.

Šušmelj, Jože. 2003. *Zgodba o zakonu. Sprejemanje zakona za zaščito slovenske manjšine v italijanskem parlamentu*. Trst: Založništvo tržaškega tiska – EST, Mladika.

Tavzes, Miloš, Gregor Adlešič in Borut Mavrič, ur. 2002. *Veliki slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Tence, Sandor. 2007. Vlada odobrila seznam 32 občin zaščitnega zakona za Slovence. *Primorski dnevnik*, 3 (4. avgust).

Toporišič, Jože. 1976. *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.

Toporišič, Jože, Franc Jakopin, Janko Moder, Janez Dular, Stane Suhadolnik, Janez Menart, Breda Pogorelec, Kajetan Gantar in Martin Ahlin. 2001. *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.

Trattato di pace fra l'Italia e le Potenze Alleate e Associate. 1947. Dostopno prek: http://it.wikisource.org/wiki/Trattato_di_pace_fra_l'Italia_e_le_Potenze_Alleate_ed_Associate_-_Parigi,_10_febbraio_1947 (15. februar 2008).

Trattato tra la Repubblica Italiana e la Repubblica Socialista Federativa di Jugoslavia. 1975. Dostopno prek: <http://www.skgz.org/slo/osimo> (14. marec 2008).

Tuta, Igor. 1995. Radio val Primorska. V *Jadranski koledar*, ur. Aleš Doktorič, 35–37. Trst: Založba Devin.

Valenčič, Vida. 2003. *Botta e risposta sugli Sloveni in Italia*. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.

Vavti, Štefka. 2007. Asimilacija in identitete v Kanalski dolini in na južnem Koroškem – primerjalni pregled. *Razprave in gradiva* (53/54): 166–177.

Verovnik, Tina. 2005. *Jezikovni obronki*. Ljubljana: Pravna praksa.

Z.S. 2006. Sokol je po zmagi proti Krasu osvojil naslov prvaka. *Primorski dnevnik*, 21 (20. september).

Žerjal, Ivan. 2007. Benečija dobila dvojezično šolo. *Primorski dnevnik*, 13. september.
Dostopno prek: <http://www.slov.it/?section=articles&journal=12&article=55&pageID=0>
(24. marec 2008).

PRILOGE

Priloga A: Imena klubov in njihovih članov

IME KLUBA	PRIPADNIK	SOPOMENKA
Adria	/	/
Bor	borovec/ka, borovci/ke	Svetoivančan/ka, Svetoivančani
Brdina	(brdinovec, brdinovci)	Openc/ka, Openci/ke
Breg	brežan/ka, brežani/ke	Dolinčan/ka, Dolinčani/ke
Cheerdance Millenium	/	/
Cicibona	cicibonaš, cicibonaši	Svetoivančan/ka, Svetoivančani/ke
Čupa	čupovci	/
Devin	devinovec/devinovka, devinovci/ke	/
Dolga krona	/	/
Dom	domovec/ka, domovci/ke	Goričan/ka, Goričani/ke
Gaja	gajavec/gajevka, gajevci/ke	/
Govolley		Goričanka, Goričanke
Jadran	jadranovec, jadranovci	član združene ekipe
Juventina		Štanderc/Štadrežci
Kontovel	kontovelec/ka, kontovelci/ke	/
Kras (NK)	krasovec, krasovci	Repenc/Repenci
Kras (ŠK)	krasovec/ka, krasovci/ke	Zgoničan/ka, Zgoničani/ke
Mak	makovec, makovci	Štanderc/Štadrežci
Mladina	(mladinovci)	Križan/ka, Križani; kriški rolkarji/smučarji
Mladost	/	Doberdobec/ka, Doberdobci
Naš prapor	brici	/
Olympia	/	Goričan/ka, Goričani/ke
Polet	poletovec/ka, poletovci/ke	Openc/ka, Openci/ke

Pomlad	/	član združene ekipe
Primorje	primorjaš, primorjaši	Prosečan/ka, Prosečani
Primorec	/	Trebenc/ka, Trebenci/ke
Shinkai club	shinkajevci	Zgoničan/ka, Zgoničani/ke
Sirena	/	Barkovljan/ka, Barkovljani/ke
Sloga	slogaš/ica, slogaši	Openc/ka, Openci/ke
SPDT	SPDT-jevec/jevka	Tržacan/ka, Tržacani/ke
SPDG	SPDG-jevec/jevka	Goričan/ka, Goričani/ke
Soča	sočan/ka, sočani/ke	Sovodenjc/ka, Sovodenjci/ke
Sokol	sokolovec/ka, sokolovci/ke	Nabrežinec/ka, Nabrežinci/ke
Sovodnje	sovodenjc/ka, sovodenjci/ke	/
Val	valovec/ka, valovci/ke	/
Vesna	/	Križan/ka, Križani
Vipava	/	/
Zarja	/	Bazovec/ka, Bazovci/ke
Zarja Gaja	/	član/ica združene ekipe

Priloga B: Nekatera pomembnejša športna tekmovanja

SMUČANJE

Pokal ZKB

Zamejsko smučarsko prvenstvo za Pokal ZSŠDI (28. Zamejsko smučarsko prvenstvo)

Pokal prijateljstva treh dežel; Pokal Lucijana Sosiča (13. Pokal prijateljstva treh dežel)

Pokal treh narodov

Čezmejno smučarsko prvenstvo (3. Čezmejno smučarsko prvenstvo)

Zimske športne igre (36. Zimske športne igre)

Tržaško prvenstvo

Goriško prvenstvo

Primorski smučarski pokal (3. Primorski smučarski pokal)

Pokal Alternativa sport

Ostržek na smučeh

Topolino, trofeja Topolino

Memorial Jurija Puntila (2. Memorial Jurija Puntila)

KOLESTARSTVO

Trofeja Združenja slovenskih športnih društev v Italiji (31. Trofeja ZSŠDI)

Maraton prijateljstva (20. Maraton prijateljstva)

Maraton Franja BTC City (8. Maraton Franja)

Trofeja junior bike off road

Pokal Alternativa sport

KOTALKANJE

Memorial Pavla Sedmaka (7. Memorial Pavla Sedmaka)

Trofeja Vipava

Noain Trophy

ODBOJKA

Memorial Cornacchia (4. Memorial Cornacchia)

Pokal bazoviških žrtev (9. Pokal bazoviških žrtev)

Memorial Sonje Kokoravec

Memorial Marka Mikolja

Memorial bratov Špacapan (1. Memorial bratov Špacapan)

italijanski pokal

deželni pokal

KOŠARKA

mednarodni mladinski turnir Basketball Wien 2007

Memorial Borisa Tavčarja (4. Memorial Borisa Tavčarja)

Memorial Milja Gombača (4. Memorial Milja Gombača)

turnir Alpe Adria

Trofeja ZSŠDI v minibasketu

PLANINSTVO

pohod Mirka Škabarja

pohod Bazoviških junakov

ROLKANJE

Ski Roll mesta Trst (4° Ski Roll Città di Trieste) za Pokal Adriaker
Mednarodni Grand Prix Alpe Jadran (4. Mednarodni Grand Prix)

NOGOMET

Trofeja Rocco

Bum Bum Lady turnir

italijanski pokal

deželni pokal

KARATE

Pokal Zgonik (10. Pokal Zgonik)

NAMIZNI TENIS

Pokal Kras (8. Pokal Kras)

MOTOCIKLIZEM

Trofeja Kawasaki

Trofeja Yamaha

KANU

Soška regata

novoletni spust

HOKEJ NA ROLERJIH

Memorial Agnul

KONJENIŠTVO

Alpe Adria Cup

Swarzwald Alpen Adria TREC Cup

BALINANJE

Trofeja Primorje

Grand Prix (v organizaciji Gaje)

INVALIDSKI ŠPORT

košarkarski turnir Zmagajmo vsi

NAGRADE

nagrada juventUssi

zlati orel, srebrni orel, beli orel

naš športnik

Bloudkova plaketa/nagrada

srebrna zvezda FISU

SPLOŠNO

Dijaške igre (it. Giochi della gioventù)

Srečanje slovenskih športnikov iz obmejnih dežel (32. Srečanje slovenskih športnikov iz obmejnih dežel)

osnovnošolska olimpijada (tradicionalna osnovnošolska olimpijada)

projekt Šola šport

Športno srečanje ZSSDI - Unija Italijanov (6. Športno srečanje ZSSDI - Unija Italijanov)